

MİR'ÂTÜ'L İSLÂM

(İSLÂM'IN AYNASI)

Ödemiş Kazası Merkez Müderrisi
Aksekili Mustafa Hakkı Efendi

Yayın Ekibinin Mukaddimesi (Önsözü)

Hamd ve senâ âlemlerin hâliki ve mâliki olan Allahu Zülcelâl Hazretlerinedir. O yeri, gökleri ve öteleri yaratıp isimlerinin tecelligâhı kıldı ve insanı yaratılmışlar içinden kendine halife seçti. Salât ve selâm iki cihanın serveri, güzel ahlâkın kaynağı, insanlığın yegâne kurtuluş kapısı olan Ahmed-i Mahmud-u Muhammed Mustafa (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz Hazretlerinin, onun güzel aile efradının, ashabının ve kıyamete dek onun yolundan gidecek ümmetinin üzerine olsun.

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin âhîret yurduna göçmesinden kısa bir süre sonra insanlar kıyameti beklemeye başladı. Bunun sebeplerinden biri, yer yer zuhur eden dine karşı lakaytlık ve ahlâki çürümeyi görmeleri ve bunların kıyamet alameti olduklarını bilmeleriydi. Biz ise bugün kıyamet alametlerinden birçoklarının açık olarak zuhur ettiği bir dönemde yaşıyoruz. Her geçen gün âhîr zamanda bir adım daha öteye gidiyoruz.

Allahu Teâlâ hazretleri Âl-i İmrân Sûresinin 104'üncü ayeti kerimesinde (mealen) *“İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”* buyurmaktadır. Şükürler olsun ki; âhîr zamanı yaşadığımız şu devirde de Allah'ın güzel dinine ve Peygamberinin nurlu yoluna davet eden âlimler var olmuşlar. Onlar insanları karşılık beklemezsizin iyiye, güzele ve doğruya davet etmişler. İslâm dininin âhîr zamandaki sözcüleri olmuşlar. Ümit ediyoruz ki bu ayetin de muhatabı olmuşlar ve kurtuluşa ermişlerdir. Böyle âlimler geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de olacaklar. Bizler onların yolunun tozuyuz.

Aksekili Mustafa Hakkı Efendi Hazretleri de bahsettiğimiz âlimlerden bir âlimdir. Hayatı boyunca İslâm davasına omuz vermeye gayret etmiş, Allah'ın dinini hem kendi nefsinde yaşamaya hem de insanlara anlatmaya çalışmış büyük bir şahsiyettir. O bu uğurda hayatı boyunca büyüklü küçüklü eserler kaleme almıştır. Bunların bir kısmı o dönem basılmış, bir kısmı ise basılmadan el yazması şeklinde kalmıştır.

Ödemişli Hacı Ali Adil Efendi Babamız bu kitapların günümüz insanının istifadesine tekrar sunulmasına çok ehemmiyet vermektedir. İmâm Birgivi Kültür Sanat Eğitim Derneği olarak, kendisinin büyük

himmət ve himayesi altında, bu eserlerden “Kızlarıma Vasıyetlerim”, “Evlatlarıma Nasihatlar”, “Ecmelüs Siyer” ve “Müntehabat (Seçme Hadisler)” kitaplarını daha önce yayınlama mutluluğunu yaşamıştık. Şimdi de Mir’âtü’l İslâm (*İslâm’ın Aynası*) isimli eseri yayınlama sevincini yaşıyoruz.

Mir’âtü’l İslâm kitabı tabiri caizse bir cep kitabıdır. Mustafa Hakkı Efendi bu kitapta ehl-i sünnet ve’l-cemâat itikadını kısa ve öz olarak sunuyor, âhir zamana dair bilgiler veriyor, ölüm; kıyamet; âhiret; cennet; cehennem gibi mevzularda her Müslümanın bilmesi gereken bilgileri hap şeklinde müminlerin istifadesine arz ediyor.

Bu kitap el yazması bir eser olarak bize intikal etti. Daha önce tashihten geçip baskısı yapılmamıştı. Yazma eser üzerinde ana metne ek haşiyeler (yan notlar) bulunuyordu. Biz bu haşiyeleri ya metin içine uygun şekilde dercettik ya da dipnot olarak belirttik.

Belirtmek isteriz ki müellif bu eserini avam halka hitaben yazmıştır. Ancak lisanda bir yüzyılda yaşanan değişim, kitabın bazı bölümlerini günümüzün avamı bir tarafa, okumuşları için dahi yer yer anlaşılmaz hale getirmişti. Bu durumu hüznle fark ettik ve ilgili yerleri günümüz lisanına uygun şekilde sadeleştirdik.

Bizler bu kitapları ücretsiz dağıtıyoruz. Elbette bu çalışmalarını hiçbir karşılık beklemezsiniz yaptığımız söylenemez. Lâkin beklediğimiz karşılık bu dünyada değil âhirettedir. Cenâb-ı Allah’tan az gayretlerimizi çoğa saymasını ve bu gayretleri eserlerini yayınladığımız İmâm Birgivi, Ahmed-i Rufai, Tireli Hacı Kâmil Efendi Babamız ve Aksekili Mustafa Hakkı Efendi gibi Hak yolun yolcularıyla cennette birlikte olmamıza vesile kılmasını istiyoruz. Umarız Cenâb-ı Hak, bu kitapları okuyup istifade eden ümmet-i Muhammed ile bizi cennette buluşturur ve bizleri isimlerini zikrettiğimiz Hak dostlarının halkasına beraber dahil eder. Bu, yerleri gökleri yaratan, sonsuz kudret sahibi Allahu Teâlâ’ya arz edilen tıpkı bizler gibi küçük bir niyazdır. Lütfedip biz âciz kullarını sevindirmesini dileriz.

Gayret bizden tevfik Allah’tan.

Rica

Muhterem okuyucularımızdan,

- Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhü aleyhi ve sellem) başta olmak üzere bütün peygamber efendilerimizin; evlad-ı Resûlullah; zevcat-ı Resûlullah; sahabe-i Resûlullah; tâbiin; tebeitâbiin hazretlerinin,

- İmamımız imam-ı Mâturidî, imam-ı Eş'arî, imam-ı Âzam Ebû Hanîfe, imam-ı Şafiî, imam-ı Mâlikî, imam-ı Hanbelî ve Ödemiş'in sultanı imam-ı Birgivî, cemî imameyn hazaratlarının ve ulemâ-i müfessirin, ulemâ-i muhaddisin, fukahâ-i îzam efendilerimizin,

- Pirmiz Seyyid Abdulkâdir-i Geylânî, Seyyid Ahmed er-Rifâî, Seyyid Ahmed el-Bedevî, Pirmiz Seyyid İbrahim Düssukî, Pirmiz Şeyh Ebü'l-Hasan Ali Şâzelî, Pirmiz Şâhı Nakşibendî Muhammed Bahauddin, Pirmiz Hacı Bektâş-ı Velî, Pirmiz Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Pirmiz Hacı Bayrâm-ı Velî, Ahî Evran-ı Velî, Veysel Karanî, Aziz Mahmud Hüdâyî, Hüsâmeddin Uşşakî, Halvetî, Celvetî, Ruşenî, Gülşenî, Ahmed Yesevî, Tâcû'l-ârifin Ebü'l-Vefâ, Sühreverdi, Kübreverdi, Cibavî, Eşrefoğlu Rumî, Muhyiddin Arabî, Şeyh Şâbân-ı Velî, Sünbül Sinan, Ümmî Sinan ve cemî pîrân efendilerimizin,

- Büyük Şeyh Efendimiz Abdurrahim Tantavî, Abdurrahman Nişavî, El Hac El Hafız Ebubekir Baba Sıddîk-î Çorumî, Hacı Ali Efendimizin, Hacı Ali Haydar Efendimizin, Çorumlu Hacı Mustafa Babamızın, Nevşehirli Hacı Abdullah Babamızın, Tireli Hacı Kâmil Babamızın ruhu şeriflerine,

- Ödemişli Hacı Ali Adil Babamızın da ruhaniyet-i kudsiyelerine,

- Ayrıca bu eserin müellifi Aksekili Mustafa Hakkı Efendi'nin ruhuna olmak üzere,

Üç İhlas bir Fatiha göndermeyi ihmal etmemelerini istirham ederiz.

Aksekili Mustafa Hakkı ibn-i Ahmed Rüşdü

1872-1935

Aksekili Mustafa Hakkı Efendi'nin Kabri
(Ödemiş Tombaklı Mezarlığı)

Akseki Mustafa Hakkı Efendi

1872 yılında Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Emir Aşıklar köyünde dünyaya geldi. İlk eğitimini yine doğduğu bu köyde tamamladı. Daha küçük yaşta zekâsı ve terbiyesiyle hocalarının dikkatini çekti. Ardından tahsilini tamamlamak için Konya Medreselerine devam etti. Burada dönemin tanınmış âlimlerinden dersler aldı. Daha sonra Arapça ve diğer ilimlerdeki eksiklerini tamamlamak için Mısır'a gitti.

İlim tahsilini bitirdikten sonra köyüne dönen Mustafa Hakkı Efendi, çok geçmeden babası tarafından hemen evlendirilmek istendi. Fakat bu teklifi bir şartla kabul edebileceğini söyleyen Mustafa Hakkı Efendi, babasından kendisini hacca götürmesini istedi. O yıl babasıyla birlikte hac görevini yerine getirmek için Hicaz'a gitti. Hac vazifesini yerine getirirken babası Rüşdü Efendi, aniden geçirdiği rahatsızlık sonucu hayatını kaybetti. Cenazenin Hicaz'a defnedilmesinin ardından Mustafa Hakkı Efendi memleketi olan Akseki'ye döndü.

İlmi çalışmalarına kısa bir ara veren Mustafa Hakkı Efendi bu çalışmalarını devam ettirebilmek için İstanbul'a gitti. Burada zamanın büyük âlimlerinden tekrar dersler aldı. Ardından tedris ve irşad faaliyetleri için Anadolu'ya gitti.

Bu dönemde İzmir'in Ödemiş beldesine gelen Aksekili Mustafa Hakkı Efendi, Gürcüzade Camii'nde vermiş olduğu bir Cuma vaazı sırasında; hatipliği ve ilimdeki derinliği nedeniyle cemâatin büyük takdir ve beğenisini topladı. Eşi benzeri az bulunur böyle bir âlimi kaybetmek istemeyen Ödemişliler Mustafa Hakkı Efendi'yi burada tutmanın yollarını aradı. Ödemiş'in ileri gelen eşraflarından Hacı Abbasların Hamit Efendi, kızı Mürüvvet Hanımı kendisiyle evlendirerek damat edindi. Bu evlilikten Fatma Ümriye, Resmiye ve Halim adlarında üç çocukları oldu.

Ödemiş'in düşman işgalinden kurtuluşunda önemli rol oynayan Mustafa Hakkı Efendi, İstiklâl Harbinde Kuvâ-yi Milliye saflarında gönüllü olarak yer aldı. Bu sırada Galip Hoca takma adıyla, zeybek ve

köy hocası kılığında bölgeyi karış karış dolaşan ve işgale karşı propaganda yapan Celâl Bayar, kendisini ziyaret etti. Memleketin kurtuluşu için Kuvâ-yi Milliye saflarına asker ve mühimmat toplaması hususunda kendisinden destek istedi. Ödemiş ve ahalsinin Kuvâ-yi Milliye listesini hazırlayan Mustafa Hakkı Efendi, bölgede Millî Mücadele ruhunu ateşleyen en önemli isimlerinden biri oldu. Yunan askerlerinin tüm baskılarına rağmen Anadolu'ya gönderilen silahları Kuvâ-yi Milliye birliklerine ulaştırarak bu görevini yerine getirdi. Ayrıca köy köy, kasaba kasaba dolaşarak “*Aman ha! Gün evde oturma günü değil, son neferimize kadar ölme günüdür. Hadi İslâm için, vatan için, millet için ayağa!*” diyerek halkı örgütledi.

Cumhuriyet döneminde de vaaz ve irşad görevini devam ettiren Mustafa Hakkı Efendi bu dönemde “*Çocuklara Baba Nasihati*” ve “*Ecmelü's-siyer li-Ekmeli'l-beşer*” isminde iki değerli eseri kaleme aldı. Ancak kendisine teklif edilen İzmir Müftülüğü vazifesini, vebalini taşıyamama düşüncesiyle kabul etmedi. Bunun yerine daha mütevazı bir makam olan vaizlik görevine devam etti.

Cumhuriyetin en önemli Diyanet İşleri Başkanlarından biri olan Aksekili Ahmet Hamdi Efendi, Mustafa Hakkı Efendi'nin talebesidir. Kendisi talebeliği döneminde Ödemiş'teki Karamanlı Süleyman Efendi Medresesinde öğrenim görmüş ve ayrıca Mustafa Hakkı Efendi'den Arapça, Farsça, akaid, fıkıh, tefsir ve hadis dersleri almıştır. 1934 yılında Soyadı kanunun çıkarılmasıyla hocası Mustafa Hakkı Efendiyle birlikte “**Akseki**” soyadını alarak hocasına olan sevgisini göstermiştir.

Helâl rızka önem veren ve bu konuda çok hassas olan Mustafa Hakkı Efendi, bir dönem ticaretle de uğraşmıştır. Bu dönemde “*Fıkıh ilmini bilmeyen ticaret ve sanatla uğraşmasın!*” vasiyetini sık sık dile getirmiştir. Ayrıca sıla-ı rahime çok önem veren Mustafa Hakkı Efendi,

her sene zorlu hava şartlarına rağmen memleketi olan Emir Aşıklar köyüne giderek akrabalarını ziyaret etmiştir.

Ana-baba rızasını Allah ve Resûlü'nün rızasından sonra en üstte tutan Mustafa Hakkı Efendi, yine talebesi olan Şevket Hafız hocasından kendini ilim için sürekli İstanbul'a göndermesini istediyse de Mustafa Hakkı Efendi “*Önce anne-babanın rızasını almalsın.*” demiş ve nihayet ana-babasının rızasını aldıktan sonra Şevket Hafız'a müsaade etmiştir. Ayrıca kendisine “*Asla parayla dinini satma!*” yani “Para karşılığı Kur'an okuma” diye nasihatte bulunmuştur.

Ömrü boyunca Cenâb-ı Allah'tan sürekli 63 yaşında vefat edebilmeyi niyaz eden Mustafa Hakkı Efendi, nihayet 15 Kasım 1935 yılında, 63 yaşında iken, evvela hanımı Mürüvvet Hanımla ve ardından arkadaşları ile helâlleşmiş, o günün akşamında İzmir'de vefat etmiştir. Kabri bugün Ödemiş'in Tombaklı Mevkii mezarlığında bulunmaktadır.

Eserleri

Ödemiş Merkez Müderrisliği yapmış olan Aksekili Mustafa Hakkı Efendinin bilinen eserleri şunlardır:

- Hulâsatü'ş-şurûh, Matbaa-i Amedî, 1332/1916, İstanbul.
- Ecmelü's-siyer li-Ekmeli'l-beşer, Marifet Matbaası, 1340/1924, İzmir.
- Çocuklara Baba Nasihati, Marifet Matbaası, 1338/1922, İzmir.
- Kızlarıma Vasiyetlerim.

Bu eserlerin dışında dönemin çeşitli mecmualarında yayınlanmış olan makaleleri de şunlardır:

- Beyânü'l-Hak, Vâizîn-i Kirâm için Vezâif-i Mühimme, 1325.
- Beyânü'l-Hak, Ulemâ-yı İslâmiye ile Hasbihal, 1325.
- Beyânü'l-Hak, Hak ve Hakikat Şarlatanlıkla Setr Edilemez, 1325.

- Sebilü'r-Reşat, Ulemâ-yı İslâmiye ile Hasbihal, 1329.
- Sebilü'r-Reşat, Medrese Âleminde İlk Başlayan Sınıf İmtihanları, 1329.
- Sebilü'r-Reşat, Müslüman Kardeş, 1335.
- Mahfil, Erkân-ı Harbiye Miralayı Abdurrahman Bey'e Açık Mektup, 1343.

Kendi döneminde yayınlanmamış eserleri

- Mir'âtü'l-İslâm.
- İslâm Akideleri.
- Zübdetü'l-Kasas.
- Müntehabât.

Yayınladığımız Eserleri

Mustafa Hakkı Efendi'nin yukarıda yer alan eserlerinden günümüz harflerine çevirmek ve sadeleştirmek suretiyle yayınladıklarımız şunlardır:

- Kızlarıma Vasiyetlerim,
- Çocuklara Baba Nasihati (“Mustafa Hakkı Efendi'nin Evlatlarına Nasihatleri” adıyla),
- “Ecmelü's-siyer li-Ekmeli'l-beşer” ve “Müntehabât (Seçme Hadisler)” *birlikte baskı*, Seçil Ofset, 2022
- Mir'âtü'l-İslâm, Seçil Ofset, 2022

Mustafa Hakkı Efendi'nin Mukaddimesi (Önsözü)

Hamd ve senâ âlemlerin rabbi ve mâliki olan Yüce Allah'a, salât ve selâm da iki cihan serveri, insanlar ve cinlerin peygamberi olan Muhammed Mustafa'ya ve dahî O'nun ailesine ve ashabına olsun.

Sevgili oğul! Yemek ve içmek gibi birçok şeylerde hayvanlar ile bir olan insan; akıl, fikir ve konuşma özellikleriyle onlardan ayrılmıştır. Eğer insan bu güzelim özellikleri yerli yerince kullanıp Rabbini tanır, Peygamberini bilir, dinî bilgilerini öğrenir, güzel huylar kazanırsa hayvanları geçer, meleklerle denk olur, belki de daha ileri gider. Bu nimetlerin kıymetini bilmeyenleri Kur'an-ı Kerîm ayıplıyor. Hayvanlardan daha aşağı tutuyor.

Göreyim seni! Bunların kıymetini bil, gece gündüz çalış! Dünyada yüz karası, âhirette baş belâsı olan cahillikten kurtul. Kôr ile gören kimse bir olmadığı gibi, bilen ile bilmeyen de bir olmaz. Çalışmayan muradına eremez. Tembellerin hiçbir zaman kıymet ve itibarları olmaz. İnsan nasıl alışır öyle gider. Gözünü aç! Tembelliğe alışma! Ahmaklarla görüşme! Kötü arkadaştan kaç!

Hele çocukluk çağında insan, genç ağaç gibidir; doğrultması kolay olur. Fakat kişi cahil büyür, kötülerle görüşür, tembelliğe alışır düzeltilmesi zor olur. Yaşlı ağaç gibi zor doğrulur. Kişinin gençlik zamanı; kıymeti bilinmez, şükrü ödenmez bir nimettir. Bu nimeti boşa harcama! İyi bir insan, tam bir Müslüman olmak için koş! Dinî ve toplumsal vazifelere çalış! İlim, amel, ihlas faziletlerini elde ederek ihlaslı kimselerin arasına karış! Günahlardan kaçınmak ve takvalı olmak bu dünyadaki sermayen, dünya ve âhîret mutluluğunun anahtarı olsun.

Bu kitap, ayıplarımızı görmek, insanlığı bilmek, Müslümanlığı yakından tanımak için güzel bir ayna, doğru yolu bulmak için iyi bir rehberdir. Çünkü bu kitap, Kur'an ve sünnetin süzmesi, ayrıntılı ve güvenilir kaynaklarımızın özetidir. Sakın fırsatı kaçıрма! Vesselâm.

İçindekiler

Yayın Ekibinin Mukaddimesi (Önsözü).....	2
Rica.....	5
Aksekili Mustafa Hakkı Efendi	8
Eserleri.....	10
Yayınladığımız Eserleri.....	11
Mustafa Hakkı Efendi'nin Mukaddimesi (Önsözü).....	12
İçindekiler.....	13
MİR'AT-ÜL İSLÂM (<i>İslâm'ın Aynası</i>)	16
1. ALLAHU ZÜLCELÂL'E İMAN.....	16
a. Allah'ın Zâtî Sıfatları.....	18
i. Vücûd	18
ii. Kıdem	21
iii. Bekâ.....	21
iv. Vahdâniyet.....	22
v. Muhâlefetün li'l-Havâdis	23
vi. Kıyam bi-Nefsihi	23
b. Allah'ın Sübutî Sıfatları	25
i. Hayat	25
ii. İlim	25
iii. Semî' ve Basar.....	26
iv. Kudret.....	27
v. İrade.....	28
vi. Kelâm	29
vii. Tekvîn.....	30
2. MELEKLERE İMAN.....	34
3. KİTAPLARA İMAN	36
a. Kur'an-ı Kerîm	38
4. PEYGAMBERLERE İMAN	42
a. Peygamberlerde Vâcip ve İmkânsız Olan Sıfatlar	45
b. Muhammed (Aleyhi's-salâtü Vesselâm)	46
5. KAZA VE KADERE İMAN	49
a. Cüz-î İrade	57
i. Cebriye Mezhebi.....	58
ii. Kaderiye Mezhebi	58

iii. Mâturidiyye Mezhebi	60
6. İMANIN HAKİKATI.....	66
7. İMAN NİMETİNİ YOK EDEN ŞEYLER.....	70
8. HAKİKİ MÜSLÜMAN.....	72
9. MİRAC MUCİZESİ	74
10. VELİLERİN KERÂMET VE DERECELERİ	76
11. ECEL - VÂDE.....	80
12. KABİRDEKİ HALLER VE MÜNKER-NEKİR MELEKLERİNİN SORULARI	82
13. KIYAMETİN ALAMETLERİ	84
a. Mehdi'nin Ortaya Çıkması (Radıyallâhu Teâlâ Anh).....	86
b. Duhân'ın (Duman) Ortaya Çıkması	87
c. Deccâlin Ortaya Çıkması	87
d. İsa (Aleyhisselâm)'ın Yeryüzüne İnmesi	91
e. Ye'cüc ve Me'cüc'ün Ortaya Çıkması	93
f. Güneşin Battığı Yerden Doğması	94
g. Dabbetül Arz'ın Ortaya Çıkması.....	95
h. Dünyada Bazı Yerlerin Batması	96
i. Dünyadaki Bütün Müslümanların Bir Anda Ölmesi ve Kâbe'nin Yıkılması	96
j. Büyük Bir Ateş ve Depremin Meydana Gelmesi	97
14. SÛR'A ÜFLENMESİ.....	98
15. HAŞİR VE NEŞİR	99
16. AHİRET GÜNÜ	102
17. MAHŞER (<i>İnsanların Toplanma Yeri</i>) - MEVKİF (<i>Hesap ve Sual İçin Beklenen Yer</i>)	104
18. KIYAMETİN ŞİDDETLİ HALLERİ.....	106
19. BÜYÜK VE KÜÇÜK ŞEFAAT	107
20. HESABIN BAŞLAYIP DAVALARIN GÖRÜLMESİ	109
21. KUL HAKLARINI ÖDEMENİN YOLLARI	111
22. NEBİ ALEYHİSSELÂM'IN HAVUZU	112
23. ALLAHU TEÂLÂ'NIN SORGU VE SUALİ.....	113
24. AMEL DEFTERLERİ.....	115
25. MUHASEBE	116
26. MİZAN	118

27. SIRAT.....	119
28. CEHENNEM.....	121
29. A'RÂF	128
30. SIRATTAN SONRASI	129
31. CENNET	131
a. Cennetlerin Yapıları.....	132
b. Cennetin Dereceleri.....	132
c. Cennetin Irmakları	134
d. Cennetin Ağaçları ve Meyveleri.....	135
e. Cennetin Çarşıları	136
f. Cennetin Kadınları	138
g. Cennetin Binekleri.....	140
h. Cennet Ehlinin Elbise ve Ziyetleri.....	141
i. Cennet Ehlinin Yiyecek ve İçecekleri	142
j. Cennetin En Düşük Derecelisine Verilecek Mülk.....	143
k. Cennet Ehline Ne İsterse Verileceği.....	145
l. Cennet Ehlinin Rabb Teâlâ'yı Ziyaret Etmeleri ve Cemâli ile Müşerref Olmaları	146
KİTAB METNİNİN ÖZETİ.....	151
HATİME BÖLÜMÜ (Son Söz).....	156
KAYNAKÇA	159

MİR'AT-ÜL İSLÂM (İslâm 'in Aynası)

1. ALLAHU ZÜLCELÂL'E İMAN

Muhterem Oğul!

“Mirâtü'l İslâm” (*İslâm 'in Aynası*) veyahut dinî-içtimaî vazifeler isimleri adı altında okuyacağın şu kitap üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısım inancımızı düzelterek, ikinci kısım ahlâkımızı ıslah edecek, üçüncü kısım da İslâm dinine uygun amelleri gösterecektir¹.

Akil baliğ olan herkese ilk farz olan şey Rabbini tanımak, onun varlığını, birliğini, büyüklüğünü delillerle ispat etmektir. Bu sebeple bu bölümün başında yazılan ism-i şerifi (yani “Allah” ismini) dikkatle incele. Onu yürek ortasında sakla. Sahibini her zaman hatırla. Bir nefes dahi onsuz çıkmasın. Konuşmaya başladıkları zaman çocuklara ilk defa bu kelimeyi öğretmek, dillerini buna alıştırmak ana baba üzerinde ihmal edilmesi câiz olmayan bir vazifedir. Çünkü bu ism-i şerif yerleri, gökleri, ay ve güneşi, yıldızları, birbirlerine benzemeyen milyarlarca insanları, sayısız hayvanları, türlü türlü ağaç, çeşit çeşit çiçek ve meyveleri yaratan, bunca âlemleri yoktan var eden Zât-ı Şerif'in adıdır. Bu kelimeyi işitince yalnız Mevlâmızı hatırlarız. Başkası hayalimizden bile geçmez. Çünkü “Allah” demek, bütün mükemmel sıfatları kendisinde toplayan, kusur ve eksiklikten uzak bir mâbud (*kendisine ibadet edilen varlık*) demektir. Bu varlık ancak Rabbimiz olabilir. Onun için hiçbir şey bu isim ile adlandırılmaz. Yaratılmışlardan hiçbirine mecazen bile olsa “Allah” ismi verilemez. Ama Cenâb-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde zikredilen, “*Esmâ-ül Hüsnâ*” denen doksan dokuz ism-i şerifinden diğerleriyle insanlar mecazen isimlendirilebilirler. Yine bu isimlerin el-Azîz, el-Kerîm gibi “el” takısı ile kullanımı Cenâb-ı Hakk'a

---

¹ Mustafa Hakkı Efendinin başlangıçta bu kitabı üç bölüm halinde yazmak istediğini anlıyoruz. Ancak elimizdeki kitap sadece birinci kısma yani *inanç bahsine* ilişkindir. Anlaşılan o ki, müellif sonradan bu kitabın sadece bu bahse ilişkin olmasını yeterli görmüş.

mahsustur. İnsanlar için “el” takısı olmaksızın, yani Azîz, Kerîm gibi kullanılması şarttır.

Sevgili Oğul!

“Allah” ism-i şerifi Arapçadır. Türkçede “Çalab, Tanrı”, Farsçada “Hüda” olarak geçer. Lâkin bu ism-i celâl Kur’an’da çok zikrolunduğu ve Allah’ın bütün isimlerinin anlamlarını içerdiğinden dilimize yerleşmiş, “Çalab, Tanrı” gibi Türkçe karşılıklarından daha fazla kullanılır olmuştur. En sahih olan görüşe göre Esmâ-ül Hüsna içinde ism-i celâl namını alan ve ism-i a‘zam (*en büyük isim*) olan isim “Allah” ismidir. Fakat tesirini gönülde görmek için samimi olmak lazımdır. Dinsizlerin bile sıkıldıkları zaman dillerinde dönen yalnız bu kelimedir. Hiçbir varlık yok ki “Allah” demesin, O’nu tesbîh ve takdis etmesin. Ama o varlıkların zikir ve tesbîhlerini herkes anlayamaz.

Hüccetü’l-İslâm, İmâm-ı Gazali Hazretleri “*Kulun bu ism-i şeriften [Allah isminden] nasibi [öyle olmalı ki]; bütün kalbi, himmeti Mevlâsıyla dolup taşmalı, O’ndan başkasını görmemeli, O’ndan başkasına yönelmemeli, ancak O’ndan korkmalı, O’ndan ummalıdır. Çünkü gerçek varlık sahibi O’dur; O’nun dışındakiler fanîdir, yaratılmıştır ve yok olacaktır.*” buyuruyorlar.

Tarikat-ı âliyyede müridlere ilk ders olarak ism-i celâl verilmesi de bu hikmete dayanmaktadır. Çünkü zikrullahtan boş olan gönül şeytanın oyuncağı, vesvese ve kandırmalarının gezip dolaştığı yer olmakla hasta ve perişandır.

Cenâb-ı Hakk’ın bütün isimleri kendi izni ile belirlendiğinden hiçbir kimse kendiliğinden O’na bir isim koyamaz. Arif, fakih, âkil, tabip, padişah gibi adlar verilemez. Kur’an ve hadis kaynaklarında geçmeyen; ümmetin icmâsıyla² sabit olmayan bir isim ile Mevlâyı adlandırmak câiz değildir.

Akil balığ olanlara her şeyden evvel farz olan Rabbini öğrenmek, O’nu sıfatlarıyla tanımak, sayısız nimetlerini düşünüp gönülde sevgisini

---

² Ümmetin icmâsı belirli bir dönemdeki bütün İslâm âlimlerin bir mesele üzerinde aynı sonuca varmaları demektir.

arttırmaktır. Bu da ancak Kitap ve Sünnet'in açıklamaları ile olur. Başka yoldan giden şaşar. Dünyada gönül darlığı ile yaşar. Karun kadar malı da olsa yine şiddetli azaptan kurtulamaz. Kur'an'dan yüz çevirenler ve Hakk yolundan sapanlarda bu haller mevcuttur, intihar edenleri bile çoktur.

Allahu Teâlâ'yı tanımak, rızasına yol bulmak için Kur'an-ı Kerîm'i dinlemek, Peygamberi Âl'î-Şan'a uymaktan başka çare yoktur. Efendimiz bizlere tefekkür etmeyi emrediyor ve “*Bir saat tefekkür bir sene ibadetten hayırlıdır.*” buyuruyor³. Ama bu düşünme Allah'ın zâtı hakkında değil; nimetleri üzerine ve O'nun varlığına ve birliğine işaret eden âlâmetler hakkında olmalıdır. Çünkü Yüce Mevlâ, dünyada öz hakikatiyle bilinemez. Biz O'nu ancak sıfatlarıyla tanır, biliriz. Sıfatını ispat edince varlığını, birliğini, büyüklüğünü öğrenmiş oluruz.

Ehl-i Sünnet katında Allahu Teâlâ'nın sıfatları çoktur ve belirli bir sayısı yoktur. Bu sıfatların hepsine toplu olarak imanımız vâcib olup, aklî ve naklî delillerle⁴ açıklananlara ise teferruatıyla birlikte inanmamız lâzımdır. Tafsilatıyla inanmamız gerekenler şu sıfatlardır; “*Vücûd, Kıdem, Bekâ, Vahdâniyet, Muhâlefetün li'l-Havâdis, Kıyam bi-Nefsîhi, Hayat, İlim, Semî, Basar, Kudret, İrade, Kelâm, Tekvîn*”

a. Allah'ın Zâtî Sıfatları

i. Vücûd

“Var olmak” manasını ifade eden bir sıfattır. (*Yani Allahu Teâlâ vardır ve mevcuttur. Yokluğu düşünülemez*). Cenâb-ı Hakk bu sıfat olmadan hayal ve akledilemediğinden bu sıfata “*sıfat-ı nefsiyye*” ismi verilmiştir.

Bütün mahlûkat Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delil gösterilmiştir. Çünkü kâinata ibret ile bakılınca görülüyor ki birçok şey var iken yok oluyor, yok iken varlığa geliyor. Sebepsiz, nedensiz de bunların hiçbirini

---

³ Suyutî, *Camiu's-Sağir*, II/127.

⁴ Deliller ikiye ayrılır. Naklî deliller: Bize nakil yoluyla ulaştırmış deliller olup bunlar Kitap ve Sünnettir. Ek olarak icmâ, sahabe görüşleri de naklî delil sayılır. Aklî deliller ise kişilerin kendi görüş ve düşüncelerine dayanan, temelde kıyastan ibaret olan delillerdir.

olmuyor. Gemi kaptansız yürümüyor. Tarla aletsiz, insansız sürülmüyor. Yazılana bir yazan, yapılanı bir yapan lazım olduğu görülüyor. Bir kez olsun yerlere ve göklere, bunlarda olan hesapsız mahluklara, hayret edilecek varlıklara ve harika manzaralara ibret gözüyle bakar ve beraberinde kendimizi inceleyecek olursak, yani bir iki damla meniden yaratıldığımızı, şekilden şekle sokulduğumuzu fark edersek, yüzlerimizi; kemiklerimizi; binlerce damarlarımızı; ve nice incelikleri içeren, açık ve gizli kuvvetlere sahip birçok aletlerle donatılmış gövdelerimizi; vücutlarımızda olup asırlardan beri keşfedilemeyen harika sanatları; ilginç hikmetleri ve aslını anlamaya insan aklının güç yetiremediği ruhun özelliklerini düşünersek, her şeye güç yetiren yaratıcının varlığı, birliği, ilmi, kudreti gün gibi açığa çıkar. Çünkü bir iz yoldan geçeni gösterir. Tıpkı bunun gibi yıldızlarıyla gökler, bunca harikalarıyla yerler, dalgalarıyla denizler de Rabbimizin varlığına delâlet etmektedir. Bunda hiç şüphe yoktur. Lâkin O'nun varlığı bizim varlığımız gibi değildir. Allah “*Vâcib ’ül Vücûd*”dur (varlığı zorunlu olandır). Varlığında başkasına muhtaç değildir. Varlığı kendi zâtının bir gereğidir. Doğru düşünen bir akıl O'nun yokluğunu tasavvur edemez.

Yaratılmışlara gelince onlar “*câizi ’l vücûd*” (varlığı da yokluğu da mümkün olan) varlıklardır. Akıl bazı kere varlıklarını, bazı zaman da yokluklarını tasdik eder.

Akl-ı selimin (doğru düşünen aklın) varlıklarını kabul edemeyeceği şeylere gelince, onlara dinimiz dilince “*müstehtilü ’l vücûd*” (varlığı imkânsız olan) denir. Meselâ bir cisim var olsun da aynı anda hem hareketli hem hareketsiz halde bulunsun. Akıl bunun imkânsız olduğuna hükmeder. “*Böyle şey olmaz.*” diyerek reddeder.

Velhâsıl Hüda'nın varlığı bizim varlığımıza asla benzemez. O'nun varlığı hakiki ve tam, bizimki ise mecazi ve eksiktir. Hakk Teâlâ daimdir. Yaratılmışların ise varlığı sınırlıdır.

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

(O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır.)⁵

Ey asil soylu!

Mevlâ'nın varlığı hakkında kişiye göre değişen ve değişmeyen (objektif ve sübjektif) delillerimiz yeterli ise de konuyla alakalı birazcık da Avrupa düşünürlerini dinleyelim;

- Alman Astronomi bilginlerinden Herschel (*Herşel*): “Coğrafya, fen bilgisi, kimya ve matematik ilimleri ilerledikçe kudret ve yüceliğinin sonu bulunmayan, âlemi yaratan Cenâb-ı Hakk'ın varlığının delilleri çoğalmaktadır.”
- Tabiat bilginlerinden Kutantel: “Bizim hikmetimizin faydaları, aklımızın büyüklüğü, birtakım kötü düşüncelere has değildir. Belki bilvasıta kâinatın yaratıcısını düşünmekle akıllarımızı yükseltmek gibi önemli meseleleri de kapsar.”
- Fransız Tabiat Âlimlerinden Medin Edwars: “Acayip ve harikalarıyla yaratıcının mükemmel hikmetine ve yüce kudretine delâlet eden bu kâinatı bazı kimselerin tesadüf veya maddesel özellikler olarak kabul etmeleri hakkındaki sözlerine, akleden ve basiret sahibi olan her insan şaşırır ve haya eder.
- Eflatun: “Allahu Teâlâ mutlak hakikattir. Ezeli (varlığının başlangıcı olmayan) ve ebedîdir (varlığının sonu olmayandır). Bu kâinatın düzeni, onu yaratan ve ebedî olan bir varlığın olduğuna delâlet etmektedir. Bütün kâinatı var eden; maddeye, fezaya şekil veren bir Allah'ın varlığı aşikârdır.

---

⁵ Kasas Sûresi, 88. Âyet

ii. Kıdem

Evveli olmamak manasını ifade eden bir sıfat-ı celiledir. Yani Cenâb-ı Hakk, yaratılmışlar gibi sonradan var olmuş değildir. Kadimdir, ezeldir, varlığının evveli yoktur. Başlangıcı bulunamaz. Geçmiş zamanlara doğru ne kadar ilerlersek ilerleyelim Allahu Teâlâ'nın bulunmadığı bir zaman tasavvur bile edilemez. Lâkin bizim varlığımızın evvelini buluruz. Seksen, yüz sene evvele gidince yokluğa karışır gideriz. Rabbimizden başka her şey böyledir. Var olmak için başkasına muhtaç olan her şeyin başlangıcı olduğu gibi sonu da vardır. Cenâb-ı Hakk'ın zâtı ve sıfatlarından başka her varlık sonradan olmuştur. Allahu Teâlâ'nın zâtının ise başlangıcı yoktur. Başlangıcı olmaması onun zâtının gereğidir. Hâdis olmak (*sonradan olmak*) ile kadim olmak arasında bir bağlantı da bulunmaz. Böylece inandık ve tasdik eyledik.

iii. Bekâ

Sonu olmamak manasındadır. Allahu Zülcelâl bâki ve ebedîdir. Yani gelecek zamanlara doğru gidelim, milyarlarca seneler ilerleyelim, yine O'nun sonu bulunmaz, yok olacağı bir zaman tasavvur edilemez. Çünkü ezeli olanın yok olması mümkün değildir. Lâkin Mevlâ-i Müteal'dan başka her varlığın sonu vardır.

Her şey sona erecek, yokluğa gidecektir. Lâkin Cenâb-ı Hakk Kayyumdur, varlığı kesintiye uğramaz. Kadimdir, ezeldir; yani varlığının başlangıcı yoktur. O her şeyi yoktan var edendir.

Allahu Teâlâ aynı zamanda bâkîdir, ebedîdir; yani varlığının başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur. O'ndan başka her şey sonludur ve sonunda O'na ulaşmak üzere vardılar.

Allahu Teâlâ'nın varlığı ve varlığının delilleri, kudretinin eserleri açıktır. O açıktaki olanları bilir. O üstündür, yücedir, hikmet sahibidir. O'nun zâtının mahiyeti gizlidir, yaratılmışlarca bilinemez. Gözler O'nu göremez. Akıllar O'nu idrak edemez. Hayaller O'nu kuşatamaz. O ise bütün gizlilikleri bilir⁶.

---

⁶ Bilgi için bkz. Bekir Topaloğlu, “Âhir, Batın, Evvel” maddeleri, DİA 1. Cilt; 542, 5.cilt; 187, 11.cilt

وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

(Ancak izzet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.)⁷

iv. Vahdâniyet

Bir olmak manasındadır. Yani Allahu Teâlâ zâtında, sıfatlarında, fiillerinde birdir. Herhangi bir yönden dengi, ortağı ve şeriki yoktur. Tektir, benzeri yoktur. Yalnızdır, yoldaşı yoktur. Gayet uludur, zıddı yoktur. Bu âlemlerin varlığı, nizamı ve düzeni, Allah'ın birliğine, ilmine, kudretine delildir.

Eğer ortağı olsaydı aralarında anlaşmazlık mümkün olurdu. Bu anlaşmazlıktan ötürü bütün âlem fesada uğrar (*dengesi bozulur*), düzenden eser kalmazdı. Çünkü ikilik olan yerde fitne belirir, gürültüler kopar. Birbirinden bağımsız iki ilahın bir hususta yeri geldiğinde tek bir ilah haline gelmeleri veyahut o şey üzerinde ortaklaşa bir karara varmaları imkânsızdır⁸. Bu durumu düşününce âlemin yaratıcısının birliği sabit olur. Peygamberlerin hepsinin, kendisine ibadet edilecek tek bir ilah bulunduğu şeklindeki tebliğleri daha iyi anlaşılır.

وَالْهَكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

(İlâhınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, rahmândır, rahîmdir.)⁹

---

⁷ Rahman Sûresi, 27. Âyet

⁸ **Müellifin notu:** Mesela iki ilahtan biri bir insanın hareketini, diğeri de o anda hareket etmeyip oturmasını dilese, ilah oldukları için kudretleri o insana tesir edince, iki zıttın birleşmesini gerektirir ki bu türden iki zıddın aynı anda bir araya gelmesi ise mümkün değildir (*yani bir insanın aynı anda hem yürüyüp hem de durması mümkün değildir*). “Bir ilâh kişinin hareketini dileyince ikinci ilâh bu işe karışmasa” denirse; bu da mümkün değildir. Zira hem ilâh olacak hem de karışmayıp bir köşede duracak. Bu tavır ilâh olmaya başlı başına zıt bir durumdur.

⁹ Bakara Sûresi, 163. Âyet

v. Muhâlefetün li'l-Havâdis

Bu sıfat, Allahu Zülcelâl yaratılmışlardan hiçbir şeye benzemez demektir. Dünyada, âhirette, yerlerde, göklerde O'na benzeyen hiçbir nesne yoktur. Bütün renk ve şekillerden münezzehtir. İnsanlar gibi organları, parçaları ve bölümleri yoktur. Kalbimize gelen düşüncelerin, kuruntu ve hayallerin üzerindedir. Görüp bildiklerimizden, gönlümüze gelmiş ve geleceklerin hepsinden uzaktır. Çünkü yaratılmışların özelliklerinden bir tanesi bile Allahu Teâlâ'da bulunsa bu durum O'nun hudûsunu (*sonradan yaratılmış olmasını*) gerektirirdi. Sonradan yaratılmış olsaydı da vâcip (*varlığı mecburi*) ve kadim (*varlığının başlangıcı olmayan*) olamazdı.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

(O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.)¹⁰

vi. Kıyam bi-Nefsihi

Rabbimiz ne bir varlığa ne de kendisiyle var olacağı bir zâta ihtiyaç duyar. Bu sıfat onun kendi kendine mevcut ve diri olması demektir. Bulunmak ve var olmak konusunda başkasına ihtiyaç duyması imkânsızdır. Çünkü Allahu Teâlâ'nın tesadüfen veya sonradan olması imkânsızdır. Belirli bir zaman ve mekâna nispet edilemez.

Allahu Teâlâ herhangi bir cisim, cevher, araz olmadığından onu ne mekân içine alır ne de zaman onun üzerinden geçer. Zaman ve mekân yaratılmadan önce Rabbimiz vardı. Şimdi de olduğu hâl üzereydi. Zamanın geçmesi, senelerin ilerlemesiyle; gençlik, yaşlılık ve bunlara benzer haller O'nda asla düşünülemez. Değişmekten, halden hale geçmekten, artmaktan, eksilmekten uzaktır. Her şeyden büyüktür. Büyüklüğü hiçbir nesne ile kıyas edilemez. Yerler ve gökler O'nu kuşatamaz. Hiçbir yön O'nu kaplayamaz. Büyüklüğü bir gövdenin diğer bir gövdeye kıyasla büyüklüğü gibi değildir. Aklımızın eremeyeceği bir büyüklükle vasfolunmuştur.

---

¹⁰ Şûrâ Sûresi, 11. Âyet

Allahu Teâlâ yerlerin, göklerin, Kürsî ve Arş-ı Âzam'ın üzerindedir. Ama bu yükseklik ne yerlerden uzaklaşmasını gerektirmiş ne de Arş ve Kürsîye yakınlığını fazlaştırmıştır. Derecesi yerlerden yüksek, göklerin üzerindedir ancak aynı zamanda her varlığa yakındır. İnsanlara şah damarından daha yakındır. Lâkin bu yakınlık iki cismin birbirine yakınlığı gibi değildir. Bütün mevcudata yakın olduğu; onların yanında bulunduğu ve onları kuşattığına inanır ama bunun nasıl bir yakınlık olduğunu bilemeyiz.

Mevlâ Teâlâ, ilim ve kudreti bütün âlemleri kaplamış ve altı yönden (*ön-arka-sağ-sol-üst-alt*) münezzeh olduğu halde her yerde hazır ve nazır bulunmaktadır. O ne bir şeyin içinde bulunuyor ne de bir şey onun zâtına dâhil oluyor. Bu âlemlerden hiçbirleriyle bitişmesi, ayrılması, içine girmesi, içinden çıkması olmadı. Bunların hepsi cisim ve cevher gerektiren işlerdir. Kâdir-i Mutlak Hazretleri hepsinden uzak ve münezzehdir.

Buraya kadar izah ettiğimiz (*vücûd (var olmak), kıdem (başlangıcı olmamak), bekâ (sonu olmamak), vahdâniyet (eşi/benzeri/ortağı olmamak), muhâlefetün li'l-havâdis (yaratıklarına benzememek) ve kıyam bi-nefsihi (varlığında başkasına ihtiyaç duymamak) olmak üzere*) altı sıfatın manalarında 'selb' (*olumsuzluk*) bulunduğundan adlarına "sıfat-ı selbiyye (*tenzih sıfatları/tenzihiye/tenzihat*)" denildi. Allahu Zülcelâl'i bu sıfatlar ile bilmemiz, O'nun bu sıfatların zıtları olan adem (*yok olmak*), hudûs (*sonradan var olmak*), fenâ (*sonu olmak*), mümâselet-i havâdis, (*sonradan yaratılanlara benzemek*), kıyam bi'l-ğayr (*başkasının desteği ile var olmak*) özelliklerinden uzak ve münezzeh olduğuna inanmamız farzdır. Çünkü yokluk, sonradan olmak, var olduktan sonra yok olmak, yaratılmışlardan birine benzemek, diri olmakta başkasına muhtaç olmak, ortağı bulunmak gibi eksik sıfatların, varlıkların en mükemmeli olan Cenâb-ı Hakk'a isnat edilmesi hem mantık dışıdır hem de bizlere nakledilenlere aykırıdır.

سُبْحَانَ مَنْ تَقَدَّسَ ذَاتُهُ وَصِفَاتُهُ عَنِ الزَّوَالِ وَالتَّقْصَانِ

(*Sübhone men tekaddese zâtühü ve sıfâtühü ani'z-zevâli ve'n noksan.*)

(Allah'ın zâtı ve sıfatları, yok olmak ve eksilmekten uzaktır.)

b. Allah'ın Sübutî Sıfatları

i. Hayat

Diri olmak manasına gelen kadim bir sıfattır. Bu sıfat; Allahu Teâlâ'da ilim, irade ve kudret sıfatlarının olmasının gereğidir. Çünkü hayat sahibi olmayanda bu sıfatlar bulunamaz. Akıllarımızın ermediği bir şekilde Rabbimizin hayatının başlangıcı ve sonu yoktur. O'nun hayatı bizim hayatımıza benzemez. O kandan, candan münezzehtir. Ölmez, uyumaz, uyuklamaz. Kendisine nispet edilen hayatın ve ruhun hakikatleri bilinemez. Ruh ve hayat sahibi olduğuna inanır, özellikleriyle meşgul olmayız.

وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(O diridir ve ebedîdir, bütün iyilikler O'ndandır ve o her şeye gücü yetendir.)

ii. İlim

“Bilmesi olmak” manasına gelen kadim bir sıfattır. Yani Allahu Teâlâ gizli ve açık olan her şeyi bilir. Bilmesi kadimdir, ezelîdir. Yani sonradan meydana gelmiş değildir.

İlmi yaratılmışların ilimlerine benzemez. Bilgisinin de bildiğinin de sonu yoktur. Yerlerde ve göklerde, dünya ve âhirette bilmediği hiçbir şey bulunmaz. Gecenin karanlığında, yedi kat yer altında bulunan kara mermer taşının üzerindeki karıncanın yürüyüşünü görür; bilir, ayağının kımıldısını duyar. Güneş önünde gezen tanelerin hareketlerini idrak eder. En gizli şeylerin hakikatini bilir. Gönlümüzden geçenlerden bile haberdar olur. Hayvanların sayısını, tüylerinin adedini, canlarını, kanlarını, sinirlerini, damarlarını, içlerini, dışlarını tamamıyla bilir. Parçaları, bütünleri, melekleri, insanları, cinleri, gizlileri, açıkları, uzakları, yakınları bilir. Denizler dibindeki, ıssız çöllerdeki kumların hesabını, suların miktarını eksiksiz olarak bilir. Geçmiş, geleceği, olmuşu, olacağı

bilir. Alîmdir. Bilmediği hiçbir şey yoktur. Yerlerde, göklerde O'na gizli kalan bir şey bulunmaz. Görünen ve görünmeyen her şeyi bilendir.

Yalnız mevcudatı değil, var olmayan ve imkânsız olan şeyleri de kapsadığından dolayı Allah'ın ilmi, eksiksiz kudretinden daha geniş bulunmuştur. Bildiğini unutmaz. Asla yanılması ve unutulması ortaya çıkmaz. Gafletten, eksiklikten uzak ve münezzehtir.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

(Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.)¹¹

أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا

(Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.)¹²

iii. Semî‘ ve Basar

“İşitmesi ve görmesi olmak” manalarında kadim (*başlangıcı olmayan*) iki sıfattır. Yani Cenâb-ı Hakk işitir, görür. Ama O'nun görmesi ve işitmesi, yaratılmışlar gibi göz ve kulak vasıtalarıyla değildir. Özelliği bilinmeyen semî‘ ve basar sıfatlarıyla görür ve duyar. Ne kadar gizli olursa olsun fısıltıları işitir. Bizim göremeyeceğimiz gayet ufak ve ince şeyleri görür. Uzaklık, yakınlık, kapalılık, karanlık onun işitmesine, görmesine asla engel olamazlar. Bu sıfatların bütün varlıklarla alakalı yani hepsini aynı anda kuşatan sıfatlar olduğuna inanırız. Ama bu durumun hakikatini, nasıl olduğunu bilemeyiz. Sesleri görmesinin, zâtları işitmesinin “nasıllığına” akıl erdiremeyiz. Semî‘ sıfatı, ancak seslerle, Basar sıfatı da hemen görülenlerle ilgilidir denmişse de bu sıfatların bütün varlıkla ilgili olduğu; Senusi isimli âlimin ve bu konuda ileri gelen âlimlerin görüşüdür.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

¹¹ Mülk Sûresi, 14. Âyet

¹² Talâk Sûresi, 12. Âyet

(Unutulmasın ki, Allah her şeyi bilen ve görendir.)¹³

iv. Kudret

“Gücü yetmesi olmak” manasına gelen kadim bir sıfattır. Mümkün ve câiz’ül vücud (*var olması muhtemel*) olan her şeyin dilediğini yapan Cenâb-ı Hakk tarafından yaratılabileceğini ifade eder. Yani Allahu Zülcelâl’in her şeye gücü yeter. O her şeyden üstündür. Ölüleri diriltir, ağaçları yürütür, taşları söyletir. Dakikasında insanı arşa çıkarır, indirir. Denizleri altın etmek, suları yukarı akıtmak... Bütün bunlara gücü yeter. Bu âlemlerde gücünün yetmediği bir şey, kudretinin bulunmadığı bir zaman yoktur. Âcizlikten, bir şeye gücü yetmemekten münezzehtir. Bir anda bütün kâinatı yok etmeye, daha nice âlemleri yaratmaya gücü yeter.

Yerleri, gökleri altı günde yaratması; bizlere aceleci olmamak, ağırbaşlılık ve sakinlik gibi güzel huyları öğretmek, yapılacak bir şeye acelenin makbul olmadığını anlatmak içindir. Gökler ile bir sivrisineğin yaratılması Allah’ın kudreti karşısında eşittir. Yorulması, âciz kalması yoktur. Kudreti kadim ve ebedidir. Yani O’nun kudreti sonradan olma değildir ve sonu yoktur. İnsanlarda olduğu gibi büyük işlerin kendisini yorması veya küçük işlerin kendisine kolay gelmesi gibi haller Mevlâ’nın için söz konusu bile olamaz. İstedğini yapar, dilediğiyle hükmeder. Dilediği olayın meydana gelmesine mâni olacak, hükmünü reddedecek kimse yoktur.

Bütün âlemlerin hâliki ve mâlikidir. Yaratan, yoktan var eden O’dur. Saltanat O’nundur. Yaratma ve emretme, lütfetme ve yok etme O’na mahsustur. Yerler, gökler, canlılar, cansızlar O’nun kudretinde, tasarruf ve iradesindedirler. Ne kimse ona bir şey emredebilir ne de birisi bir şeyi O’na farz veya vâcip kılabilir. Ecelleri, ömürleri, rızıkları, amelleri takdir eden O’dur. Takdir ettiği şeyler sayılmakla bitmez.

---

¹³ Lokman Sûresi, 28. Âyet

Yaratılmışların hiçbiri kudretinin dışında değildir. Şu var ki vâcibâta kudret taalluk etmez¹⁴. Her mümkününe kâdir olduğuna inanıp tasdik etik.

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(O, her şeye kâdirdir.)¹⁵

v. İrade

“Dilemesi olmak” manasına gelen kadim bir sıfattır. Allahu Teâlâ varlıkların var ya da yok olmalarını tercih eder, diler. Yani var olacakları var olmaya, yok olacakları yok olmaya tahsis eder. Yerlerde ve göklerde, az-çok, küçük-büyük, kâr-zarar, küfür-iman, cehalet-irfan, eksik-fazla, itaat-isyan her ne varsa; her şeye gücü yeten Allahu Teâlâ Hazretlerinin hüküm ve takdiri, dileme ve iradesiyle olmuştur. Ama insanların inkâr etmesine ve kötülük yapmalarına razı değildir. Allahu Teâlâ inkâr ve kötülüğü kulun irade-i cüziyyesi üzerine yaratır. Kul kendi seçimiyle kâfir, yine kendi seçimiyle günahkâr olur.

Allah neyi dilediyse var olmuş, neyi dilemediyse yoklukta kalmıştır. Gözlerin ansızın bir tarafa dönüvermesi, bir şeyin habersizce akla gelmesi bile O’nun dilemesiyledir. Bizim günahattan korunmamız Mevlâ’nın yardımılıdır. İbadete güç yetirebilmemiz de O’nun iradesi ve yardımının eseridir.

İnsanlar, cinler, melekler toplansalar da bu âlemde bir zerrenin kımıldamasına veya hareket etmesine uğraşsalar veya bir kimsenin zararına veya kârına çalışsalar Allahu Teâlâ dilemedikçe asla güç yetiremezler. Bu âlemlerde olup biten her şey -kimlerin kazanma ve

---

¹⁴ Ehli sünnet varlığı üç sınıf olarak telakki eder. Bunlar “1) Vacibu’l-vücut: varlığı lazım ve vacip olan, 2) Mümkünü’l-vücut: varlığı ve yokluğu eşit olan ve 3) Mümteni: Varlığı imkânsız olan” sınıflarıdır. Bir masayı düşüsek, masanın varlığı mümkünü’l-vücuttur. Yani masa var olabilir olmayabilir. Ancak masa varsa ustasının varlığı -mecazi anlamda- vacibu’l-vücuttur. Artık kesinlikle bir ustası olmalıdır. Masanın ustasız olması ise mümtenidir. Kudret sıfatı varlığın sadece ‘mümkün’ sınıfına taalluk ve tecelli eder. Varlığın ‘vacip’ ve ‘mümteni (*muhal/imkânsız*)’ sınıflarına ise tecelli ve taalluku yoktur.

¹⁵ Hûd Sûresi, 4. Âyet

emeği ile olursa olsun- mutlaka her Şeye g¼c¼ yeten ve diri olan Allah'ın dilemesi ve yaratmasıyla varlığa gelir.

B¼t¼n işleri ¼ekip ¼eviren ve yerli yerince yapan O'dur. Ama bu işleri yapması bizim gibi d¼Ő¼nmekle, fikir y¼r¼tmekle, vakit ve zamanını g¼zetlemekle değildir. O'nun i¼in Mevl¼'nın bir işi, diğer bir iŐten onu meşgul etmez. Bir anda milyonlarca eşyayı yaratır. MaŐşerde milyarlarca halkı bir anda hesaba ¼eker. Bunların hi¼biri O'nu diğerinden alıkoymaz. İŞlerinde hata ve yanılmak ihtim¼li olmaz. K¼t¼l¼k ve akla aykırı hi¼bir Şey bulunmaz. Bu durumlar kulların fiillerinde ve işlerinde olur.

يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَ يُحْكَمُ مَا يُرِيدُ

(Dilediğini yapar, dilediği gibi h¼k¼m verir.)

vi. Kel¼m

Ezberlerimizde bulunan, kitaplarımızda yazılan kel¼m-ı lafzinin (*Kur'an-ı Ker¼m'in*) kaynağı manasına gelmekte olup niteliğine akılların ulaŐamadıđı baŐlangı¼ı olmayan bir sıfattır. “S¼ylemesi olmak, konuşmak” diye de tefsir olunur ve “kel¼m-ı nefsi” (*Cen¼b-ı Hakk'ın harf, ses ve s¼z olmaksızın kendi z¼tına has olan kel¼m¼*) ismi verilir ki; kel¼m-ı lafzi (*Kur'an-ı Ker¼m*), kel¼m-ı nefsinin varlığına delildir¹⁶.

Kel¼m-ı nefsinin baŐlangı¼ı yoktur ve Allah'ın z¼tına mahsustur. Yazı, ses, kelime, harf, irab, bina, ¼yet, sure, baŐlangı¼, son gibi hallerden uzak ve m¼nezzehtir. Bu sayılan yazı, ses gibi ¼zelliklerin hepsi kel¼m-ı lafzi ve sıfatlarıdır. Cibril-i Emin'in Res¼l¼llah aleyhi's-sal¼t¼

---

¹⁶ EŞ'ariyye ve M¼t¼ridiyye ¼ilimleri Allah'ın kel¼m sıfatını kel¼m-ı nefsi ve kel¼m-ı lafzi olarak ikiye ayırırlar. Kel¼m-ı nefsi Allah'ın zatı ile kaim, mahiyetini anlayamayacağımız bir sıfattır. Kel¼m-ı lafzi ise ses ve harflerden oluŐan Kur'an'ın lafzıdır. Kel¼m-ı nefsi mahl¼k değilken kel¼m-ı lafzi mahluktur, yani yaratılmıştır. Daha a¼ık bir deđiŐle Kur'an-ı Ker¼m'in manası kel¼m-ı nefsi olup Allah'ın zatı ile kaim iken Arap¼a harf ve seslerden oluŐan ibareleri mahl¼k olup Allah katındaki mananın kul katına indirilmesine bir aracı olarak yaratılmıştır. Bu sebeple, elimizdeki Mushaf kel¼m-ı lafzidir.

Vesselâm'a getirdiği Kur'an, kelâmın lafzî kısmıdır. Bununla beraber her ikisine de “*Kelâmullah, Kur'an*” denilmesi sahih ve hakikattir.

Kelâm-ı nefsinin başlangıcı yoktur. Kelâm-ı lafzî ise sonradan meydana gelmiştir. Allah'ın konuşması Peygamberimizin konuşmasından, Peygamber Efendimizin konuşması da insanların konuşmasından daha üstündür. Cenâb-ı Hakk ezelen ve ebeden kelâm sıfatına sahiptir. Zâtına mahsus olan kelim sıfatıyla bizlere emirler ve yasakları bildirmiş; olmuş ve olacaktan haber vermiştir. Ama O'nun konuşması yaratılmışların konuşmasına benzemez. O'nun konuşması, bizim gibi dil ve dudakların kımıldamasıyla, havanın yardımı, sesin yansımalarıyla değildir. Musa -Aleyhisselâm- Allah'ın sözünü sessiz ve harfsiz işitmiştir. Kur'an, İncil, Tevrat, Zebur ve diğer peygamberlere verilen suhuf-u şerife¹⁷ Rabbimizin kelâmıdır. Şu açıklamamız Allah'ın kelâmı hakkında söylenen sözlerin içerisinde dokuz mezhebin, en sahih görüştür. İtikat yani inanç meseleleri içerisinde de açıklamaya muhtaç olan konular arasındadır.

Kelam sıfatı, ilim sıfatı gibi geneldir, kapsamlıdır ve ezeldir.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ
تُنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

(De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi.”)¹⁸

vii. Tekvîn

Var etmenin kaynağı manasına gelen ve tam olarak özelliği bilinmeyen bir sıfat-ı hakikiyye ve kadîmedir. “*Yaratması olmak*” olarak açıklanmıştır. Cenâb-ı Hakk bütün varlığı yoktan var eylemiştir. O'nun zât ve sıfatından başka her şey sonradan yaratılmıştır. Allah'ın iradesi ve

¹⁷ Sayfalar: Allah'ın dört kitaptan başka Cebrail vasıtasıyla bazı peygamberlere yolladığı emirlerdir ki yüz tanedir. 10'u Hz. Âdem'e; 50'si Hz. Şît'e; 30'u Hz. İdrîs'e; 10'u Hz. İbrahim'e gönderilmiştir.

¹⁸ Kehf Sûresi, 109. Âyet

kudreti dahilinde olan her varlık O'nun "kün" emriyle yani "ol" demesiyle var olmuştur.¹⁹ Âlemi yaratan Allah'ın her şeye gücü yeter. Her işi yerindedir. Faydasız bir şey yaratmamıştır. Görünürde zararlı sandığımız şeylerin her birinde bilmediğimiz nice hikmet ve faydalar vardır. Şöyle diyen ne güzel söylemiştir:

*Abes halk eylemez Kayyum-u Âlem
Hâkim, kâdir, muhtar ve daim
Nazar kıl âlem-i kevn-ü fesada
Menafî yok mu halk-ı hunfesada?*

MANASI:

*Âlemin yaratıcısı boş ve anlamsız bir şey yaratmaz,
Her işi hikmetlidir, her şeye gücü yeter, ihtiyar sahibidir, daimdir
Var oluş ve yok oluş âlemine ibret nazarıyla bak,
Necis böceğinin yaratılmasında fayda yok mu?*

Her şeye gücü yeten Allahu Teâlâ hazretleri yaratmasında da hükmünde de adaletlidir. Bunun tam tersini, yani Allah'ın zulmettiğini düşünmek imkânsızdır. O kudretini ve iradesini açığa vurmak, gerçekleştirmek için bu âlemleri yaratmıştır. O'nun yaratması ve var etmesi başlı başına kullarına karşı bir lütuf, ihsan ve nimettir. Yoksa gerekli olduğundan veya Allah'ın ihtiyacı olduğundan değildir. İyilere olan sevabı, kötülere olan azabı da yine böyledir.

*Hüdâ'nın fazlıdır vermek sevabı,
Hüdâ'nın adlidir kılmak ikabı.*

MANASI:

*Sevab vermesi Hüdâ'nın hediyesidir,
Ceza vermesi Hüdâ'nın adaletidir.*

---

¹⁹ **Müellifin notu:** Yalnız Âdem Safiyullah, Tevrat-ı Şerif ve Cennet-ül Firdevs kudret eliyle yapılp vücut bulmuşlardır. Rüzgârların fısıldaması, hayvanların kımıldaması, karın üşütmesi, ateşin yakması hep Allah-u Teala'nın dilemesi ve yaratmasıylaadır. Yaratmak ona mahsustur. Her işi yaratan O'dur. Kullar ancak iktisap edendir. Hiçbir şey müessir-i hakiki (*gerçek etki edici*) değildir. Eşyada görülen tesir (*etki etme gücü*) mecazidir. Hakikatte müessir (*etki eden*) yalnız Allah-u Zülcelâl'dir.

Çünkü dünyada ve âhirette Rabbimiz Teâlâ üzerine vâcip olan (yapmak mecburiyetinde olduğu) bir şey yoktur.

*Ona vâcip olur bir şey diyen kim?
Hüdâ'nın var mıdır fevkinde hâkim!*

MANASI:

*“Kimmiş, o bir şey yapmaya mecburdur diyen?
Allah'ın üzerinde var mıdır hüküm veren!”*

Vaadine (cennetle müjdelemesine) binaen müminleri cennetlere, vaidine (cehennemle korkutmasına) nazaran kâfirleri cehennemlere koyacaktır. Vaadinden asla dönmeyecektir²⁰.

Buraya kadar teferruatıyla bildiğimiz sekiz yüce sıfata akaid kitaplarında birçok adlar takılmış ise de en meşhuru “zâtî sıfatlar ve sübutî sıfatlar”dır. Bu sıfatların hepsi başlangıcı olmayan kadim ve ezeli sıfatlardır. Her durumda ve zamanda mevcuttur. Allah'ın zâtına mahsuslardır. Yok olmaktan ve değişmekten uzaktırlar. Başka varlığa bağlı olan ve bununla meydana gelen hudûs, tebeddül ve tegayyür (oluşma, değişme ve bir şekle girme) Allah'ın zâtına ve sıfatlarına zarar vermez. Bunlara böylece iman etmek vâciptir.

Gözlerimiz önünde görünen bunca varlığın eksiksiz olarak yaratılışı, mükemmel bir düzen üzere bulunuşu Cenâb-ı Hakk'ın yukarıda zikredilen sıfatlara sahip olduğunun pek açık bir delilidir. O'nun bu sıfatların zıtları olan yok olma, bilgisizlik, sağırlık, körlük, âcizlik, hırs gibi noksan sıfatlardan uzak ve münezzehe olduğuna kesin olarak inanmak sorumluluk sahibi her insana farzdır. Yani Cenâb-ı Hakk'ta,

---

²⁰ Allahu Teâlâ Hazretleri vaadinden [müjdelemesinden] asla dönmez. Bununla beraber vaidinden [tehdidinden/korkutmasından] dönebilir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “Allah, sevap cihetiyle yapılan güzel bir amelle ilgili verdiği mükâfat sözünü, mutlaka yerine getirir. Günah cihetiyle yapılan kötü bir amelle ilgili verdiği cezalandırma sözünü ise dilerse yerine getirir, dilerse yerine getirmez.” (Ebu Ya'la, Müsned, 6/66; Ebu Talib el-Mekki, Kutu'l-Kulub, 1/323; Ebu'l-Kasım et-Taberi, el-Lalekâî, Şerhu akaidi ehli's-sünneti ve'l-cemaa, 6/1154).

ölmek, bilmemek, körlük, sağırlık, elinde olmamak, gücü yetmemek, söyleyememek gibi noksanlıklar yoktur diye inanmak katiyen lâzımdır.

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُصِفُونَ

(Haşa, O onların vasıflandırmalarından yücedir.)²¹

Sevgili oğul!

Aklı eren, iyi düşünen bu kadarla kalmaz. Açıklamamız gereğince inancını kuvvetlendirdikten sonra kulluğunu bilip, Allahu Teâla yolunda can verir. O'nun rızasını arar. Anasından-babasından, eşinden-evladından, parasından-malından, kıymetli canından daha fazla Rabbini sever. Bütün varını onun yolunda feda eder. Bir dakika bile gönlünden çıkarmamaya çalışır.

Böyle yapar çünkü; insan eğer bir iki damla değersiz ve basit su iken ana rahminde ne kılıklara girdiğini, nasıl doğup büyüdüğünü, saymakla bitmeyen nimetlerle donatıldığını, bebek iken anne sütüyle büyütülüp, çeşitli gıdalarla beslendiğini, Allah'ın anne ve babasına rahmet ve şefkat verip senelerce kendine baktırdığını göz önüne getirdiği zaman gerçek sevginin ancak Mevlâ'sına olacağını yakinen bilir. Başkalarına karşı olan sevgisinin görünüşte ve mecazî olduğuna inanır. Şükretme konusunda âciz kaldığını itiraf etmekten başka çare olmadığını kabul eder. Dünya yönünden beden sağlığı ve akıl selâmeti, âhiret yönünden iman ile göçme ve cennet saadeti hiç unutulur, şükürü ödenir iyiliklerden midir? Böyle bir Rabbin emirlerini tutmak, yasak ettiklerinden kaçmak, yüce ve temiz zâtına kulluk etmek, gazabından korkup rahmetini ummak, nimetlerine şükür, imtihanlarına sabretmek yalnız dinen değil aklen de borçtur, ihmali câiz olmayan bir vazifedir.

Bunca nimetlere karşı emirlerine kulak vermeyenler, nimetlerine nankörlük ile karşılık verenler, Rabbinin büyüklüğünü, sayısız bağış ve nimetini hatırlamayanlar, insanlığı, hayvanlık derecesinden daha aşağıya indirendir. Allahım bizi ariflerden, doğru yoldan ayrılmayanlardan eyle, âmin.

---

²¹ En'âm Sûresi, 100. Âyet

2. MELEKLERE İMAN

Muhterem Oğul!

Bir insanın mümin, müslüman sıfatlarını kazanması, müslümanlar safına girmesi için “*Amentü*”²² nün manası gereğince altı şeye ve kapsadıkları bütün hükümlere inanması, hepsini birden kabul etmesi farzdır. Çünkü iman bölünmek kabul etmez. Yani imanın altı şartından bazısını kabul edip bazısını inkâr etmek küfürdür. Küfür ile iman bir araya gelmeyen iki zıttır. Şu hâlde şimdiye kadar imanın şartları, temel taşları olan altı esastan sadece birini, yani sadece Allah’a iman şartını öğrendik. İmanın ikinci şartı melekleri bilip inanmaktır.

Kendilerine iman etmekle mükellef olduğumuz melekler nurdan yaratılmış birer cism-i lâtifirler. Allah’ın izni ile diledikleri suretlerde görülürler. Az bir zaman içinde yerleri ve gökleri dolaşırlar. Göklerde yerleşiktirler. Gözlerimizin önünden geçerler de bizlere görünmezler. İnsanların gücünün yetmediği nice büyük işleri kolaylıkla yaparlar. Dünyamızı yerinden kaldırmaya bir meleğin gücü yeterlidir. Cisimlerin en büyüğü olan Allah’ın arşını şu anda dört melek taşımaktadır. Kıyamet günü arşı taşıyan meleklerin sayılarının sekiz olacağı Kur’an’da zikredilmiştir²³.

Göklerde meleklerin olmadığı bir mekân bulunmaz. Sayılarını Mevlâ’dan başka kimse bilmez. Erkeklik, dişilikleri yoktur. Yemezler, içmezler, kötü kokuları sevmezler. Mümin ve derecesi yüksek kullardır. İbadetten usanmazlar. Allah’ın emrine karşı gelmezler. Günah işlemezler, Allah’ı inkâr etmezler. Her biri ibadetle meşgul olup özel birer göreve sahiptirler. Kibleleri ve ziyaretgâhları Kâbe’nin hizasındaki yedinci gökte bulunan “*Beyt-i Ma’mur*”dur. Burayı günde yetmiş bin melek tavaf eder. Kıyamete kadar tekrar ziyarete zaman bulamazlar. İnsanlar gibi bunların da dereceleri vardır. Cebrail, Mikail, İsrâfil, Azrail

---

²² İslâm dîninin altı temel inancını ifade eden “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhret gününe, kadere ve hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inandım” manasındaki Arapça cümlenin ilk kelimesi [Bununla cümledeki inanç esaslarının bütünü kastedilir].

²³ Hâkka Sûresi, 17. Âyet

dereceleri yüksek ve meleklerin peygamberlerindedir.²⁴ Bunların dereceleri de yazılıştaki sıraya göredir.

Cebrail aleyhisselâm vahiy meleğidir. Allahu Teâlâ ile peygamberleri arasında bir vasıtaadır. Altı yüz kanatlı büyük bir melektir. Efendimizden başka hiçbir peygamber onu asıl yaratıldığı hâl üzere görmedi. Efendimiz ömründe iki defa görmüş ve onu aslî suretinde görmenin ağırlığına zor tahammül eylemiştir. İki, üç, dört kanatlı melekler bulunduğu Kur'an'da geçmektedir. Daha fazla kanat sahibi olanlar olduğuna da işaret vardır. Ama bu kanatlar bildiğimiz kuş kanadı gibi değildir. Biz aslına inanır, özellikleriyle meşgul olmayız. Mikail (a.s); yağmurlar, rüzgârlar gibi olayları idareye, İsrâfil (a.s) ilerde açıklayacağımız üzere suru üfleme vazifeli olup, Azrail (a.s) da ruhların alınmasıyla vazifelidir.

Meleklerden birçoğu “Arş-ı Âzam” etrafında dönüyorlar. Bazıları cennetleri idare ediyorlar. Cennet meleklerinin başlarındaki meleğe “*Rıdvan*” ismi verilmiştir.

Meleklerin bir kısmı da cehennem hizmetindedir. Bunların reislerine de “*Mâlik*” denir. Emrine verilenlere “*Zebani*” denir.

İnsanları korumakla vazifeli melekler de vardır. Bu meleklerin sayısı şudur demek câiz değildir. Çünkü sayılarının iki, beş, daha fazla olduğuna dair rivayetler de vardır. Bu hafaza (*koruma*) meleklerinin yazıcı meleklerden farklı oldukları doğru ve sahih bir görüştür.

Amel defterlerimizi yazan meleklerden sağda bulunup iyiliklerimizi kaydedenine “*Ragîb*”, solda bulunup günahlarımızı yazanına “*Atîd*” denir. Soldaki melek sağdaki meleğın emrine tâbidir. Günahları yazmadan önce yedi saat bekler. Günah işleyen kişi tövbe etmezse deftere birebir yazar. Ama iyilikleri yazan melek; Ragîb hiç beklemez, bire on katı sevap yazar. İnsanın samimiyeti oranında bu sevap yedi yüze kadar çıkarılıyor. Daha fazlası da olacağı umulmaktadır. Bu

---

²⁴ **Müellifin Notu:** Peygamberlikleri, vasıta ve vesile manasınadır. Derece ve üstünlük manası da vardır. İmana davet, hükümleri tebliğ etmek manasına değildir. Çünkü bütün melekler iman üzere yaratılmış, kendilerinden asla günah sadır olmaz.

sevapların biri amel karşılığı, daha fazlası ise Allah'ın kullarına olan lütuf ve ihsandır.

Yine meleklerden bir kısım vardır ki bu âlemin düzenlenmesinde vazifelidir.

“Münker-Nekir” adlı iki melek ise kabirde sorgu ve imtihanla vazifelidir. Biz bütün melekleri hayır ile anar, hürmetle yâd ederiz.

Can alıcı melekleri, sual soranları, cehennem zebanilerini kötü görmek, buğz etmek, hakaretle yâd etmek, hürmeti terk etmek küfürdür, cehâlet eseridir. Çünkü bunlar da diğerleri gibi masumdur. Sadece verilen emirleri yerine getirmektedirler. Bu emirleri hemen yerine getirmeye mecburdurlar.

Âdem aleyhisselâm kıssasında secdeden yüz çevirdiği haber verilen İblis, meleklerden değildir. Kur'an'da bildirilen “*Harut ile Marut*” ise sihir ile mucizeyi ayırmanın yolunu insanlara öğretmek için Babil'e gönderilen iki melektir. Bazı hikâye kitaplarında geçen bunların isyan edip küfre düştükleri şeklindeki rivayetlerin aslı yoktur. Bunlar da diğer melekler gibi masumdurlar.

İnsanların avamı meleklerin avamından üstündür. İnsanların avamından murat iyiler ve muttakilerdir. İnsanların havası da meleklerin havasından üstündür. Şu beyanımız Kur'an ve hadis-i şerifin özeti olmakla böylece kabul ve iman etmek vâciptir.

Allah en iyi bilen ve en iyi hüküm verendir.

3. KİTAPLARA İMAN

Sevgili Oğul!

Rabbimiz, Cebrail (a.s) ile peygamberlerden bir kısmına kitaplar göndermiştir. Hüdâ'nın emirleri, yasakları, vaad (*iyilik yapanları cennetle müjdelemeleri*) ve vaidleri (*emirlerine uymayanları cehennemle korkutmaları*) ve nice hükümleri bu kitaplarda yazılmış, iyi yollar gösterilmiş, zararlılar açıklanmıştır. Bu kitapların en şerefli si Kur'an-ı Hakîm, sonra Tevrat-ı Celîl, sonra İncil-i Şerîf, sonra Zebur-u Lâtîf'tir. Kur'an'ın inmesi yirmi üç senede tamam olmuş, diğerleri Kur'an-ı Kerîm

gibi peyderpey indirilmemiş, toplu gönderilmiştir. Dördünü de ayrı ayrı doğru kabul eder, diğerlerine de toplu olarak inanır ve sayı beyan etmeyiz. Gerçi bazı kitaplarda bunlardan başka onu Âdem, ellisi Şit, otuzu İdris, onu İbrahim aleyhimüsselâtü Vesselâm hezaratına verilmiş yüz sayfa daha olduğu beyan edilirse de sayıları kesin olmadığından dört dışında haklarında sayı göstermeyip “*Bu dörtten başka gönderilen kitapların cümlesine inandım.*” demek, farzdır. İtikat konusunda zan ifade eden haberlere itibar yoktur.

Bugün mevcut olanları; Kur’an, Tevrat, İncil ve Zebur’dur. Kur’an’a ait ayrıntılı açıklamayı ayrıca yazacağız.

Diğer üç kitap hakkında ise şunu bilmemiz icap eder. Bunlar asılları üzere kalmamışlar, insanlar tarafından tahrif edilmişler ve değişime uğramışlardır. İçlerine dinlerin asıllarına aykırı olan sözler katılmış, peygamberlerin masumluk ve temiz olma sıfatlarına aykırı cümleler yazılmıştır. Bu kısımları ret ve inkâr ederiz. Diğer kısımlarında ise sükût etmeliyiz. Bu diğer kısımları doğrulama ya da yalanlama gibi bir durumda bulunmayız. Ama Cenâb-ı Hakk tarafından Musa, İsa, Davud aleyhimüsselâtü Vesselâm hazeratına gönderilenin Tevrat, İncil, Zebur kitapları olduğunu; bunların da ilk gönderilmiş hallerinin Kur’an gibi Allah kelamı olduğunu doğrular ve ikrar ederiz. Yalnız bunların da düzgün, açık ve edebi bir dili var idiyse de Kur’an gibi icaz derecesinde değildiler²⁵. Kur’an-ı Hakîm geldiği andan itibaren diğer kitapların okunmaları yasak edilmiş, Kur’an’da bulunmayan hükümleri kaldırılmıştır.

نَحْمَدُ اللَّهَ عَلَي إِفْضَالِهِ لَنَا بِأَكْمَلِ الْكُتُبِ بِيَدِ أَفْضَلِ الرُّسُلِ

(*Nahmedullahi âlâ ifdalihî len bi-ekmeli 'l-kütübî bi yedi efdali'r-rusulî.*)

---

²⁵ Kur’an-ı Kerim’in icazından kasıt “Kur’an’ın, sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi” özelliğidir. Bkz: İslâm Ansiklopedisi, *İ‘câzü’l-Kur’ân* maddesi: <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/icazul-kuran>

(Bizlere peygamberlerin en üstünü ile kitapların en mükemmelini gönderen Allah'a hamd ederiz.)

a. Kur'an-ı Kerîm

Muhterem okuyucu!

Genel sıralamada kitaplara inandıktan sonra ayrıca kendi kitabımız olan Kur'an-ı Hakîm'i yakından tanımamız gereklidir. Açıkladığımız üzere Müslüman'ın Kur'an'a inanması farzdır.

Cenâb-ı Hakk, insanlara doğru yolu göstermek için gönderdiği peygamberlerin hak ve doğru olduklarını halka göstermek için her birini kendi zamanlarına uygun mucizelerle yani insanların yapmasına âciz kalacakları şeylerle te'yit etmiş, desteklemiştir. İşte bu mucizelerin en çoğu bizim resûlümüzde görülmüştür. Bu mucizelerin üç binden fazlası rivayetle aktarılmış ise de bunların en büyüğü ve kıyamete kadar devam edeni ve sonsuza kadar mucize olarak kalacak olanı Kur'an-ı Azîmüşşandır. Kur'an, Peygamber'imizin hak ve sadık olduğuna toptan bir mucize değil aksine her ayeti ayrı ayrı birer mucizedir. Nasıl ki bu ana kadar gelip geçen, güzel söz söyleyen edibler, güzel ve açık konuşan fasihler onun en kısa suresinin benzerini dahi yapmaktan âciz kaldılar da Allah kelâmı olduğunu tasdik edip inanmaya mecbur oldularsa; bundan sonra kıyamete kadar gelecek insanlar ve cinler de benzerini yapmaktan âciz kalacaklardır. Çünkü bu kitap yalnız ilâhî hükümleri ve diğer hükümleri açıklamak için değil, efendimizin hakiki bir peygamber olduğunu tasdik etmek için verilmiş büyük bir mucizedir.

Kur'an'ın mucizesi, en güzel konuşan hatipler, edebiyatçılar ve dil bilginlerini susturmuş; Kur'an, benzerini yapmaya uğraşanları bundan âciz ve susmaya mecbur bırakmıştır. Hatta Müslümanlığın amansız düşmanı Velid bin Muğire;

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ...

(İnnallâhe ye'muru bil'adli vel-ihsâni...) ²⁶

²⁶ Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı emreder. (Nahl Sûresi, 90. Âyet)

şeklindeki harika ayeti işitince: “*Vallahi bunda azim bir zevk ve lezzet, üstün bir güzellik ve parlaklık var. Kelimeleri az manaları çok, değer ve faydalarında benzeri yok, benzerini hiçbir yaratılmış söyleyemez.*” demek zorunda kalmış ama yine de iman etmemiştir.

Belâgat meydanının pehlivanlarından olan İbn’il Mukaffa, Kur’an’a bir benzer getirmeye cüret eylediği zaman;

... وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَّمَاءُ أَقْلِعِي ...

(*Vekile yâ ardu-ble’î mâeki veyâ semâu akli’î...*)²⁷

şeklindeki belâğ ayeti bir çocuktan dinleyince hemen yazdığını yok etmiş, insan sözü olmadığına şahitlik ederek sözle yarışma ihtimali bulunmadığını söylemiş, hatasına son vererek aczini itiraf etmiştir.

Bir bedevi de

... فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ ...

(*Fasde’ bimâ tu’meru...*)²⁸

ayetini işitince secdeye kapanmış, bu ayetin belâgat ve fesahati için secde ettiğini söylemiştir.

Kur’an’ın harika üslubu, yalnız Arapları değil, Arapça bilmeyenleri bile etkilemektedir. Görülmez mi, manasını bilmeyenler bile Kur’an-ı Kerim’i tecvitle yani kurallarına uyarak güzelce okuyanları dinlemekten nasıl memnun oluyorlar. Kur’an okunurken, binlerce cemâat sanki yokmuş gibi tam bir sessizlik hâsıl olur. Elinde olmadan ağlayanlar da bulunur. Ne kadar cazibeli ve süslü olursa olsun başka sözlerde bu etkilenme görülmez. Bu zevk ve insanları âciz bırakma hali bulunmaz. Başka sözlerin tekrar okunmasıyla bıkkınlık meydana gelir. İstek ve sevgiler zayıflık ve hoşnutsuzluğa çevrilir. Kur’an-ı Kerim’de durum tamamıyla bunun tersinedir. Tekrarında hoşnutsuzluk değil zevk ve tatlılık görülür. Hele manasını bilenler için bu hâl tamamıyla gerçekleşir.

²⁷ Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu’ denildi. (Hud Sûresi, 44. Âyet)

²⁸ Emrolunduğun gibi dosdoğru ol... (Hicr Sûresi, 94. Âyet)

Arifler, Kur'an içinde nurlar ve manalar gözlemlerler. Çünkü Kur'an ne şairin şiirine ne de kâhinin kapalı, kâfiyeli sözlerine benzer. Dünya kuruluşu beri söylenmiş ve söylenecek kelimelerin içinde benzeri görülmeyen, asla sonu gelmeyecek, devam edecek olan sözdür. Geçmiş-gelecek, olmuş-olacak, açıkça veya işareten hepsi haber verilmiş, Kur'an'ın haber verdiği gibi meydana gelmiştir.

Dinden dönenler, doğru yoldan sapanlar Kur'an'ın değiştirilmesine ve onu yok etmeye uğraşmalarına rağmen bir harfi bile değiştirmeye güçleri yetmemiştir. Ve Müslümanların kalbinde en ufak bir şüphe bile kalmamıştır. Hele Kur'an'ın; münafıkların, Yahudi'lerin sırlarını meydana dökmesi, yalanlarını yüzlerine vurması, geçmiş ümmetlerin olaylarını, hallerini kısa ve öz olarak haber vermesi, nasihat ve hikmetleri; dünya ve âhiret haberlerini, güzel huyları, yüksek edepi, bütün ilim ve bilimleri kuşatması dinleyenlerin kalplerinde Allah'a derin saygı uyandırması, heybet vermesi, gönüllerin Allah'ın bağışlayıcılığına mutmain olması, asırlar geçtikçe eskimeyip yenileşmesi, hikmet ve şöhretinin artması, kâfir ve münafık olup onu ortadan kaldırmaya çalışanlara rağmen gittikçe ışığının ve nurunun fazlalaşması, okuyanlara usanç; dinleyenlere bıkkınlık gelmemesi, okudukça zevki, tekrar ettikçe sevgisinin artması gibi sonu olmayan güzellik ve muhteşemlik onun apaçık mucizesinden; kendisine has güzel özelliklerindedir.

Kur'an; zikir-i hâkim (*hikmet dolu zikir*), nur-u mübin (*apaçık nur*), sırat-ı müstakim (*dosdoğru yol*), habl-i metin (*en sağlam ip*)'dir. Dertlere deva, hastalara şifadır. Sarılanı saklar, kendisine tâbi olanı kurtarır. Adaletle hükmeder. Ciddiyetle hak ile batılın arasını ayırır. Kur'an ile konuşan sadık, hükmeden adil, düşmana karşı duran galip olur. Onunla amel eden doğru yola kavuşur ve en güzel mükâfata nail olur.

Kur'an kitapların en mükemmeli ve sonuncusudur. Bundan sonra insanlara başka bir kitap gelmeyecek, kıyamete kadar kalacaktır. Bu kitabın Allah kelâmı olduğuna inanmak, hükümleriyle amel etmek, tecvit üzere okumak, abdest ile tutmak, hürmet ve tâzim etmek, vaazlarından ibret almak, canımız gibi sevmek, yolunda can vermek, dil uzatanların çenesini kırmak, başlarını vurmak, şerlerini defetmek bütün Müslümanlara farz, ihmâli câiz olmayan bir vazife; bir borçtur. Çünkü bizlere dünyayı, âhireti tanıtan, saadet yollarını gösteren, çalışmak,

bellemek, birleşmek, yardımlaşmak, adaleti sevmek, zulümden kaçmak, büyüklere saygı göstermek, küçüklere merhamet etmek, din yolunda ölmek, cesaretli olmak, düşmana karşı durmak, vatanı muhafaza etmek gibi ne kadar yararlı huylar; lüzumlu vazifeler varsa hepsini öğreten Kur'an'ımızdır. Dünyada kütüphaneleri dolduran kitaplar hep ondan çıkarılmıştır. Hatta şu kitabımız bile onun nurundan bir zerre, tatlı sularından bir damla demektir.

Kur'an'ımız öyle bir kitaptır ki bakması, tutması, okuması ayrı ayrı ibadettir. Diğer dualar ve zikirler gibi değildir. Manasını bilmediğimiz halde okumakta yine sevap vardır. Hem de tecvit üzere okununca her harfi mukabilinde kırk, az tecvitli okuyana yirmi, hiç tecvit bilmeyerek okuyanlara bile on sevap verileceği ehl-i hadisten Beyhakî merhumun Ömer radiyallâhu anh'tan rivayet eylediği hadis-i şerifte geçmektedir.

Kur'an'ın şeref ve fazileti hakkında söylenen âli kelâmlar, sahih beyanlar başlı başına bir kitap olacak kadar çoktur. Hele Fatiha-i Şerife, Ayet'el Kürsi, Amener Resûlü, Süre-i Kehf'in son ayetleri, Yasin, Sure-i Mülk, İhlas, Felak ve Nas sureleri ne azim nimetler, ne büyük ganimetlerdir. Bir gececik bile terk ve ihmâllerinde, kapatılması mümkün olmayan bir zarar olduğu ehline bilinmektedir. Sadece Kur'an'ı bilip amel eden değil onun iman etmiş akrabası ve yardımcılarının bile şefaate ve saadete nail olacaklarını gösteren sahih hadisler vardır.

Ey güzel soylu!

Biz bu kitabımızla amel ederken cihan bizden korkar, herkes sözümüzü dinler, nice milletler dinimizi kabul ile adaletimize sığınır. Ne zaman ki onunla amel etmemeye; emirlerine kulak vermemeye başladık, o zaman Müslümanlığımız göçtü, ahlâkımız bozuldu, kardeşliğimizi unuttuk ve birbirimize düştük. Düşmanlarımız gözlerini açtılar. Fırsatı kaçırmadılar. Saçtıkları fitne; tefrika tohumları aralarımızda kök saldı, dallandı, budaklandı. Bu sayede bizi kolayca parçaladılar. Memleketlerimizi paylaştılar. Çocuklarımız esir oldu. Irz ve namus ayaklar altında kaldı. Mal ve emlâk yağma edildi. Halen felâketten felâkete düşmekteyiz. Belâlar, musibetler kum gibi başlarımıza yağıyor da ibret alanlarımız, sebeplerini arayanlarımız yoktur. Ne zaman ki

noksanımızı görür, cehaletimize son verir, kitabımıza sarılır, gösterdiği yolu tutarsak o zaman saadet güneşi doğacak, zulmet kalkacaktır. Başka türlü saadete erme ihtimali katiiyen yoktur. Göreyim seni! Kitab'ın tarif ettiği gibi bir Müslüman ol. Tevfik-i Hüdâ yardımcın olsun! Vesselâm.

4. PEYGAMBERLERE İMAN

Aziz evladım!

İnsanlar kendi hallerine bırakılsalar çok şeyde akıllarıyla hak ve sevabı bulamayacakları aşikârdır ve müşahede edilmiştir. Bu sebeple merhametli ve esirgeyici olan Rabbimiz fazl ve kereminden bizlere doğru yolu gösterecek Peygamberler göndermiştir. Bunlara dinimiz dilinde toptan “*rusûl, enbiya*” denir ki bunlar “*Resûller, nebiler*” manasına gelir. Her birine ayrı ayrı “*Resûl, nebî*” denmektedir. Bazı âlimlerimiz Resûl ve nebinin aralarını ayırmayıp “*Allahu Teâlâ'nın emirlerini kullarına ulaştırmaya memur kudsi ve mükerrem insandır.*” diye tarif etmiştir. Bizim dilimizde de ikisi birbirinden ayrılmayıp ikisine birden “peygamber” denir. Lâkin bazı âlimlerimiz de Resûl ve nebiiyi birbirinden ayırıp şu suretle tarif eylediler.

Nebî: Mutlaka kendisine vahiy ve ilham olunan insandır, tebliğ ile görevli olsun olmasın.

Resûl: Bir kitap sahibi olsun olmasın, vahiy ve ilhama muhatap olduktan sonra insanlara tebliğde bulunmak ve onlara bir şeriâtı öğretmek ile görevli olandır.

Enbiyanın yüz yirmi dört bin, Rusûl-ü Kirâmın üç yüz on üç olduklarını ifade eden bir hadis-i şerif bulunmakta olup²⁹, bu hadis bu ayrımı yapan âlimlerin sözünü kuvvetlendirmiştir. Risalet makamının, nübüvvet makamından yüksek olduğunu göstermiştir. İnsan çalışmakla bu makamlara ulaşamaz. Bu mertebeler Cenâb-ı Hakk'ın kabiliyetli, kâmil insanlara ikramı ve ihsanıdır.

Velilik derecesinde kadın-erkek, köle-cariye birdir. Çalışanlara Cenâb-ı Hakk verir. Allah'ın ikramı olarak kolayca veli olan da vardır.

---

²⁹ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned 5/265-266; İbn Hibbân, es-Sahih, 2/77.

Lakin nübüvvet ve risalet rütbeleri kadınlara, kölelere, verilmemiştir. Hikmet de böyle gerektirir.³⁰

Bütün enbiya ve Rusûl-ü Kiram nübüvvet ve risalet rütbeleri itibarıyla eşittir. Lâkin ibadette, azm ve metanette, ilim ve marifette farkları vardır.

Takat getirilmez belâlara katlanarak vazifelerini hakkıyla yapanlara “*ulû'l-azm*” (büyük peygamberler) denilmiş, fazilet ve üstünlükleri güneş gibi açığa çıkmıştır. Bunlar “*Muhammed, İbrahim, Musa, İsa ve Nuh*” aleyhimüsselatü Vesselâm hazeratıdır.

“*Ulû'l-azm*” olan peygamberlerin de birbirine nisbetle farkları, fazilet ve üstünlükleri vardır. Derecelerinin yazıldıkları sıraya göre olduğu muhakkaktır. Peygamberlerin evveli Âdem, sonuncusu ve efdali Muhammed aleyhimüsselatü Vesselâm’dır. İkisine ve aralarında geçen bütün peygamberlere inanır, tasdik eyeriz. Cümlesini hürmetle anar,

---

³⁰ **Müellifin Notu:** Bütün enbiya-ı îzam âlim, âmil, kâmil olup nefreti mucib hallerden, kötü huylardan, zâhiri ayıplardan salim, hüsn ve cemal, salah-ı hâl, zühd ve takva sahibi insanlardır. Allah’tan gayrı kimseden korkmazlar. Şecaatte kâmillerdir. Cenâb-ı Hakk’tan korkuları da havf ve azap değil haşyet ve marifet; azamet ve heybet-i kibriyadır. Tayfa-i cinden peygamber gelmemiştir. [Yayın ekibinin notu: İslâm Ansiklopedisine göre tayfa-i cinden peygamber gelip gelmediği hususu İslâm alimleri arasında ihtilafı olup bu konuda dört görüş bulunmaktadır. Bir grup alim, başka delillerin yanı sıra insan ve cin topluluklarına içlerinden peygamberler gönderildiğine işaret eden (mealen) “*Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşacağımıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?*” şeklindeki En’âm Sûresi’nin 130. Âyetine istinaden cinlere gönderilen peygamberlerin cin türünden olduğunu savunmuşlardır. İkinci bir görüşe göre cinlere peygamber meleklerden gönderilmiştir. Üçüncü görüşe göre cinlere kendi türlerinden peygamber gönderilmemiş, insanlara gönderilen peygamberler aynı zamanda cinlerin de peygamberleri olmuşlardır. Dördüncü görüşe göre ise; cinler arasından uyarıcılar seçilmiş, onlar da insanlara gelen peygamberlerden aldıkları bilgileri cinlere tebliğ etmişlerdir. En doğrusunu Allahu Teâlâ bilir. (Bakınız: <https://islamansiklopedisi.org.tr/cin>)]

salât ve selâmla karşılarız. Adları okudukça salât ve selâm boynumuza borçtur. Çünkü makamları çok yüksek, hakları pek büyüktür.³¹

Enbiyanın sayısını gösteren hadisler kesinlik ifade etmediklerinden iman babında sayı beyanı câiz değildir. Kur'an'da ism-i şerifleri zikrolunan enbiya-i îzam hazretlerine icmâlî olarak (*toptan*) inanmak yeterli gelmez. Her mükellef ayrı ayrı bunları tasdik ve iman etmek ile sorumludur. O peygamberler; “*Âdem, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyub, Şuayb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, İlyas, Elyesa, Zülkiyl, Yunus, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed*” aleyhimüsalatü Vesselâm hazeratıdır.

“*Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn*” hazeratı da Kur'an'da varlarsa da bazıları onlara evliya bazıları enbiya demişlerdir. Musa aleyhisselâm ile arkadaşlıkları meşhur olan Hızır aleyhisselâm'ın veli olduğunu söyleyenler varsa da kabul edilen görüş nebî olmasıdır.

Hızır aleyhisselâm'ın ledün ilmine (*Allahın lütuf olarak kullarına ihsanda bulunduğu manevi ilme*) vâkıf olması, Musa aleyhisselâm'dan daha faziletli olduğu anlamına gelmez. Hızır aleyhisselâm ve Musa aleyhisselâm arasındaki arkadaşlık ve görüşme, hikmet gereği Rabbimizin bir imtihanı idi. Yoksa Musa aleyhisselâm, Rabbimizin ilminde önde gelen kişilerden olmuş, Hızır aleyhisselâm'da bulunmayan Cenâb-ı Hakk ile konuşma, kendisine kitap verilen bir peygamber olma ve azimet gibi en yüksek makamları, mertebeleri haiz bulunmuştur.

---

³¹ **Müellifin Notu:** Âdem (a.s.) topraktan yaratıldı. Yaratıldığı yerde ihtilaf olmuş, cumhuru ulemâ Cennet-i adn de bazıları da Mekke ile Taif arasında bir vadide demişlerdir. Boyu altmış arşındı. Ondan evvel insan gelmemiştir. İlim ile mümtaz oldu. Melaike secde ile büyükdiler. İblis dergâhtan kovuldu, lânet kapısından atıldı.

a. Peygamberlerde Vâcip ve İmkânsız Olan Sıfatlar

Bütün enbiya-i izam haklarında sıdk, emanet, tebliğ, fetanet vâcip, zıtları olan yalancılık, hıyanet, daveti gizlemek ve ahmaklık mümkün değildir.

Yani peygamberler sözlerinde gerçek idiler, yalan söylemek ihtimâlleri yoktu. Mucizeleri onların doğru sözlü ve güvenilir olduklarına delil ve işarettir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın nebilerinin ellerinde mucizeler yaratması “*tarafımdan tebliğ ettiği her konuda kullarım sadıktırlar.*” ibaresi makamında olmakla, haklarında doğruluk vâcip, yalan söylemeleri imkânsız olur. Emanet ve ismetlerine gelince yine kesinlikle bilir ve inanırız ki peygamberlerin cümlesi güvenilir ve günahsızdırlar. Yani zina, şarap, yalan gibi açık suçların, haset, kibir ve riya gibi gizli günahların hepsinden pâk ve temiz idiler. Çünkü Cenâb-ı Hakk her hususta peygambere tâbi olmamızı emreyledi. Günah işleyenlere uyulması emri mümkün değildir. Bundan biliriz ki enbiyanın emanet ve ismetle (*günahtan korunmuş olmaları*) vasıflandırılmış olmaları vâcip (*meceburi*); zulüm ve ihanetle vasıflandırılmaları mümkün değil ve imkânsızdır.

Peygamberlerden meydana gelen küçük hatalarla ilgili rivayet olunan fiiller, görünüşte hata, hakikatte daha iyi olanı terk etme anlamına gelir. “*Peygamberler de günah işlemiştir.*” sözü edebe aykırıdır. “*Küçük hatalar meydana gelmiş.*” veya “*içtihatlarında küçük yanlışlar meydana gelmiş.*” sözü daha münasiptir.

Yine kesin olarak tasdik ederiz ki bütün peygamberler, ilâhî hükümleri tamamıyla ümmetlerine bildirdiler, hiçbir ilâhî hükmü gizlemediler. Bazı emirleri gizlemiş olsaydılar bile bizim de onlara tâbi olmamız vâcip olurdu. Çünkü onlara tâbi olmakla emrolunduk. Hâlbuki ilmi gizlemekle emrolunmamız batıl olup, Rabbimizin hakkı gizlemeyi emretmesi mümkün değildir. Şu hâlde tebliğ farzdır ve tebliği gizlemek ve terk etmek mümkün değildir. Böyle olduğu sabittir ve hakikatin ta kendisidir.

Bütün enbiyada fetanet (*akıllı/zeki olmaları*) vâcip olup, akılsızlık ve gaflette bulunmaları imkânsızdır. Yani peygamberlerin cümlesi kâmil akıl sahipleriydiler. Anlayışları sınırlı ya da aklen zayıf

değildiler. Çünkü âkil (*akıllı/zeki*) olmasalardı düşmanlarına karşı ne delil göstermeye kâdir olurlar ne de onları ikna edecek mücadelede bulunurlardı. Bu âcizlik ve gaflet hali ise peygamberlikte aranan fayda ve hikmetlere ters düşer. Ayrıca, en yüksek manevi makam olan nübüvvet, risaletle birleştiğinde âcizlik ve gafletin bir araya gelmesi mümkün değildir. Şu hâlde peygamberlerin kâmil akıl sahibi olmaları vâcib, anlayışı sınırlı ve aklen zayıf olmaları imkânsızdır.

Not: Efendimize hâs üç sıfat daha vardır ki bunlar; Hâtem'ül Enbiya (*peygamberlerin sonuncusu*) olmak, bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş olmak ve bütün peygamberlerin en faziletlisi bulunmaktır.

صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيَّ نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ

(*Salavatullahi ve selâmühü ala nebiyyina ve aleyhim ecmain.*)
(*Salat ve selâm bizim peygamberimize ve bütün peygamberlerin üzerine olsun.*)

b. Muhammed (Aleyhi's-salâtü Vesselâm)

Sevgili oğul!

Peygamberlere imanın nasıl olacağı hakkında vâcib ve imkânsız olan sıfatlar bilindiyse de ayrıca veli nimetimiz, hidayet rehberimiz, iki cihanda yardımcımız, Efendimiz Hazretlerini ayrıntılı olarak bilmemiz, yakından tanımamız vâcib ve elzemdir.

Peygamberimiz Muhammed aleyhi's-salâtü Vesselâm, İsa aleyhisselâm'ın doğduğu günden itibaren 571 sene geçtikten sonra Mekke şehrinde, Fil senesinde dünyaya geldi. Babası Mekke büyüklerinden Kureyş kabilesi eşrafından Abdülmuttalip oğlu Abdullah'tır. Anası Medine büyüklerinden Vehb kızı Amine'dir. Ana rahminde iken babası Medine'de vefat etti. Altı yaşına varınca validesi, sekize girince dedesi dünyadan göçtüler. Efendimiz amcası Ebu Talib'in hanesinde büyüdüler. Yemen, Şam taraflarına ticaret kervanlarıyla gidip geldikleri oldu. Yirmi beş yaşında iken Hatice validemizi aldı. Bundan iki oğlu, dört kızı; Mariye adlı eşinden İbrahim adlı oğlu olup Efendimizin sağlığında Fatıma anamızdan başkaları vefat ettiler. O da Peygamberimizden altı ay sonra âhirete göçtü.

Efendimiz kırk yaşına vardığında peygamberlik verildi. Hakk'ın emriyle Cibril aleyhisselâm geldi ve “*Bütün insanları, cinleri Müslümanlığa davet et.*” dedi. Gereklikçe ayet ayet Kur'an nazil oldu.³²

Efendimiz Mekke'de on üç sene insanları İslâm dinine davetle meşgul oldu. Mekke'nin ileri gelenlerinden çoğu inanmadılar. Düşmanlıklarının çoğaldığı, ezalarının fazlalaştığı sırada Medine şehrine hicret emri geldi. Hemen Ebubekir ile birlikte çıktılar. Evvelce birçoğu Müslüman olan Medine ahalişi sevindiler. Şenlikler yaparak Efendimizi karşıladılar. Muhterem misafirlerine, muhacir kardeşlerine o kadar hürmet gösterip ikramlar eylediler ki “*ensar*” ismini aldılar. Dünya ve âhîret saadetlerine nail oldular.

Efendimiz Medine'de on sene yaşadı. İmanın nuruyla şehir doldu taştı. Efendimiz ve ashabı boş oturmadılar. İslâm dinini yaymaya çalıştılar. On sene içinde yaklaşık altmış kere asker çıkarıldı. Yirmi yedi defasında kendisi de bulundu. Bazılarında muharebeler oldu. Mekke ve Taif fetholundu. Bütün Arabistan'dan küfür, şirk, zulüm, cehalet kaldırıldı. Herkes malından, canından, ırzından emin oldu. İslâm dini kemâle erdi. Kitabımız tamamlandı. Efendimiz de altmış üç yaşına erdi. Veda haccını yaptı. Medine'ye geldi. Az zaman sonra vefat etti. Yattığı oda içinde defnolundu. Medine'ye girerken uzaklardan gözleri dolduran yeşil kubbe altında kabr-i şerifinde, ravza-i mutahharasında hakiki bir hayatla diridir. Ravzası kıyamete kadar Müslümanların ziyaretgâhı olacaktır. Mevlâ'nın izniyle ziyarete gelenleri bilir, kemal ve tazim ile salât ve selâm okuyanları görür, selâmet ve saadetlerine dua eder.

Bizlere insanlığı öğreten, Müslümanlığı telkin eden odur. İman nurunu kalplerde yakan, Kur'an fenerini önümüze çeken, küfür, zulüm, cehalet zulmetlerini gideren, hakiki medeniyet esaslarını kuran, adalet, eşitlik kanunlarını düzen hep odur. Efendimiz gelmeseydi halimiz ne olurdu? İyiyi-kötüyü, helâli-haramı, hakkı-batılı bizlere kim öğretirdi? Yalnız Müslümanlar değil bütün cihan halkı ona borçludur ve minnettardır.

---

³² **Müellifin Notu:** İnsanlara ve cinlere peygamber olmak Efendimize hastr. Süleyman aleyhisselâm'ın cinlere hükmü dünyadaki saltanatı yönüyledir.

Amerikalı Mr. Carlayl bile bu hakikate vakıf olmuş, Efendimiz hakkında hüsnü şahadette bulunmuştur: “*Muhammed’de hata, noksan ve ciddiyetsizlik ispat edilemez. O ilham-ı rabbaniyeye mazhardır. Biz her şeyden evvel onu dinlemeliyiz. Sözleri yanlış olmadığı gibi riyakârlığı da yoktur. Âlemi ikaz için gönderilmiş bir hayat ateşidir. Ciddiyeti ilâhîdir. Sözü sine-i fitrattan südür etmiş bir hitaptır. Hiçbir sözü dinlemeyen insanlar onun kelamını dinliyorlar ve dinlemelidirler zaten. Diğer sözler ona nispetle kuru bir nefesten ibarettir. Onun gönderilmesi karanlıktan aydınlığa bir geçiş idi.*” diyor.

İngiliz hükemasından John Davenport da “*Hazreti Muhammed (sallallâhü aleyhi vesellem) büyüklere hürmeti, küçüklere merhameti, inkâr edenlerin ve müşriklerin eziyetine tahammülü ile herkes tarafından sevilmiş, her türlü ta’zim ve hürmeti görmüş, hiçbir vakit Resûlullah unvanını lekelendirecek bir harekette bulunmamıştır. Hazreti Muhammed (sallallâhü aleyhi vesellem) dünya ve âhiretin, insanlar ve cinlerin, bütün ümmetlerin büyüğü ve sığınağıdır. Suret ve sirette bütün enbiyadan üstün idi. İlim ve kerem itibariyle bunlar ona yaklaşılamadılar. Onların hepsi Resûl-ü İslâm’ın dergâh-ı irfanından bir avuç, kerem ırmağından bir yudum ile feyizlenmişlerdir. O bir fazl ve irfan güneşi, diğer enbiya da onun yıldızları demektir. Hazreti Muhammed putları imha etmiş; Allah’ın birliğini ispatlamış, içki; kumar ve kızları diri diri gömmek gibi fenalıkları kaldırmış, sayıları sınırsız olan evlilikleri dörde indirmeye muvaffak olmuş, aç ve çıplak Arapları bir araya getirerek yeni bir sıfatla dünya milletlerine takdim eylemiş, Bizans İmparatorunu, İran kisralarını yıkmış, Zerdüştlüğü tarumar etmiş, Hindistan’ı fethederek Brahma, Buda dinlerini mağlup etmiş, Hristiyanların doğuda bütün hâkimiyetini devirmiş, Mısır’dan Cebel-i Tarık’a kadar Roma’nın bütün Afrikasını elde etmiş, eski Roma’yı titretmiş, yeni Roma’yı zaptetmiş bir müceddit, kahraman bir Peygamberdi. Bu müceddidin sahtekâr olmasına imkân yoktur. Bu risalet görevinin uydurma olması asla mümkün değildir. İnsanların vicdan ve hareketinde büyük bir inkilaba muvaffak olan bir insan muhakkak sadık ve risalet-i ilâhîyeye de sahiptir.*” methiyesinde bulunuyor.

Yine bir başka tarihçi “*Hazreti Muhammed’in peygamberlikle görevlendirildiği zamanda olduğu kadar kurtuluştan ümit kesilecek*

hiçbir zaman yoktu. Dünya tarihinde benzeri görülmeyen, en büyük inkılâbı başaran, en büyük kurtarıcı odur.” diye hakikati itiraf ediyor.

Şu hâlde Rabbimizden sonra en çok seveceğimiz, hem de ana-babalarımızdan, yakın akrabamızdan, kavim ve kabilemizden, kıymetli canımızdan daha ziyade seveceğimiz, yolunda can feda edeceğimiz, âlemlere rahmet olan o büyük Peygamberimizdir. Onun şahs-ı kerimi hayalimizden ayrılmamalı, ism-i şerifi dillerimizden düşmemelidir. Salât ve selâm ile sena ve dua ile ödememiz mümkün olmayan haklarından bir kısmını olsun karşılamaya çalışmalıdır.

Bundan sonra da İslâm dininin etrafa yayılmasında, bizlere kadar ulaşmasında Efendimize mallarıyla, canlarıyla ve evlat ve yakınlarıyla fedakârlıkta bulunan ehl-i beyt ve ashab-ı kiramını seveceğiz. Kemal-i hürmet ve tazim ile yad edeceğiz. İsimleri okudukça “*radıyallahu Teâlâ anh*” diyeceğiz. Aralarında vuku bulan anlaşmazlık ve muharebeler dolayısıyla hiçbirine kin beslemeyeceğiz. Dil uzatmayacağız. Eleştirme ve yargılamaya kalkışmayacağız. Haklıyı, haksızı ayırmak vazifemiz değildir. Bunlardan sonra da kitap ve sünneti bizlere ulaştıran, İslâmi hükümleri izah ve beyan eden, geceli gündüzlü din uğrunda çalışan âlimlerimizi, müçtehitlerimizi keramet ehli şeyhlerimizi, zahit ve muttakilerimizi seveceğiz. Hürmet ve tazim ile anacağız. Rahmet ve mağfiretlerine dualar edeceğiz. Çünkü bunlar da ehl-i İslâm’ın rehberleri, Hakk yolunun hidayet yıldızlarıdır. Mevlâ cümlesini nura boyasın, nimetlerine gark eylesin. Âmin.

5. KAZA VE KADERE İMAN

Muhterem okuyucu!

Bu bahiste çok insanların ayağı kaymış; Cebriyye³³, Kaderiyye³⁴ gibi fırkalar ehl-i sünnetten ayrılmış, hüsrân çukuruna düşmüşlerdir. Gözünü dört aç! Meseleyi tamamıyla kavramaya çalış.

---

³³ İnsandaki iradeyi inkâr eden batıl bir mezhep.

³⁴ Kulun kendi fiilinin yaratıcısı olduğunu iddia eden sapık bir mezhep.

Kader: Rabbimizin olmuş, olacak bütün mahlûkunun, ne hâl ve harekette olacaklarını ezelde bilmesi ve “*Levh-i Mahfuz’a*” yazması manasına gelen bir sıfat-ı kadimedir.

Kaza: Rabbimizin bütün eşyayı bildiğine ve yazdığına denk olarak takdir olunan zamanlarında yaratmasıdır.

Şu tariflere göre kader ilim sıfatıyla ilgili, kaza, tekvin sıfatı ile ilgili oluyorsa da konunun önemini bildirmek için tekrar tembih ve izahlarına lüzum görülmüştür.

Bazıları kaza ve kaderin aralarını ayırmadan “*Gözle görülen mevcudatta meydana gelen ne varsa Allah’ın külli hükmüdür/iradesidir.*” diye tarif etmişlerse de tercih edilen görüşe göre kader; işlerin olmasından önce takdîr edilmesi³⁵, kaza da o takdîrin var edilip ve uygulanmasıdır.

Tehlikeli bir yerden geçerken Efendimiz süratle gidiyordu: “*Ya Resûlullah, Allah’ın kaderinden mi kaçyorsun?*” diyen bir kimseye karşı, “*Kaderinden kaderine kaçıyorum.*” buyurdu. Bu, kaza ve kaderin ayrı olduğuna delildir. Hem de kader, kaza suretini bulmadıkça ilâhî yardımla savuşturulmasının umulabileceğine işaretler.³⁶

Kader, genel bir defter; kaza onu tevzi ve taksim menziline olur, yani o defterde yazılanların teferruatlı bir şekilde uygulanmasıdır. Kader temel, kaza o temelin üstüne yapılan bina gibidir. İlim ehli ve bu konuda bilgi sahibi olan kimseler için kaderin ne olduğu hususunda tefekkür

---

³⁵ “*Bir şeyin mahiyet ve niteliklerinin yanı sıra var oluş zamanı ve mekânını belirlemek*” demek olan takdîr kaderle eş anlamlı olup bazen onun yerine kullanılır. Bkz: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kader>

³⁶ **Müellifin Notu:** Şam’da taun/veba hastalığı ortaya çıktığı ve Ömer-ül Faruk geriye döndüğü zaman Ebu Ubeyde (radıyallâhu anh) “*Allah’ın kaderinde mi kaçyorsun?*” dediği zaman Ömer (radıyallâhu anh) “*Evet, kaderinden kaderine iltica ediyorum.*” buyurmuş ve “*Sakınmak kadere fayda verir mi?*” denildiği zaman da “*Şüphesiz Cenâb-ı Hakk faydasız bir şey ile emretmez. Zararlı olmayandan da nehyetmez. Halbuki Kur’an’da*” وَ تَلْقُوا لِبِلْوَيْكُمْ لَهْلَاتُ فُكَّهٍ (velâ tulkû bi-eydikum ilâ-ttehlukeh – kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın), ‘خُذُوا حِذْرَكُمْ’ (huzû hizrakum – tedbirinizi alın) buyurdu.” şeklinde hikmet dolu bir cevapta bulunmuştur.

müstehap ve sevaba layık ise de kaderin hakikatini anlamaya yaratılmışların gücü yetmez. Mahlukat, kaderin sırlarını anlamaya çalışmaktan men edilmiştir.

Kadere iman farz olmakla beraber, günahları işleyip de “*Kaderim böyleymiş...*” veyahut “*Kader ne ise olacak...*” diyerek sebeplere sarılmamak câiz değildir. Bu hâl kaderi anlamamak, irade ve kudret nimetlerini yerli yerince kullanmayı bilmemek yüzünden tembelliğe esir olmak belâsıdır. Çünkü kader bilakis insanı sağlam azim sahibi eder. Çalışma ve gayretini artırır, âcizlikten korur, korkaklığa meydan vermez. Sahih-i Müslim’de Ebû Hureyre’den rivayetle buyruluyor ki: “*Sağlam vücutlu ve muhkem, itikatlı mümin Allah nazarında zayıf müslümandan hayırlıdır. ... Gücün yettiği kadar her hayra çalış, yardımı Allah’tan iste, âcizlik gösterme! Sevmediğin bir şey isabet ederse ‘Şöyle yapsaydım, böyle olmazdı.’ deme; lâkin ‘Kader-i ilâhî böyledir. Neyi dilediyse işledi.’ de. Çünkü ‘Şöyle yapsaydım.’ sözü şeytana vesvese kapısını açar, kınama ve feryada, üzüntü ve meraka, kazaya razı olmamaya sebep olur.*³⁷”

Yine Buhari ve Müslim’in ittifaklarıyla İmran bin Husayn radiyallahu Teâlâ anı hadisinde yazıyor: “*Ya Resûlullah! Cennetle, cehenneme girecekler ezelde ayrılmış mıdır?*” denildiği zaman “*Evet.*” buyurdu. “*Bu takdirde amel edenler niçin uğraşmalıdır?*” denildiği zaman *كُلُّ فَيْسُرٍ لِمَا لِحِقَ لَهُ* yani “*Herkes yaratıldığı iş için kolaylık görecektir.*” cevabında bulundu. Bu gibi hadisler ezeldeki takdirin şu andaki çalışmak ve ameli men etmediğini, bilâkis gayreti artırdığını ispat eylemiştir. Hatta bu hadisi işiten bazı sahabeler “*Çalışma ve gayretim fazlalaştı.*” demiş, dini anlamadaki yüceliklerini, kavrayışlarının dikkatini, ilimlerinin sıhhatini göstermişlerdir. Çünkü insanı takdir olunana ulaştıran kestirme yol ancak çalışmak, emek ve gayrettir. Mesela

---

³⁷ Keşke içeren ifadelerin çoğu, İslâm nazarında, kaderi tenkit anlamı taşıyan ve hoş olmayan sözlerdir. Kişi geleceğe irade ve sorumluluk açısından bakıp, gerekli plan ve programı yapmalı, geçmişte başına gelen musibetleri de Allah’ın takdiri olarak bir imtihan vesilesi görüp sabır ve metanetle karşılamalıdır. Gelecekte kişiyi daha fazla gayret ve hayra sevk etmeyecek olan geçmişle alâkalı yakınmalar kaderi tenkit anlamına gelip haddi aşmak noktasına gelebilir. Allah korusun.

zamanının en yüksek âlimi olması mukadder olan bir kimsenin bu menzile çalışmakla, sebeplerine sarılmakla ulaşacağı elbette aşikardır. İşte burası ayakların kaydığı yerdir. Ehemmiyetle incelenmesi gerekmektedir. Mürşid-i en'am Efendimiz kader hakkında ümmetinin mutluluk sebebi olacak iki emri irşat buyurmuştur: Biri tevhidin esaslarından olan "kadere iman", diğeri de şeriatın esaslarından olan "sebepleri en güzel şekilde yerine getirmek"tir.

Kaza ve kaderin dört mertebesi vardır: Biri her şeyi Cenâb-ı Hakk'ın ezelde bilmesi, ikincisi bildiği veçhile yazması, üçüncüsü hepsinin varlık veya yokluğunu dilemesi, dördüncüsü her birini vakti mukadderlerinde yaratmasıdır. Kur'an'da mezkûr (*zikredilen/geçen*) dileme ayetleri delâlet ediyorlar ki her ne ki var olmuş ve olacak ise yalnız Hakk'ın dilemesiyle olmuş, vücut bulmayanlar da O istemediği için yoklukta kalmıştır. Rabbi'l-âlemîn olması, kullarının üzerinde tasarrufu daim olup Hayy³⁸ ve Kayyum³⁹ bulunması bunu gerektirir. Şu hâlde yapan, yıkan, öldüren, dirilten, veren, alan, genişleten, daraltan, doğru yola ileten, şaşkırtan, düşüren, kaldıran, indiren, güldüren, ağlatan, hayrı-şerri yaratan O'dur. Başka ilâh, mâlik, düzenleyen, yaratan yoktur. Kasas Sûresinin 68. ayetinde şöyle buyurmuştur:

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ

(*Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer*)

Allahu Zülcelâl hazretleri şerri yaratır; lâkin şerre razı değildir. Şerrin abes ve çirkin olması, kulun kazanç ve tercihine nispetledir. Hakk'ın yaratmasına izafetle şer yoktur, abes değildir. Yaratılan hiçbir şey boşuna yaratılmamıştır, abes değildir. Şer ve kötülük ise kul kendi arzusu ile onları tercih ettiği için yaratılmıştır.

Allahu Zülcelâl'in sıfatlarının hepsi kemâl haldedir. Hayrı da şerri de yaratan O'dur. Hâkim-i mutlak halis şerri yaratmamıştır (*yani şer kemâl halde değildir*). Şerri yaratmasında da gizli hikmetler vardır.

---

³⁸ "Ezelî ve ebedî bir hayatla diri olan, hakkında ölüm geçerli olmayan" demektir.

³⁹ "Her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare eden" demektir.

Zararlı hayvanların, kötü amellerin yaratılmaları akıllarımızın eremediği bir hayra vesile olmalarındandır. Hikmetten uzak bir şer yoktur. Çok hayra nisbetle az şer hiç hükmündedir. Hayr-ı kesîr (*çok hayır için*) için şerr-i kalil (*az kötülük*) ihtiyar olunur (*kabul/tercih edilir*). Hem de her şey zıttıyla meydana çıkar. Küfür olmasa imanın, cehalet olmasa irfanın, cefa olmasa sefanın kadri bilinmezdi. Kısaca Hakîm-i lâyezâl hazretlerinin (*her şeyi hikmetle yapan Allah'ın*) hikmetten, faydadan uzak hiçbir işi yoktur⁴⁰.

*Abes halk eylemez Kayyum'u âlem
Hâkim, kâdir ve muhtar ve daim
Nazar kıl âlem-i kevn-ü fesada
Menafi yok mu halk-ı hunfesada*

MANASI:

*“Âlemin yaratıcısı boş ve anlamsız bir şey yaratmaz,
Her işi hikmetlidir, her şeye gücü yeter ve daim vardır,
Var oluş ve yok oluş âlemine ibret nazarıyla bak,
Necis böceğinin yaratılmasında fayda yok mu?”*

Yukardaki bu güzel beyit cidden hakikati anlatmaktadır. İnsan her işinde Mevlâ'sından hayır istemelidir. Başına gelen zâhirde hoş görülmeyen kazadan da hoşnut olmalıdır. Sad İbn-i Ebi Vakkas radiyallahu Teâlâ anh hadisinde: “Âdemoğlunun Mevlâ'sından hayır talep edip kazasına rıza göstermesi saadetinden; hayırlıyı istemeyi terk edip kaderine ve başına gelenlere razı olmaması bedbahtlığındandır.” buyrulmuştur. Bu hadisten mukadder olan şeyin iki nesne arasında olduğu anlaşılıyor: Biri takdir edilenin meydana gelmesinden önce

---

⁴⁰ Dünya zıtlık ile kaimdir. Şer olmasa hayır anlaşılamazdı. İnsan hayrı da şerri de işleyebilir. Şer işleyip Allahu Teâlânın Tevvâb isminin tecellisine muhatap olacak kullar daima bulunacaktır. Nitekim Âyeti kerimede mealen “Eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi helak eder ve yerinize, günah işleyip, peşinden tövbe eden kullar yaratırdı (Tevbe, 9)” buyrulmaktadır. Bir hadis-i şerifte de “Bütün âdemoğulları günahkârdır, günahkârların en hayırlıları ise tövbe edenlerdir.” (İbn Mâce, Zühd, 30) buyrulmuştur.

hayırlıyı istemek, diğeri takdir edilen meydana geldikten sonra rıza göstermektedir. Ömer-ül Faruk radiyallahu Teâlâ anı *“Ben sevdiğim veya kerih gördüğüm bir şey üzere bulunmamı kayırmam, ehemmiyet vermem; çünkü hayır sevdiğimde mi veya kerih gördüğümde mi bilmiyorum.”* buyurmuştur. Hasan-ı Basrî de *“Belâ ve musibetleri kerih görmeyiniz, sevmediğiniz nice işler var ki kurtuluşu getirir, bazı beğendiğiniz de helâkinizi icap eder.”* demiştir (Rahmetullahi aleyh).

Allah’ın takdiri beş kısım üzere meydana gelmiştir:

1-) Yer ve gökler yaratılmadan elli bin sene evvel Cenâb-ı Hakk evvela kalem-i âlâyı yaratıp *“Yaz.”* dedi. O da: *“Ne yazayım?”* dedi. Allahu Teâlâ *“Kıyamete kadar her şeyin miktarlarını yaz.”* buyurdu. O saatte kalem yazdı. İnsana isabet eden de etmeyen de hep kaderle olup, böylece inanmak farz oldu. Tirmizî’nin beyanı üzere İbn-i Abbas radiyallahu anı buyurur ki: *“Bir gün Hazreti Peygamber’in arkasında idim. ‘Ey oğul! Sana birkaç kelime öğreteyim. Allah’ın emirlerine itaat et ve yasaklarından sakın ki, O da seni korusun. Daima O’nu beraberinde bulasın. Ne istersen O’ndan iste, yardım dilersen yine Mevlâ’dan dile. Muhakkak bil ki ümmet bir araya gelip de sana bir fayda vermek isteseler ancak Allah’ın yazdığı bir şey ile fayda verebilirler. Yine toplanıp da bir zarar yapmaya uğraşmış olsalar kâdir olmazlar. Ancak Allah’ın takdir ettiği kadar zarar verebilirler. Kalemler kaldırıldı, sahifeler kurudu.’* buyurdu.”

2-) İkinci takdir; Âdem aleyhisselâm’ın yaratıldığı, zürriyetlerinin arkasından çıkarıldığı zamandır. O zaman insanların amelleri, rızıkları, ecelleri, renkleri, şekilleri, fakirlik ve zenginlikleri, cehalet ve irfanları yazılmış, ayrılmış; Hazreti Âdem babamıza da gösterilmiştir. Herkes mukadder olanı kendi tercihi ile yapacak, kolaylıkla elde edecek; cennet ehli iyi amelleri, cehennem ehli de kötü amelleri beğenip herkes rızalarıyla cennet ve cehennem yollarını tutacaklardır.

3-) Üçüncü takdir; Ana rahminde vaki olandır. Rahimlerle görevli melekler çocuğun şekillenmesi esnasında Cenâb-ı Hakk’ın emriyle her ferdin rızığını, ecelini, amelini, itaat veya isyanını yazarlar.

Eksik veya fazla olma ihtimâli yoktur. Hayır-şer, insanın uğrayacağı her şey iki gözü arasında yazılmıştır.

4-) Dördüncü takdir; “⁴¹قَدَرْنَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ كُلَّ شَيْءٍ

bildirildiğine göre kadir gecesinde vuku bulur. İki kadir gecesini aralığında meydana gelecek olan bir senelik emirler levh-i mahfuzdaki genel defterden alınıp görevli meleklerle verilir. Onlar da yerli yerince işleri görürler. Zerre kadar muhalefette bulunmazlar.

5-) Beşinci takdir; günlüktür ki “⁴²كُلَّ يَوْمٍ هُمْ فِي شَأْنٍ” ayeti kerimesi gereğince her gün Allahu Zülcelâl üç yüz altmış kere levh-i mahfuzda nazar eder. Her nazarda yaratır, rızık verir, diriltir, öldürür, aziz kılar, zelil eder, dilediğini işler. Aynı manayı ifade eden bir hadisi, Hâkim Sahihinde İbn-i Abbas radiyallahu teâlâ anh'tan rivayet eylemiştir. Cenâb-ı Hakk'ın kulları hakkında takdir buyurduğu şeylerin en faziletlisi hidâyet, onları müptela kıldığı belâların en büyüğü de dalâlettir. Her nimet hidayet devletinin, her musibet dalâlet belâsının aşağısındadır.

Hidayeti ve dalâleti yaratmak Hakk'ın fiili; doğru yolu ya da dalâleti tercih etmek de kulun iktisabıdır. Hakiki olarak hidayet veren ve kullarını kendi tercihlerinden dolayı dalâlette bırakan Allahu Zülcelâl'dir. Peygamberin “hâdî” (*hidayete erdiren*) ve şeytanın da “mudîl” (*dalâlete düşüren*) olarak isimlendirmesi mecazîdir. Çünkü nebinin vazifesi Hakk yoluna davet, ümmeti tâlim ve irşat; şeytanın da işi yalnız kalbe iğva ve vesvese vererek kötü yola davet ve teşvik ederek aldatmaktır. Kulda meydana gelecek hidayeti de dalâleti de yaratmak Hüdâ'ya mahsustur. Kimsenin yaratmada herhangi bir etkisi yoktur.

Cenâb-ı Hakk'ın, hidayeti de dalâleti de yaratan olması, küfür ve isyanın ezelde takdir buyrulması hakkında müşrikler ve âsiler kıyamet gününde:

- “*Ey Rabbimiz! Küfrü, günahı bizlerde yaratan, binlerce sene evvel takdir eden, levh-i mahfuzda yazan sensin. İlmin, kaderin değişmez. Yazın bozulmaz. İraden değişmez. Şu hâlde bizim iman ve itaatimiz imkân haricinde olup küfür ve isyanımız mecburi idi. Bize nasıl azap*

⁴¹ Bir gece ki her hikmetli emir onda ayırt edilir. (Duhan Sûresi, 4. Âyet)

⁴² O, her an yaratma halindedir. (Rahman Sûresi, 29. Âyet)

edeceksin?” derlerse Allahu Teâlâ Hazretleri onları şu cevapla deliller göstererek susturur:

- “Evet, benim ezelde sizin küfür ve isyanınızı bilmem, yazmam sizi küfür ve isyana mecbur etmedi. Çünkü size akıl verdim. İrade ve irade-i cüz’iye ortaya koyabilecek kudret ihsan eyledim. Kendi terciiniz ile isyan ve inkâr yolunu tuttunuz. Arzunuzla küfür ve isyanı işlediniz. Peygamberleri dinlemediniz. Ben de razı olmayarak küfrünüzü diledim⁴³ ve yarattım. İlim ve takdirimi malum ve mukaddere tabi kıldım. Yani gelecekte irade ve seçiminizle şirk ve isyanı seve seve kabul edeceğinizi ezelde bildim. Arzunuzla kâfir, âsi olacaklarınızı yazdım. Mutlak surette Zeyd mümin, Amr kâfir, Halid itaat eden, Velid âsi diye kaydetmedim. Hikmet gereği, ilmim amelinize; iradem iradenize tâbi idi. Siz beğenip de tercih etmeden leh ve aleyhinizde hiçbir şeyi yaratmadım. Kendi tercih ve kazancınız üzere yaratmam vaki oldu.”

Bunu bir başka misal ile izah edelim. Mesela Zeyd, kölesi Selim’in gelecekte vuku bulacak emirlerini tutmayacağını bir vasıta ile anlayıp da “Kölem Selim falan gün sözümü yapmayacak. Ben de hapis ile veya darp ile cezasını vereceğim.” diye defterine kaydetmiş olsun. Günü gelip de emir verdiği zaman, Selim kendi tercihiyle ağasına isyan edip emrini reddettiği zaman Zeyd ona defterine yazdığı gibi ceza verse Selim’in: “Sen benim evvelce isyan edeceğimi bildir, defterine yazdın, onun için ben isyanda mecbur idim.” demeye hakkı olur mu hiç? Ağanın önceden bilip defterine yazmasının köleyi mecbur tutup isyana sevk etmeyeceği aşikâr olduğu için bu şekildeki bir itirazın saçma olacağında şüphe yoktur. Selim’in kendi irade ve isteğiyle itaatsizlik ettiği meydandadır. İşte bu misalimiz veçhile kaza ve kader de insanları işlerinde mecbur etmez.

İkinci Halife-i Resül Ömer radiyallahu anh huzuruna getirilen bir hırsıza “Seni hırsızlığa sürükleyen nedir?” buyurduğu zaman hırsız “Allahu Teâlâ’nın kaza ve kaderidir.” sözünü sarf edince evvela elini

---

⁴³ Allahu Teâlâ’nın buradaki dilemesi zorlamak manasında değildir. O kâfirin küfrünü, kâfirin imana kudreti olmakla beraber küfür yönündeki iradesi ve tercihi sebebiyle dilemiştir.

kestirdi sonra dövürdü. *“Hırsızlığın için elini kestim. Allah’a karşı yalan söylediğin için de had cezası icra eyledim.”* dedi.

Sıffin vakasında Şamlı bir ihtiyar Aliyyel Murtaza radiyallahu anh’ın beraberinde idi. İhtiyar;

- *“Şam’a olan seferimiz kader ve kaza ile midir?”* dedi. Halife *“Evet.”* cevabında bulununca;

- *“Madem ki kaza ve kader bizi sevk ediyor gayret ve amellerimizde sevap yok zannındayım.”* dedi. Bunun üzerine Hazreti Ali

- *“Yazık sana! Kader ve kazaullahı yanlış anladın. Hakk’ın ilim ve iradesi, kaza ve kaderi, kulun fül ve iradesine tâbidir. İyi ve kötüyü, kul beğenip tercih etmedikçe Cenâb-ı Hakk yaratmaz. Zannınız gibi olsaydı sevap ve ceza batıl olur, mükâfat ve azap olmazdı. Emir ve nehyin manası kalmazdı. Bu sözünüz putlara tapanların, şeytana uyanların, yalancı şahitlerin kelâmıdır. Cenâb-ı Hakk bizlere kolaylık emreyledi. Zorluklarla sorumlu tutmadı. Peygamberleri, kitapları boş yere göndermedi. Yeri ve gökleri ve aralıklarında olanları beyhude yaratmadı.”* diye kaza ve kaderi izah buyurunca ihtiyar halifeye dua eyledi. Ayrıca;

- *“Sen öyle bir imamsın ki bize dinimizi en güzel şekilde anlattın. Allah seni en güzel mükâfat ile mükâfatlandırsın. Rahman olan Rabbimize itaat ederek kıyamet günü O’ndan mağfiret dileriz.”* manasına gelen bir şiir ile de tekrar dua ve senada bulundu.

Şimdi, ezeldeki takdirin, hayır olsun-şer olsun, işlerimizde bizi zorlamadığı tahakkuk edince kesinlikle bildik ki kendi rıza ve tercihimizde meydana gelen günahlar için *“Bu yaptığım hata ve suçlarda benim suçum yoktur.”* gibi bir mazeret beyan etmeye kimsenin hakkı yoktur.

a. Cüz-î İrade

Muhterem okuyucu!

Gerek kendi tercihimizle gerek mecburen olsun kulların bütün fiilleri, Cenâb-ı Hakk’ın yaratmasıyla olunca, bizi şüpheye düşüren cebr (zorlama) ve ikrahı (tehditi) kaldırabilmemiz için burada dikkatle

incelenmesi gereken cüz-î irade meselesini anlamamız icap eder. Kulların fiilleri konusunda akıl sahipleri ihtilafa düşmüş, on altı mezhep hâsıl olmuş ise de biz burada en fazla ifrada varan; haddi aşan Cebriye, tefride düşen; geride kalan Kaderiye ve hakkı bulan; orta yolu tutan Mâturidîye mezheplerini beyan ile yetineceğiz. Başarı ve yardım Cenâb-ı Hakk hazretlerindedir.

i. Cebriye Mezhebi

Bu küfre düşmüş mezhebin reisi ve sahibi, Tirmiz şehrinde ortaya çıkıp, Merv beldesinde öldürülen Cehm bin Safvandır (*Safvan oğlu Cehm*). Bunlara lisan-ı nebi’de “*Mürchie (Peygamberimizin yolundan ayrılan topluluk)*” ismi verilmiş, İslâm’dan nasipleri olmadığını bildirilmiştir.

Batıl itikadlarına göre kulların bütün fiilleri sadece Allah’ın kudreti ile meydana gelir. Kulun iradesi, tercihi, kudreti yoktur. Kul yaptığı her şeyde mecburdur. Hareket etmesi ve durması, taşın ve ağacın durması, deprenmesi gibidir. Tercih etmekle mecbur olmanın bunlarca farkları yoktur.

Bu itikada göre emir ve nehyin manası kalmaz. Sorumlu olmak abes olur. Kulların fiilleriyle ilgili olan methetme, kötüleme, sevap, ceza, ebedî âlemde mükafat ve azap gibi hükümler kalkar. İşte bu rezil ve zelil fırka, kaş yapalım derken göz çıkardılar. Bütün ilâhî hükümleri ve Allah’a ait hikmetleri manen inkâr edip, bütün fiillerini abes ve akılsızlıkla şaibelendirdiler. İslâm Âlimleri bunların küfründe ittifak edip, fırka-i nâciyeden çıktıklarına hükmeyletiler. Cenâb-ı Hakk bizi rahmetinden mahrum bırakmasın. Onlara da adaletiyle muamele eylesin.

ii. Kaderiye Mezhebi

Tabiin zamanında ehl-i sünnetten ayrılan Vasıl bin Ata’nın başkanlığı altında toplanan fırkaya “*Mutezile*” denilmişti. Mutezilenin çoğu âlimleri kaderi Cenâb-ı Hakk’tan bilmeyip, kendi nefislerine izafe etmekle “*kaderiye*” ismini aldılar. Nübüvvet nuruyla bu mezhebin çıkacağını evvelce keşif buyuran Resûl-ü zişânımız “*Bu ümmetin*

*Mecusileri kaderiyedir*⁴⁴ buyurmuş, bunların itikatlarını Mecûsi itikadına benzetmiştir. Bunların batıl olan zanlarına göre kulların fiilleri, kendi kudret ve tercihleriyle meydana gelir. Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır. Cenâb-ı Hakk kullarının irade ve kudret, kast ve tercihlerini yaratıp, işlerini onlara bırakmış ve havale etmiştir. Kulların fiillerini yaratmaz. Küfür ve isyan kaza ve kaderle değildir. Hayır, Allah'tan, şer insan veya şeytandır.

İşte bu hastalıklı itikatla yağmurdan kaçarken doluya tutuldular. Vahdaniyet inancına zarar gelir diye sıfatların kadimliğini inkâra cüret eylediler ve “Sıfatların kadimliği kabul edilirse birden fazla yaratıcı ispat edilmiş olur.” dediler⁴⁵. Ulemâdan bir kısım bunların da inkâra düştüklerini söylemişler ise de ince eleyip sık dokuyan âlimler bunların küfür ve zemlerini gösteren hadis-i şerifleri sakındırma ve tehdide yordular. Mecusiler gibi hakiki ortak isnat etmedikleri, ilâhlıkta kulları Allah'ın ortakları saymadıkları, Kur'an ayetlerinin tevil eyledikleri cihetlerle küfür ve şirkten kurtuldukları görüşünü benimsediler.

نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَفْلَتِهِمْ وَعَزَمُ جُرْأَتِهِمْ

Neüzü billahi min ğafletihim ve azmi cüretihim.

(Onların ğafletinden ve cesaretinden Allah'a sığınırız)

---

⁴⁴ **Ebu Davud**, Sünne 16.

⁴⁵ Mutezile mezhebi Allah'ın ilim, kudret, basar vb. kadim (*başlangıcı olmayan*) sıfatlara sahip olduğu anlayışını reddeder. Bu şu demektir. Mutezileye göre, mesela, Allah'ın ilmi kadim olsaydı, bu ilim ya Allah'ın aynı ya da O'nun gayrı olurdu. “İlim kadimdir ve Allah'ın aynıdır.” denecek olursa bu Allah ilimidir demek olurdu ki; bu dinden çıkmak olur. Şayet “ilim kadimdir ve Allah'ın gayrıdır.” denecek olursa, bu durumda da, Allah'tan başka kadim varlık bilindiği için, şirk ve küfre düşülmüş olur. Dolayısıyla Mutezile mezhebine göre Allah'tan başka bir şeyin kâdimini savunmak küfürdür. Ehl-i sünnet ise “Allah'ın sıfatları, kusurlardan münezze zatına zâiddir, yani onun ile kâimdir, onun ile ayakta durur, onun ile dâimdir.” demektir. Ehl-i sünnete göre, Allahu Teâlâ'nın sıfatları Allah'ın ne aynıdır ne gayrıdır. Yani O'nun sıfatları O değildir ama O'nunla kâimlerdir. Allah'ın sıfatları Allah'ın zâtından başka bir mâna ve esas olan sıfatlardır. Allah'ın zâtının aynı olmamaları gayrı olmalarını gerektirmez.

iii. Mâturidîyye Mezhebi

Ey asil soylu!

Yahudiler ve Hristiyanlar itikad konusunda 72 fırka olmuşlardır. Bu ümmetin de 73 fırka olacağı, bunların içinden yalnızca Peygamber ve ashabının itikadında bulunan “*Fırka-i Nâciyenin*”, yani ehl-i sünnetin kurtulacağı sahih kaynaklarda haber verilmiştir.

Dalâlet yollarına düşen fırkaların sapıtmalarını sırf cahillikleri yüzünden zannetmeyesin. Mutezile mezhebi içinde öyle dahiler, kılı kırk yaran âlimler zuhur etmiştir ki bir zaman ehl-i sünnet ulemâsına göz açtırmamışlardır. Hatta Emevi halifelerinden bazılarını saptırmakla büyük fitnelerin çıkmasına sebep olmuşlardır. Bereket versin ki Fırka-i Naciye’ye Allah’ın yardımı ulaşmış da itikatta ehl-i sünnetin imamları olan Şeyh Ebul Hasan el Eş’arî ile burada mezhebini açıklayacağımız İmâm Ebû Mansûr Mâturidî meydana çıkmışlar, Allah’ın yardımı ve ilmi kudretleri ile sapkınları susturmuşlar, ehl-i sünnetin yüzlerini güldürmüşlerdir. Cenâb-ı Hakk bunları nurlara boyasın, rahmetlerine gark eylesin.

Evvela bunların bir miktar terceme-i hallerini (*hayat hikayelerini*) bilelim, sonra da bahsimizde “Kaderiye ve Cebriye” aralığında tecelli edip bütün ehl-i sünnetin kabulüne mazhar olan Mâturidî mezhebini beyan edelim.

İmâm Ebu'l-Hasen Alî bin İsmâîl, Resûlullah’ın sahabisi olan Ebu Musa el-Eş’arî sülalesindedir. 270’te Basra’da doğmuş, 330’da Bağdat’ta vefat etmiştir. Şafîî fıkıh âlimi Ebu İshak Mervezi’den okumuş ve Mutezile mezhebi üzere büyümüştü. Bir gün kendisine Allah’ın yardımı ulaşmış, bir cuma günü Basra Camii şerifinde kürsiye çıkarak yüksek sesle halka seslenmiş ve Mutezile mezhebinden vazgeçtiğini ilan ederek tevbe ve istiğfarını izhar eylemiştir.

Mutezile mezhebinin görüşlerini ret ve ehl-i sünnet mezhebine de destek olma yolunda 55 kitap yazmıştır. Boş şüphelerle haddi aşan, baş kaldıran Mutezile mezhebi mensuplarını kesin delil kuvvetiyle berbat

ve perişan etmiştir. Rahimehumullâhu teâlâ rahmeten vasi'aten.⁴⁶ (*Allah geniş bir rahmetle merhamet etsin.*)

İmâm Mâturîdiye gelince;

Şeyh Ebû Mansûr Muhammed bin Muhammed bin Mahmûd, Semerkant şehrinin Mâtürîd mahallesinde doğmuş, hicrî 333 senesinde âhirete göçmüştür. İlm-i din ve itikatta zamanın en bilgisi, ehl-i sünnetin imamı, Hanefîlerin çoğunluğunun ve diğer bazı mezhep mensuplarının imamıdır. Birçok faydalı eseriyle hak mezhebi güçlendirerek dalâlette olan azgınlar ve sapkınları rezil ve rüsvay eylemiştir. Teğammedehullâhu ve Teâlâ bi şüfranih. (*Allah onu mağfiretine gark eylesin.*)

İmâm Eş'arî ve İmâm Mâturîdînin ikisi de ehl-i sünnet imamlarıdır. İtikadla ilgili konuların temel esaslarında ittifak ederek temel konular dışındaki bazı meselelerde ihtilafa düştülerse de birbirlerini küfür veya bidatle itham etmemişlerdir. Her ikisi de küfür ve bidatten pak ve temizdirler.

İmamımız Ebû Mansûr Hazretleri, kulların fiilleri hakkında Cebriye mezhebinin insanın hiçbir iradesi yoktur şeklindeki zulüm ile lekelenmiş görüşü ile Kaderiye mezhebinin insanın kendi fiillerini kendisi yarattığı şeklindeki görüşünü kabul etmeyip, her ikisinin arasında Hakk olan görüşü açığa çıkararak, yaratan Rabbimizin zulüm ve acziyetten uzak olduğunu ortaya koymuş ve meselenin aşağıda geçtiği gibi hakikatini izah ederek şöyle buyurmuştur:

İşlerinde hür ve serbest olan kulda, biri külliye, diğeri cüziyye isimleriyle bilinen iki irade vardır.

İrade-i külliye; bir şeyi yapma ya da yapmama hususlarının her ikisine de taalluk eden ve tercih hakkına sahip olan insanın kalbinde yaratılmış bir kuvvet, bir sıfattır ki bunun eseri olan tercih haline *irade-i*

---

⁴⁶ **Müellifin Notu:** Bazı Hanefîler, Şâfiîlerin çoğunluğu, Mâlikîler ve amelde Hanbelî mezhebini kabul edenler, itikatla ilgili görüşlerini Eş'arinin delilleri üzerine bina eylemişlerdir.

cüz'iyye denir⁴⁷. Buna şu isimler de verilir; “Kesb, sarf, taalluk, teveccüh, azm-i ihtiyari, cüz-i kasdi”

Lisanımızda meşhur olan: “*İrade-i cüz'iyyenî kullan.*” sözü yanlıştır. “*İrade-i külliyenî sarf et.*” denilmelidir. Çünkü tarifimizden anlaşılıyor ki *irade-i cüz'iyye*; tercihimizle olan bir işi yapmak istediğimiz anda kalbimizde hâsıl olan güçlü meyil olup, kararlı azim ve yapacağımız işe doğruca yönelmekten başka bir şey değildir. Kulun kesbidir. İnsanın normal kabul edilen iş ve durumlarındanır. Hariçte vücudu olmadığından kulun da Hakk'ın da yarattığı bir şey değildir. İşte bu irade-i cüz'iyyenin meydana gelmesi anında dilerse Cenâb-ı Hakk kulun muradını yaratır. Yine bu kastın sonucudur ki kulun fiili, itaat veya isyan olarak nitelenir. Mesela kulun yetime vurması, terbiye kastıyla ise itaat, hakaret niyetiyle ise günah olur. Şu hâlde kulun kast ve azmi Hakk'ın o fiili yaratmasına normal bir sebep olduğu gibi kulun fiilinin masiyet ve itaat ile vasıflanmasının da normal olarak şartı olur.

Yine hür olan ve fiilinde serbest olan kulda iki kudret vardır: Biri esbab-ı alâtin selâmeti (*fiilin oluşması için gerekli görülen imkân, vasıta ve organların yerinde ve sağlıklı olması*) manasındadır ki; dini mesuliyet bu kudretin kulda bulunmasına bağlıdır. Bu kudret fiilden evvel bulunur⁴⁸. İkincisi kulun gönlünde mevcut bir kuvvet, bir sıfattır ki onunla kulun iradesini belirli bir yöne sarf edip etmemesi sahih olur. Bu kudret fiil ile beraber bulunur⁴⁹.

Küllî irade ve kudretler Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkudur. Kulun bunlarda asla etkisi yoktur. Yalnız cüzî irade kulun takdir ettiğiidir. Onun

---

⁴⁷ Mâturîdî mezhebine göre, insanda potansiyel bir irade mevcut olup, insan bu iradesini cüz'î hâdiselere sarf etmekte, kendisinde yaratılan hâdis (*sonradan olma*) kudretle fiili iktisap etmektedir.

⁴⁸ Bu kudret “hürriyet sahibi bir kimsenin kendi iradesiyle fiili icra etmeye hazır olması” şeklinde tarif edilmiştir.

⁴⁹ İkinci kudret bizzat kudretin kendisi olup bazılarınca “fiilin meydana gelişine bizzat tesir eden, kesin bir iradeden doğan kudret” şeklinde tarif edilmiştir. Detaylı Bilgi için bakınız: “Nureddin es-Sabunî, *Mâturîdiyye Akaidi*, Mütercim: Prof. Dr. Bekir Topaloğlu”

içindir ki kulun tercih ettiği fiiller Hakk'ın yaratması, kulların kazanmasıdır⁵⁰.

Bu fiiller iki kudret, iki irade aralığında meydana geliyorsa da Hakk'ın kudret ve iradesi yaratma ve meydana getirme yönüyle; kulun kudret ve iradesi taalluk ve kazanma sebebiyle meydana gelir. Bu nükteye binaen Allahu Teâlâ'ya hâlık, kula kâsib denir. Mucit ve müessir-i hakiki yalnız Allah'tır. Mezhebimizde kulun irade ve kudretine nisbet olunan tesir var etmede değil; ancak hariçte vücutları olmayan haller ve işler itibariyledir. Bu nevi tesir de, Hakk'ın yalnızca müessir ve hakiki var edici olmasına delâlet eden delillere aykırı değildir. Hâlık (*yaratıcı*) vasfı Hakk'a, kâsib (*kazanıcı*) ve âmil (*amel edici/işleyici*) vasfı da kula mahsustur. “Fail (*iş işleyen*), Muhtar (*ihtiyar/tercih eden*), Kadîr (*kuvvet yetiren*), Mürîd (*irade eden*)” isimleri Hak ile kul arasında müşterektirler. Lâkin bu ortaklık hakikatte ve varlığın bütününde değil, yalnız tabirde ve mecazdadır. Kulların tercihiyle yaptıkları fiillerin meydana gelmesi, göz önünde görülmesi için altı ilke lazımdır:

1. Amaçlanan bir şeyi düşünmek
2. Bir faydayı tasdik
3. Şevk ve meyil
4. Sahih bir gayret
5. Azaları hareket ettirme

---

⁵⁰ **Müellifin Notu:** Şurada bu iki kelimeyi bilmeden geçmeyelim. “Ef'al” fiilin çoğuludur. Türkçe’de iş, Farsça’da kâr denir. “Âmal” kelimesinin tekili olan “amel” kelimesi de aynı manaya gelirse de fiil kasıtlı ve kasıtsız işlerin geneli için kullanılırken, amel ise amelle kayıtlı olan işlere has kullanılmaktadır. “İbad” kelimesi “abd” kelimesinin çoğuludur. Bütün ruh sahipleri yaratılma yönünden Mevlâ'nın kullarıdır. İbadet, taat yönünden Allahın kulları yalnız muhlislerdir. Başkaları şeytanın kulu, dünyanın kulu, hevanın kulu olurlar. “Abd” kelimesinin geldiği bir mana daha vardır ki bu da şeriat hükmünce köle olan, yani alınması satılması sahih olan kimse manasıdır, yani hürkün zıttıdır. Bunun çoğulu da “abid” kelimesidir. Burada murad birinci kısımda anlatılandır.

6. Bunların oluşması sırasında ilâhî iradenin ortaya çıkması ve bunları kapsamadır.

Şu açıklamadan anlaşılıyor ki, kul yapacağı bir işi evvelce tasavvur eder, yani gönlünde ölçer döker. Sonra fayda göreğine hükmeder. Daha sonra gönlünde o şeye meyil ve şevk uyanır. Küllî iradesini sarf eder. Uyanan meyil ve şevki kuvvetli bir isteme haline gelince hemen işe koyulur, azasını hareket ettirir. Bu sırada Cenâb-ı Hakk dilerse o fiili yaratır. Şu hâlde Hakk'ın yaratmasının kulun iradesine tâbi olduğu, kulun kendi fiilini tercih edici olduğu, kul üzerinde bir cebir bulunmadığı ya da kulun kendi fiilinin yaratıcısı olmadığı gün gibi zâhir oldu.

Selef-i salihinden tevatür derecesinde naklolunan hakikat de budur. Şu kadar var ki; kulun cüzî iradesi zâti olarak fiilinden öncedir, meydana gelmesi bakımından da sonradır. Zira yazılan iradenin kazanılması ismi, fiilin yaratılmasından sonra verilir. Mesela kulun ok attığı zaman o atışın öldürme ismini alması, o atış ile Allah'ı Zülcelâl'in ölümü yaratması sonrasındadır. Cüzî iradenin kuldaki meydana gelmesi de mecburi değildir. Kul, irade ve bütün gücünü kullanmada, istediğini yapmada her zaman serbesttir. Kendisinin esas sorumlu olduğu da bu cüzî iradesidir. Kulun kendi fiillerini yaratması görüşü ve yaptığı her şeye mecbur olması görüşü arasında tam bir adalet ile Hakk'a vasıl olan Mâturidîye Mezhebi bundan ibarettir. İshak Efendi merhum da manzumesinde şu suretle özetlemiştir.

*Bu cüz-i ihtiyar ile muhatap
Olur kahi müs'ab kahi muakab
Ebu Mansur Şeyh Mâturidî
Hanefî Mezhebi dehrin feridi
Ne tevfîd'a ne cebre meyledendir
Ol emrin beyn emrine gidendir
Hüdâ hâliktir, ancak abd kasib
Bu tahkik üzeredir bu söz münasib
Bu emrin itibarıdır vücudu
Zihinde gayrıya yoktur vurudu*

MANASI:

*Bu iradei cüziye ile muhatab olan,
Bazen sevaba bazen de cezaya muhatab olur.
Ebu Mansur Şeyh Mâturidî,
Hanefî mezhebine mensup asrının bir tanesi.
Ne kulun kendi fülünü yarattığı ne de yaptıklarında mecbur olduğu
fikirlerine meyletti.
İkisi arasında tam bir adaletle hüküm vermiştir.
Yaratan Allah'tır kesbeden kuldur,
Bu söz bu hakikati açıklamaktadır.
Bu işin böyle meydana gelmesi esas ve doğru olandır.
Zihinde başka bir şeyin meydana gelmesine mahal yoktur.*

Hasan Basri rahimehullâhu aleyh hazretlerine “Cenâb-ı Hakk kullarına her şeyi zorla mı yaptırdı?” denildiği zaman “Cenâb-ı Hakk kimseye zulmetmez.” cevabını vermiş. “Kullar fillerinin yaratıcısı mıdır?” sorusuna “Cenâb-ı Hakk âcizlikten uzak ve münezzehtir.” demiş. “Cebr ve tefviz (havale etme) yoksa nedir?” denilince “Burada bilmediğimiz bir sır vardır.” buyurmuştur.

Zulüm üç manaya gelir:

1. Başkasının mülkünde izinsiz tasarruf etmek,
2. Bir şeyi olması gereken yerden başka yere koymak,
3. Hayat sahibi olan bir canlıya faydasız azap etmektir.

Her üç manaya göre zulüm, Allahu Zülcelâl hakkında mümkün değildir. Çünkü başkasının mülkü yoktur, hepsi Allah'ındır. Hikmet ve faydadan uzak hiçbir işi yoktur, her işi yerindedir. Yarattılan hiçbir şeyi boşu boşuna yaratmamıştır. Hâkimdir, mutlak adalet sahibidir. ^{ان الله} ⁵¹ ⁵² ayetleri devamıza şahittir.

⁵¹ Şüphe yok ki Allah zerre kadar zulmetmez. (Nisâ Sûresi, 40. Âyet)

⁵² Allah âlemlere, hiç kimseye zulmetmek istemez. (Al-i İmran Sûresi, 108. Âyet)

Rabbimizde zulüm, acz gibi eksik sıfatların bulunmayacağı kesinlikle malumdur. Şu hâlde zulümden, âcizlikten pâk olan Rabbimizin cebrden, tevfizden de münezzehtir olacağı aşikâr olunca Cebriyye, Kaderiyye mezheplerinin batıl mezhepler olduğu zâhir ve şüphesizdir. Vesselâm.

Şu mühim bahsi lisanımızda benzeri görülmemiş bir tarzda izah ve beyana muvaffak kılan Hâkim-i lâ yezâl hazretlerine sonsuz hamd ve senalar eder, sayılamayan nimetlerinin şükründen âciz olduğumu itiraf eylerim.

6. İMANIN HAKİKATI

Sevgili oğul!

Lügatta “mutlak inanmak” manasında olan imanın dini ıstılahtaki manası; Allahu Teâlâ’yı, peygamberlerini, kitaplarını, meleklerini, kaza ve kaderini, kıyamet gününü kalp ile tasdik, dil ile ikrar etmektir. Cenâb-ı Hakk’ın bizden istediği ve gafilleri de sorumlu tuttuğu bu manadır. Daha kısası Amentü’nün manasına şüphesizce inanmaktır.

İmanın en üst mertebesine “*imân-ı şuhûdî*” denir. Enbiya-ı izam, keşf-i sahihe nail olan evliya-ı kiramın imanları gibi. Orta derecesi, iman-ı istidlâlîdir. Kesin delillerle delil göstermeye kadir olan ehl-i ilmin imanı gibi. En alt mertebesi taklidi imandır. İnandığını delil ile ispata kâdir olamayan ve avam (*yeterli bilgisi olmayan*) olan insanların imanları gibi. Bunların da imanları sahihtir; lâkin bunlar delili terk ettikleri için günahkârdırlar.

Bazı yoldan çıkan sapık mezhepler; “namaz, oruç gibi ameller imanın şartıdır, imanın bir parçasıdır” demişlerse de bütün ehl-i sünnet mezheplerinin görüşlerine göre ameller imanın kemalindedir. Hatta dil

ile ikrar bile fazladan bir şarttır. Kalben iman yeterlidir. Hiçbir günah kulu imandan çıkarmaz⁵³. Kişi farzı inkâr etmedikçe kâfir olmaz⁵⁴.

Bir insana mümin, müslüman denilmesi için tarifimize göre inanması yeterlidir. Lâkin bu imanın altı şartının hepsine birden inanması lâzımdır. Değil inkâr, bunların bazılarında tereddüt ve şüphe bile imandan eser bırakmaz. Allah'ı takdis eden bir adam Kitabullahtan bir hükmü veya enbiyadan bir nebiyi inkâr ederse şer'an mümin olamaz. Ebedî azaptan kurtulamaz.

Küfür ile imanın bir kalpte toplanmalarına imkân yoktur. Bizlere ihsan buyrulan nimetlerin en büyüğü imandır. Buna denk olacak hiçbir huy ve ibadet yoktur. İbadetlerin hiçbiri imansız kabul edilmez.

İnsanın dünyada kanını; malını masum kılan, insanı âhirette ebedî azaptan kurtaran imandır. Kimse imansız cennete giremez. Cennette ebedî olarak kalmak imanın mükâfatıdır. Dünyada ve âhirette saadete nail olmak ancak iman ve kemal-i imanı elde etmek ile mümkün olur. İmanın gönülde kök salmasına en kuvvetli sebep bütün eşyaya ibretle bakmak, Kur'an ayetleri ve kâinat ayetlerinde ciddi bir tefekkürdür. İman nimetinin kaybolmasına sebep ise şükrünü bilmemek, kötü akıbetten (*son nefeste imansız gitmekten*) korkmamak, Allah'ın kullarına zulmetmektir.

İmandan mahrum olan kadar dünyada bedbaht bir adam tasavvur edilemez. İbadet eden kulları aciz bırakan, âşıkların ciğerini yakan, melekleri titreten, velileri ağlatan, son nefeste imansız gitme korkusudur. İman; yakılmış bir mum, amellerimiz onun feneri makamındadır. Şeytanın aldatması, kasırgalı rüzgârdan daha fenadır. Fener bozuk olunca mumun sönmesinin mümkün olduğu gibi ibadetlerimiz düzgün, kitaba uygun olmazsa iman nuru da şeytanın vesvesesi ile yok olabilecektir. Bu

---

⁵³ **Müellifin Notu:** Eğer haramı helal sayar ya da haram olma hükmünü hafife alırsa o zaman küfre düşer.

⁵⁴ **Müellifin Notu:** Ehl-i kible kesin inkâr etmediği sürece onlara kâfir denilemez. Haklarında delil-i kat'i olmayan kimselere cennetliklik veya cehennemliklik hükmü verilmez. Yalnız umum üzere kâfirler cehennemde, mü'minler cennettedirler itikadında bulunuruz.

nuru muhafaza için salih ameller fenerine ihtiyacımız aşikârdır. Zıddı olan küfürden de son derece sakınmalıyız.

Dilimizde dönen din, millet, İslâm, şeriat kelimeleri de sözlükte başka başka manalar ifade etseler de akaid ilminde, şeriat ıstılahında imanın ifade ettiği aynı manayı almışlardır. Eş anlamlıdırlar. Yani lafızları ayrı, manaları birdir. Yalnız örf ve kullanımda biraz fark etmektedir. Meselâ iman lafzını işitince, kemalinden evvel şartlarına yönelir, tasdik ve ikrarı hatırlarız. Lakin İslâm, din, şeriat kelimelerini duyunca şartlarından daha fazla şubeleri olan ameller ve ahlâkı düşünürüz. Araştırmacı âlim Seyyid Şerif dini; “*Akıl sahiplerini tercihleriyle bizzat hayra sevk eden bir ilâhî kanun*” diye tarif etmiş, muhakkiklerden bazıları da “*Efendimizin ilim ve itikatta, amel ve ahlâkta bizlere tebliğ ettiği şeylerdir.*” diye söylemişler ve asıl ile fer’i bir araya toplamışlardır.

İnsanlarda din duygusu yaratılıştandır. İnsanların eğri, doğru bir şeye tutunmak ihtiyaçları zaruridir. Dinsiz yaşamak taraftarları bile bunaldıkları zaman “Allah!” diye bağırırlar. Kendilerini bir dine sarılmak mecburiyetinde bulurlar. Onun içindir ki bütün akıl sahipleri ve hikmet ehli ulemâ ittifak etmişler ve “*İnsanların dinsiz yaşaması mümkün olamaz, bir araya gelip de bir hükümet kurmaları tasavvur edilemez.*” demişlerdir.

İnsanlığı ıslah eden dindir. Gamlı, kederli zamanlarında din kadar insanı teselli edecek bir şey yoktur. Dünyanın güç yetmez belâlarına ancak din kuvvetiyle karşı durulur.

Din her iyiliğin başı, adalet ve insaniyetin gayesidir. Dinsiz adam içi çürümüş çınar gibidir. Ondandır, kendi de milleti de fayda göremez. Belki ağaç kurdu gibi etrafını ifsad eder. Çünkü Allah korkusu, din kaygısı bulunmayan kişide vicdan, ahlâk, akl-ı selîm kalmaz. Dinsizlik ateşi etrafını sarar. Dünya başına zindan olur. Gönlüne bir darlık çöker. Karun kadar malı olsa derunî (*gönüldeki*) azaptan kurtulamaz. Gece gündüz rahat yüzü görmez. Bazısı da bu azaptan tezce kurtulmak için intihar eder. Âlem de belâsından selâmet bulur. İşte bunlar kadri ve kıymeti bilinmeyen iman nimetinin yokluğunun neticesi, din bağlarının koptuğunun göstergesidir.

Vaktiyle ecdadımızın düşmanları korkutması, kaleleri fethetmesi hep din kuvvetiyle oldu. Şimdi de onların aldıklarını bizim vermemiz dinin zayıflamasından, dinin hükümlerine sarılmamaktan, cehaletimizden, ahlâk bozukluğundan ileri gelmiştir. Biz kaybettiğimiz şerefi elde etmek için, hatta yaşamak için dindar olacağız. Yani itikadımız, amelimiz, ahlâkımız kitabımızın emri, Efendimizin yolu ve tarifi üzere olmalıdır. Başka türlü kurtuluş mümkün değildir. Din olmayınca vatan lafı, millet sözü bizi kurtarmayacaktır. Çünkü farklı milletleri birbirine kaynaştıran, sevdiren, kardeş eden dindir. Din nimeti kadar insanları birbirine yaklaştıracak bir kuvvet yoktur.

Şu hâlde Allahımız, Peygamber'imiz, dinimiz, kitabımız, kıblemiz, gayemiz, düşüncemiz bir olunca; Türklük, Araplık, Kürtlük, Lazlık gibi sıfatlarımızın yeri kalmaz. Bunlarla övünmeye hakkımız olmadığı gibi küçük görmeye de müstahak değiliz. Sevilmeye, sarılmaya şayan olan bu dini sevmeli, yolunda can vermeli; din ile yaşamak, din ile ölmek, din ile düşmanlara galebe çalmanın iyi bir emel, doğru ve salim bir fikir olduğuna inanmalıdır.

Bütün Müslümanların dini birdir. Her Müslüman dininin oğludur, kızıdır. Onun içindir ki Türk olup da Müslüman olmayanlar bizim yabancımızdır. Lakin Müslüman olanlar hangi milletten olurlarsa olsun kardeşimizdir, dostumuzdur. Avrupa'da dini arkaya atıp da ırka, cinsiyete ehemmiyet verilmesi kendilerini toplayacak, emellerine ulaştıracak nezih ve salim bir dinin bulunmamasından ileri gelmiştir. Onların tahrif ve değişime uğramış, birçok hükümleri akla aykırı hale gelmiş mevcut dinlerinden yüz çevirmek suretiyle yükselmeleri; İslâmiyet'e yaklaşmaktan, dinimizin birçok hükümlerini yerine getirmekten başka bir şey ile değildir. Bizim de onları yüzeysel bir bakışla görmemiz, dini ihmâl ederek ırka yönelmemiz bize çok pahalıya mâl olmuştur. Nüfus, servet, ırz ve namusumuzun çiğnendiği, vatanımızın da parça parça bölündüğü göz önünde duran, inkâr kabul etmeyen hakikatlerdendir.

Allahım bize hakikati görecek gözler, hakkı duyacak kulaklar ver. Âmin.

7. İMAN NİMETİNİ YOK EDEN ŞEYLER

Muhterem okuyucu,

Cahil müslümanlar arasında şaka, latife tarzında söylenen birçok sözler var ki bunlardan dinini sevenlerin sakınması farzdır. Dil küçük, lâkin kabahati büyüktür. Bir söz ile yüz senelik ibadetin mahvolacağı muhakkaktır. Muhakemesiz, düşüncesiz söz söyleyenler ya dinlerini yıkarlar ya da dünyalarına zarar getirirler. Dinimizin küfür saydığı sözlerden korunmak için onları bilmemiz lâzımdır. Biz bu sözlerin hepsini burada toplayamayız, yalnız halkın ağızlarında dolaşanları bildireyim: Meselâ:

1. “*Falanın evi kible olsa veya kible tarafında olsa yüzümü dönmezdim.*” demek.
2. “*Namaz kıl da îmanın tadını bul!*” diyene; “*Kılma da beynamazlığın tadını bil!*” demek.
3. Kur’an ve hadis okuyana “*Bunlar neye yarar; şimdi izzet ve hürmet parayadır.*” demek.
4. Yalan yere “*Allah bilir ben seni kardeşimden veya evladımdan ziyade severim.*” demek.
5. Yalandan “*Allah bilir, ben yaptım veya yapmadım.*” diye söylemek.
6. “*Kıyamette hakkımı alırım.*” diyene “*O kalabalıkta sen beni nereden bulacaksın?*” diye cevap vermek.
7. Alacaklısına karşı “*Biraz daha ver de hepsini birden kıyamette al.*” demek.
8. “*Burada arpa ver de kıyamette buğday vereyim.*” demek.
9. “*Falan ile cennete girmemi Allah emretseydi girmezdim.*” demek.
10. Sünnetlerden birine hakaret etmek.
11. Dinin hükmünü inkâr etmek.
12. Müslüman’ın dinine, îmanına sövmek.
13. Yemeğe ve eti yenen hayvana sövmek.
14. Günahı hiçe sayıp da “*Ne yaptım da tövbe edeyim?*” demek.
15. “*O kadar bunaldım ki inkâr etmeyi düşündüm.*” demek.
16. Gaybı bilirim iddiasında bulunmak.

17. Bakla atanların, kum veya saire ile fala bakanların yalanlarına inanmak.
18. “*Falan peygamber olsa inanmazdım.*” demek.
19. Peygamberlerin şanlarına lââyık olmayan söz söylemek.
20. “*Peygamberlerin dedikleri doğru ise biz kurtulduk.*” demek.
21. Melekleri ayıplamak veya hakaret etmek.
22. “*Falanı hiç sevmem. Gördüğüm zaman Azrail’i gördüm zannederim.*” demek.
23. Yemeğe çağrılıp da gelmeyene “*Can alıcı yesin!*” demek⁵⁵.
24. Kur’an’ı, ibadethaneleri, dinde hürmet edilmesi gereken mukaddes değerleri hiçe saymak.
25. Kur’an’ı oyun veya lâtife sırasında kullanmak. Meselâ bir şeyin sonunda “*veleddalin, âmin.*” deyivermek.
26. “*Bana kurt Kur’an’ı okuyor.*” demek⁵⁶.
27. Haram olduğu kesin olan şeylere besmele çekmek.
28. Din âlimlerine ilimlerinden dolayı hakaret etmek.
29. Harama helâl veya helâle haram olarak inanmak.
30. Haram olan bir şeyin helâl olmasını temenni etmek.
31. Halkı güldürmek için dinin hükümleriyle şaka yapmak, oyun çıkarmak.
32. Bir ibadetle alay etmek veya bu yapılan rezaletleri seyredip rızasıyla gülmek.
33. Zulmü meydanda olana adil demek.
34. Dini bir fetvayı yere atmak.
35. “*Ben şeriat falan tanımam.*” demek.
36. “*Allah yazdı ise bozsun.*” demek.
37. “*Ya Rabbi zulmün bize midir?*” demek.

---

⁵⁵ “Can alıcı (Azrail Aleyhisselam) seni yesin” manasında.

⁵⁶ “Kurt Kur’an’ı okumak” eskiden bir deyim olarak “*Bir işin neden yapılmadığını, inandırıcı olmayan sözlerle uzun uzun anlatmak. Bir takım sudan sebepler ileri sürmek*” manasında kullanılırmış. Yani “*Bana kurt Kur’an’ı okuyor*” demek “*Boş laf anlatıyor*” manasına gelmektedir. Mustafa Hakkı Efendi Kur’an-ı Kerim’in bu tarz deyimlerin içine dâhil edilerek “boş laf” anlamında kullanılmasının çok tehlikeli olduğunu bizlere bildirmiş oluyor. Allah ondan razı olsun.

Daha yüzlerce küfriyyat varsa da buraya numara sırasıyla yazdığım sözlerin, itikatların hepsi küfür sebebidirler. Bunların birini bilerek bir müslüman isteğiyle söyler veya inanırsa iman gider, ibadeti mahvolur ve heba olur gider. Göreyim seni! Dikkat ve ihtimam yeridir. Hem kendini sakla hem de dindaşlarını irşat et. Vesselâm!

8. HAKİKİ MÜSLÜMAN

Sevgili oğul!

Şu başlığa dikkatle bak. Bu ismi tamamıyla kendine mâl et! Kuru lafla insan tam bir müslüman olamaz. Gerçi Amentü'nün manasına inanıp da “*La ilâhe illallah Muhammeden Resûlullah*” diyen kimse şer’an Müslümandır. Lakin tam bir insan-ı kâmil, tam bir müslüman olmak için şu yazılacak sıfatlara sahip olmak gerekir.

Oğulcuğum, hakiki müslüman haksız yere kimseyi incitmez. Başkasının malına, canına, ırzına geçmez. İnsanı değil hayvanı bile aldatmaz. Kimsenin zararını istemez. Allah korkusu yüreğinde yer tuttuğu için hiçbir azası harama varmaz. Herkesin iyiliğine koşar. Fakirleri sever. Muhtaçlara yardım eder. Yetimleri korur. Dulları esirger. İhtiyarlara hürmet, ulemâyaya riayet, küçüklere merhamet eder. Küsleri barıştırır. Aralarını bulmaya koşar. Kardeşlerine karşı kalbinde haset, kin, buğz, düşmanlık bulunmaz. Koğu, gıybet yapmaz. Doğru söyler. Sözünde durur. Vaadini yerine getirir. Emaneti saklar. Erkeklerde ar ve ayıp sayılan pintiliği, korkaklığı semtine uğratmaz.

Lakin âhireti sever, hesaptan korkar. Bütün müslümanları kardeş bilir. Din kardeşliğinin kan kardeşliğinden kuvvetli olduğuna inanır. Müslümanlar yolunda malını, canını fedadan çekinmez. Çünkü bir müslümanın malını, ırzını, canını muhafaza uğrunda ölenin şehid olacağını bilir. Kardeşlerine bilmediklerini öğretir. Allah’ın emirlerini yerine getirir ve insanların bu emirleri yerine getirmesi için çalışır. Allah’ın yasaklarına uyar ve insanların da bu yasaklara uyması için çalışır. Kendisi için sevdiğini müslümanlar için de ister. Nefsi için kerih gördüğünü onlar için de sevmez. Ferahlarıyla sevinir, üzüntüleriyle tasalanır, gözyaşlarına acır, dertlerine ortak olur. Efendimiz; bütün müslümanları bir vücuda benzetmiş ve şöyle buyurmuştur: “*Nasıl ki*

azamızdan biri acıdığı zaman bedenimizin her tarafı birden yanar, gözlerimize uyku girmez olur, bütün müslümanların da böyle olması lazımdır.”

Diğer bir hadis-i şerifinde Müslümanları birbirlerini sıkıca tutan tuğlaların oluşturduğu bir binaya benzetiyor⁵⁷. Yani o binanın parçalarının birbirlerine sarılıp da bir şekil meydana getirdikleri, toplu bir varlık gösterdikleri gibi, müslümanların da bir vücut gibi olmalarını ve dünya ve âhirette mesut yaşamalarını arzu buyuruyor. Sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem.

İşte oğulcuğum,

İslâm âleminin yanlış bilgiler veren bozuk kitap gibi perişan bir halde görülmesi dinimizin tarif ettiği, Efendimizin istediği gibi bir Müslüman olamadığımızdan ileri gelmiştir. Eğer biz hakiki müslümanlığı elde etmiş olsaydık, sırtımızı kim yere getirirdi? Hangi düşman bize galip gelebilirdi? Milyonlarca müslüman esir mi yaşardı? Hep çektiğimiz kendi cezamızdır. Güzelim İslâm dinine söz getiren bu kuru kalabalıktan, Peygamber de ecdat da önceki Müslümanlar da davacıdır.

Yetmiş yaşında müslüman olan bir İngiliz “*Gecikmişsiniz.*” diyenlere karşı: “*Mal güzelmiş ama numunenin fenalığı bizi geciktirdi.*” şeklinde hikmet dolu bir cevapta bulunmuş. Bereket versin ki Avrupa’da, Amerika’da ilim ve hak din âşıkları uyumamışlar, bizlere bakıp da hemen İslâmiyet’in fenalığına hüküm vermek gibi bir hataya düşmemişler. Dinin lisanını yani Arapçayı öğrenerek müslümanlığı yakından tanımışlar. Diğer dinleri araştırmışlar. Sonra İslâm’ın yüce bir din, Peygamber’inin âlemde bir deha, benzeri görülmeyen en yüksek bir insan, azim sahibi bir Resûlü Zîşan olduğunda karar kılmışlardır. Hakikatin böyle olduğunu yakından görmek için: “*Şeriat-i İslâmiyye ve Carlyle (Karlayl)*” isimli kitap ile İngiliz hükemasından John Davenport’un “*Hazreti Muhammed ve Kur’an-ı Kerim*” başlıklı kitabını okumanız kâfidir. Mevlâ-i Mütêâl Hazretleri gençlerimize ilim ve irfan aşkı, kitapları inceleme sevgisi ihsan buyursun. Müptela oldukları gaflet

---

⁵⁷ **Buhârî**, Salât 88, Mezâlim 5; **Müslim**, Birr 65.

ve ihmalcilikten, tembellik ve boş oturmaktan kurtarsın duasıyla sözümüzü keselim. Vesselâm.

9. MİRAC MUCİZESİ

Ey asil soylu!

Efendimizin geceleyin Kudüs-ü Şerif'ten Mescid-i Aksa'ya oradan da göklere çıkarılmasına; “Mirac'ün-Nebî” ismi verilir. Bu vaka, aletinin ismiyle isimlendirilmiş, “yükseğe çıkmaya vasıta” manasına gelen “*miraç*” ismiyle meşhur olmuştur. Müslümanların inanması farzdır. Bunda tereddüt etmek Allah'ın büyüklüğünü, kudretinin genişliğini, Resûlü Ekrem'in şerefini, kadrini bilmemek gibi gayet çirkin bir cehalet eseridir.

Mescid-i Aksa'ya kadar peygamberimizin yolculuğu ayetle sabit olduğundan bunu inkâr etmek küfürdür. Lâkin göklere çıkarılması meşhur hadislerle sabit olduğundan inkâr edenler kâfir olmaz ise de dalâlete düşer ve fasık olurlar.

Miraç kıssasını kısaca sana bildireyim: Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak Hazretleri; acaib melekûtünü (*hayret verici mülkünü*), ayat-ı sübhaniyesini (*kusursuz ayetlerini*), sevgili habibine göstermek ve onun kadrini yüceltip şanını yükseltmek için Peygamberliğin on birinci senesi Recep ayının yirmi yedinci gecesinde Cebrail, Mikail ve İsrail hazretlerini gönderdi. Bunlar, Kâbe civarında, Hamza (r.a) ile Cafer (r.a) arasında yatmakta olan Efendimizi kemâl-i hürmetle alıp zezem kuyusunun başına getirdiler. Cenâb-ı Hakk'ın emri ile kalbini yardılar, yıkadılar. Yerine koyup göğsünü diktiler. Bu iş görüldükten sonra cennet bineklerinden bir Burak'a bindirdiler. Gemini Mikail (a.s), üzenğini Cebrail (a.s.) tutarak hürmetle ile Kudüs-ü Şerif'e ulaştılar.

Yolda birçok vakalar oldu. Garip şeyler görüldü. Efendimiz Kudüse varınca Mescid-i Aksa'nın doğu tarafından girip iki rekât tahiyatül mescid namazı kıldı. O sırada bütün peygamberlerin ruhları (*aleyhimüsselatü Vesselâm*) hazır oldular. Cebrail'in işaretleriyle Efendimiz meleklere ve peygamberlere imâm oldu ve cemâatle iki rekât namaz kıldılar. Bundan sonra su, süt ve şarap dolu üç kâse geldi. Efendimiz sütü

içti. Cebrail (a.s) bu tercihi beğendi: “*Fıtratı seçtiniz.*” dedi. Akabinde sahratullah denen bir kaya tizerinden Cibril-i emin ile beraberce yükselip yedi kat gökleri bir bir seyretti. Fevkaladelikler gördü. Her birinde bir peygamber ile sohbette bulundu. Hele Hazreti Musa’nın bu ümmete muhabbeti çok, lütfu ve keremi büyük idi. Sidretül Münteha denilen yerde Cebrail aleyhisselâmdan ayrıldı. Buradan sonra Hz. Peygamber yalnız olarak Hakk’ın dilediği makama kadar yükseldi. Bu âlemlerden çıktı. Andan, zamandan geçti. Kâb-ı Kavseyn makamına ulaştı. Cenâb-ı Hakk’ın kelimasını işitti, cemal-i pakini baş gözüyle gördü. En büyük lütuflara, ihsanlara mazhar oldu. Beş vakit namaz bu gecede farz kılındı. Cennetleri gezdi, cehennemleri seyretti, oraların idarecisi olan meleklerle görüştü.

Mekânları dürmeye kâdir olan, yaratmış olduğu gözle görülemeyen bir elektrik kuvvetine bile saniyede elli bin saat gidecek yol veren Vâcibu’l-Vücut hazretleri, bu mübârek gecede mekânları yaklaştırıp, çok kısa bir zaman içerisinde bu yolculuğun yapılmasına sebep olacak tayy-i mekân ve bast-ı zaman harikalarını Habibine ihsan eyledi. Binlerce senelik mesafede bulunan melekût-ü ilâhîyesini üç saat kadar bir zaman içinde⁵⁸ seyrettirip aynı gece içinde hane-i saadetine götürdü. Efendimiz sabah olunca miraç olayını haber verdi. Ashab-ı kiramı tasdik edip Miracını kutladılar. Müşrikler inkâr edip Mescid-i Aksa’nın alametlerini sordular. Mevlâ’nın yardımını ile Efendimiz bir bir haber verdi. Başka deliller de söyledi. Yine küfürlerinde inat edip inkâr eylediler.

Meşhur olan miraç budur. Bir de hane-i saadetten doğruca göklere çıkarıldığı rivayeti vardır. Ruhani olarak miracının ise otuz bire kadar sayıldığı rivayet olunmuştur.

---

⁵⁸ Kitabımız Kur’an-ı Kerîm; İsra (ve Miraç) mucizesinin “geceleyin” olduğunu bildirmiş, tefsir âlimlerimiz de ilgili Âyetteki “leylen” lafzının, “gecenin bir bölümü içinde geçtiğine işaret ettiğini” beyan etmişlerdir. Âlimlerimizin bazıları Miraç’ın “gecenin az bir müddeti içinde” olduğunu söylemiş, bazıları da “gecenin üç veya dört saati içinde” cereyan ettiğini söylemişlerdir (Celaleyn Tefsiri Haşiyesi el-Fütühatü'l-İlahiye, 2/600. Mısır, 1318. Mevakib Tefsiri, 1/470. Amire, 1286).

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيَّ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَآلِهِ

*Allahümme salli ve sellim alâ sâhibil Mirac ve âlihi.
(Allahım sen miracın sahibine (Efendimize) ve onun ehline salât ve
selâm eyle.)*

10. VELİLERİN KERÂMET VE DERECELERİ

Değerli oğul!

İnsanların normal olarak yapmaktan âciz oldukları şeylere dinimiz dilinde harikulade işler denir. Bunlar altı kısma ayrılır:

1. Peygamberlik gelmeden evvel peygamberlerde görülen olaylara “*irhas*” denilir.
2. Nübüvvet ve risalet davası zamanında yani peygamberlik geldikten sonra gösterdiklerine “*mucize*” denir.
3. Velilerden görülen hadiselerle “*keramet*” denir.
4. Veli derecesine ulaşmayan salih müminlerden nadiren zuhur eden olaylara “*iâne*” denir.
5. Fasıklardan sözlerine uygun şekilde görülen olaylara “*istidrac*” denir.
6. Yalancı peygamberlerden iddialarının zıddına olarak meydana çıkan olaylara ise “*ihanel*” denir.

Velî; dünyadan, masivadan kalbini temizlemiş, gûnahtan, nefsin hevasından, şehvetten el çekmiş, peygamberine mükemmel şekilde tâbi olmuş, zikir ve tefekkürde daim olan kâmil insandır.

Evliyayı kiramdan, havada uçmak, su üzerinde yürümek, hayvanlarla konuşmak, kısa zamanda çok geniş yerleri dolaşmak gibi kerametlerin meydana gelmesi tevatür derecesinde gerçek, ehl-i sünnet mezhepleri yanında hak ve sabittir.

Makam-ı velayet iki mertebedir: Biri kesbîdir (*çalışmakla kazanılandır*) ki riyazet (*az yemek, az uyumak, az konuşmak, insanların eziyetlerine katlanmak*) ve ibadetle hâsıl olur. Diğeri vehbîdir (*Allah'ın vermesiyledir*) ki levhi mahfuzu görmek, ilm-i ledünniye nail olmak gibi

Cenâb-ı Hakk'ın ikram etmesi ile meydana gelir. (Bu insanlar da Allah'a kulluk görevlerini aynen yerine getirirler.)

Velîler masum değildirlir. Kendilerinden küçük-büyük günahlar meydana gelebilir. Küçük günahlar velileri makamından düşürmez ise de büyük günahlar velileri makamından düşürür. Tevbe ettiği takdirde yine makamına yükselir⁵⁹. Veli ne kadar riyazetler, ibadetler ederse etsin hiçbir zaman kendisinden emir ve nehyin, teklifin ve sorumluluğun kalkmasını gerektiren bir mertebeye çıkamaz. Böyle bir mertebe değil veliler, ulû'l-azm peygamberler için bile yoktur. Bir de bir durum var ki Allah'ı çok zikretmek ile veliye kendinden geçme hali gelir ve kendini kaybederse o zaman sorumluluk düşer. Lâkin aklı başında, kendinde olduğu zaman sorumluluk düşme ihtimali yoktur. Bazı mutasavvıfların bu konu hakkında aşırıya kaçan görüşleri, sözleri ve itikadları batıldır. Vesselâm.

Peygamberlerden sonra velîlerin efdali mutlak olarak Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra Ali radiyallâhü anhüm hazretleridirler. Bunlar kitap ve sünnet üzere İslâm ümmetini idare eden hilafet-i kamile sahipleridir. Her birinin fazlı ve şerefini beyan hakkında pek çok hadis-i şerifler vardır. Bu özet eser, bu hadislerin zikir ve beyanlarına müsait değildir. Ebu Bekir ile Ömer'e şeyhayn, Osman ile Ali'ye hatenân (*damatlar*) denir. Şeyhaynın yani Ebubekir'le Ömer'in daha faziletli olduğuna inanmak, damatlara yani Osman ve Aliye (r.a) muhabbet göstermek ehl-i sünnet alametleridir. Diğer ashab-ı kiramı da hayır ile zikreder asla dil uzatmayız⁶⁰.

Tertemiz olduğu Kur'an ile sabit olan Aişe validemize iftira edip bundan tevbe etmeyenlerin küfre düştüklerinde tereddüt etmeyiz. Aşere-i Mübeşşere'nin (*yani cennet ile müjdelenen 10 sahabinin*) cennetlik olduğuna şahitlik eder, mestler üzerine meshin câiz olduğuna itikat eyleriz. Kur'an ve sünneti reddetmek, günahı, isyanı helal saymak, din ile alay etmek, kahinleri tasdik etmek Allah'ın azabından emin olmak ve

---

⁵⁹ **Müellifin Notu:** Hiçbir veli nebi derecesini bulamaz. Velinin en son derecesi nebinin velayetinin başlangıcıdır. Asla nübüvvet ve risalet derecesine yaklaşamaz.

⁶⁰ **Müellifin Notu:** Mertebelerince cümlesini severiz, şefaatlarını umarız.

Allah'ın rahmetinden ümit kesmek hallerinin küfür olduğuna şüphe etmeyiz. Salih olsun fasık olsun herkesin arkasında namaz kılar, cenazeleri üzere dua ederiz. Dirilerin ölüleri için yaptıkları duaların, verdikleri sadakaların faydaları olacağına, Cenâb-ı Hakk'ın duaları kabul ederek, dilekleri yerine getireceğine inanır, bunların cümlesinin ehl-i sünnet mezhebin görüşleri olduğunu kabul ederiz. Cenâb-ı Hakk'ın küfür ve şirki affetmesi aklen câiz ise de naklen (*ayetler ve hadislerde*) affolunmayacağı bildirilmiştir. Lakin küfür ve şirk dışındaki günahları; büyük, küçük, tövbeli, tövbesiz dilerse af ve mağfiret eder, dilediği kimseleri bağışlar. Allahu Teâlâ Hazretleri;

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

(*Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalanları ise dilediği kimseler için bağışlar.*)⁶¹

buyurmuştur.

Kâdir-i Muhtar hazretleri bazılarının büyük günahlarını affettiği halde bazılarına da küçük günahlar için azab edebilir.

“*Yefalü ma yeşâu ve yahkimu ma yurid.*”

(*Dilediğini yapar, dilediği hükmü verir.*)

Ehl-i sünnet itikadında haram olanlar da rızıktır. Herkes takdir olunan rızıkını yemeden, o rızıktan faydalanmadan ölmez. Başka birisinin onun rızıkını yemesi mümkün değildir.

“*Ne mümkün yememek rızıkını bir can*

Yiye rızıkını ya bir gayrı insan”

MANASI:

*Bir kimsenin kendisi için takdir edilen rızıkını yememesi ya da bir
Başkasının o rızıkı yemesi mümkün olur mu hiç?*

Yukarıdaki açıklamadan rızıkı yalnız yenilen şeylerden sanma. İnsanın faydalandığı şeylerin hepsi rızka dâhildir. Rızıkın darlığı, bolluğu

---

⁶¹ Nisa Sûresi, 48. Âyetin başı

her ne kadar Allah'ın takdiri ile olursa da o takdirin kulun gayret ve çalışmasına bağlı olduğunu kaza ve kader bahsinde anlamıştınız.

İnsan, rızkını ve evlat ve ailesinin nafakasını elde etmek için hem madden çalışmalı hem de maneviyata sarılmalıdır. Efendimizin rızka bolluk verdirmek üzere ashabına tâlim buyurduğu zikir ve dualara aralıksız devam etmelidir.

Bir gün ashabtan birisi fakirlik halinden şikâyet etti. Dünyanın kendisinden yüz çevirdiğinden şikâyetlenerek:

- “Ey Allah'ın Resûlü! Dünya bana sırt çevirmiş ve elimdeki servet de azalmıştır.” deyince, Efendimiz:

- “Sen meleklerin namazı gibi namaz kılıp, mahlûkâtın tesbîhi gibi tesbîh etmez misin? Onlar bu namaz ve tesbîh sayesinde rızıklanmaktadır.” buyurdu. Adam;

- “Ey Allah'ın Resûlü! Meleklerin namazı ile mahlûkatın tesbîhi de nedir?” diye sorunca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem):

- “İmsak ile sabah namazı arasında “Sübhânallâhi ve bi hamdihî sübhânallâhil-azîm estağfirullah” (*Allah bütün noksanlıklardan münezzektir. Bunu, kendisinin hamdiyle itiraf ediyorum. Azîm olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzektir. O'ndan af dilerim.*) kelimelerini yüz defa söyle! Bunu yaptığın takdirde dünya zelîl ve itaatkâr olarak sana gelecektir. Diğer taraftan Allah Teâlâ bu sözlerin her bir kelimesinden, kıyamete kadar kendisini tesbîh edecek bir melek yaratır ki bu tesbîhin sevabı da senin defterine yazılır.” buyurdu. Bu adam verilen derse devam etti ve bir zaman sonra gelerek dünyanın kendisine yöneldiğini ve çokluktan koyacak yer de bulamadığını ifade eyledi.

Yine Efendimiz “*Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh*” sözünün cennet hazinelerinden biri olduğunu, günde üç yüz kere okuyanlardan doksan dokuz zararın defedileceğini ve bunların da en küçüğünün “sıkıntı” olduğunu söylemiştir.

Kelime-i Tevhid ile istiğfarın da rızkın ana sebepleri, belâ ve günahların kalkanları olduğunu ifade eylemiştir. Lakin “*La ilâhe illallah*” günde yedi yüzden, istiğfar da üç yüzden aşağı olmamalı. Yüz başında “*Muhammedün Resûlullah*” denmeli. Her yüzde ihlâsa delil olmak için

“İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî” duasını okumalı. İstiğfarın yapılma şekli hususunda İsmâil Hakkı Bursevî -kuddise sirruh- Hazretleri “*Estağfirullah el-azîm ve etûbu ileyh*” şeklinde olmasını tembih buyurmuştur. Bazı ulemâ-i kiram günde yüz kere “*Ya Hakk Celle Celâlüh*” zikrine devam etmenin zenginliğe sebep olacağını yazmış, Efendimiz de her gece Sûre-i Vakıa’yı okuyanların fakirlik görmeyeceklerini haber vermiştir.

Göreyim seni! Bu vazifeleri kitapta görmekle kalma, fiile çıkar. Hem dünyayı hem de âhireti elde etmek için bir gün dahi terk etme! Beş vakit arkasında Cenâb-ı Hak’tan helâl ve temiz rızık, güzel huy, kısmete kanaat iste!

Efendimiz bir gün damadı Ali radiyallâhu anh’a “*Ya Ebu’l-Hasan (Ey Hasan’ın babası) sana beş bin koyun mu vereyim veyahut din ve dünyanı islah edecek beş kelime mi öğreteyim?*” buyurduktan sonra: “*Allahümmağfirlî zenbî ve tayyib lî kesbî ve vesîi’li huluki ve ganniğ li bima razekteni velâ tüzhib talebi ila şey’in sarreftehu annî*” (Allahım günahlarımı affet ve kazancımı helal eyle, ahlâkımı güzelleştir, beni rızıklandırdığın şeylerde bana kanaat ver, bana nasib olmayacak şeylerin peşine beni düşürme) duasına devam etmesini emreyledi.

Efendimiz (s.a.v) “Cibril-i Emin (a.s.) her geldiğinde: “*Allahummerzukni tayyiben vesta’milni salihan*” (Allahım beni temiz ve helal şeylerle rızıklandır, salih amel nasib eyle) dememi tavsiye ederdi” buyurmuştur. Sallallahu Teâlâ aleyhi ve ala alihi ve sahbihi ve sellim.

11. ECEL - VÂDE

Oğulcuğum!

Allah’tan başka her şey sonradan var olmuştur. Her yaratılanın bir başlangıcı olduğu gibi muhakkak sonu da vardır. Her şeyin evveli, âhiri, ömrünün miktarı Mevlâ’nın takdir ve kazasıyladır. Takdir olunan ömrün ve müddetin bitmesine “ecel-vade” denir.

Mutezile, eceli “ecel-i mevt (*kendiliğinden ölüm*)” ve “ecel-i katl (*öldürülme yoluyla ölüm*)” şeklinde; Hükema, eceli “ecel-i tabîi (*doğal ölüm*)” ve “ecel-i ihtirami (*kaza, afet, hastalık gibi nedenlerle hayatın*)”

sona ermesi)” şeklinde, Ehl-i sünnet ise “ecel-i mübrem (*kaçınılmaz olan ecel*)” ve “ecel-i muallak (*gerçekleşmesi bazı şartlara bağlı olan ecel*)” şeklinde olmak üzere ikiye ayırmışlarsa da ehl-i sünnet diğerlerinin sözünü sahih deliller ile red, kendi mezhebini kuvvetli delillerle ispat eylemiştir.

Ecel-i mübrem; Cenâb-ı Hakk’ın ezeli ilminde, levh-i mahfuzda her şeyin malum olan ve takdir edilen olan ömür ve müddetidir. Bu ecel, bu ömür ziyade (*fazlalık*) ve noksanı asla kabul etmez, ileri-geri gitmez. Âyât-ı Kur’âniye bu kısmı ispat etmektedir.

Ecel-i muallak; *Meleklerin* bir kişinin eceli hakkında “*falan kişi haccederse veya sadaka verirse yaşı atmış, yapmaz ve vermezse yaşı kırk*” şeklinde yazdıkları eceldir. Bu konuya delâlet eden ayetler, hadisler vardır⁶².

Cenâb-ı Hakk kulunun gelecekte haccedip etmeyeceğini, sadaka verip vermeyeceğini ezelde bildiği için ecel-i mübremde ziyade ve noksan ihtimâli yoktur. Her şey Allahu Zülcelâl’in bildiği veçhile meydana gelir. Değişim ve dönüşüm mümkün değildir. Ecel-i mübremen ileri geri gitmeyeceğine, ecel gelmeden kimsenin ölmeyeceğine, her şey ecel ile olduğundan bir kâsenin kırılmasının bile ecele tâbi bulunduğuna inanmak farzdır.

Ateşte yanan, denizde boğulan, bina altında kalan, kurşunla ölen, daha diğer sebeplerle dünyasına veda eden hep ecelleriyle ölmüşlerdir. Bunlar için “*Vadeleri gelmeden öldüler.*” demek hatadır, ehl-i sünnet itikadına terstir. “*Sadaka belâyı defeder, ömrü ziyadelendirir.*” mealindeki hadis-i şerifler ecelin muallak kısmına nazaran söylenmiştir. Hatta bazı ehl-i sünnet âlimleri, ecel ikidir hükmünü veren mutezile ve hukema mezheplerine uyulma endişesini ortadan kaldırmak için, ecelin mübrem kısmını dikkate alarak ecel birdir hükmünü vermiş, ömrün uzamasını ifade eden hadisleri sevabın fazlalığı şeklinde yorumlamıştır. Lakin bu konuda araştırma yapan İbn-i Kemâl bu görüşü benimsemiyor.

---

⁶² **Müellifin Notu:** Müfessirler Rad Sûresi 39. Âyetinde “*Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır. Ana kitap onun katındadır.*” denmesiyle ömrün arttığı ve eksildiğinin ifade edildiğini kabul ediyorlar.

Ecel-i muallakı ispat ederek bu mübrem ve muallak şeklindeki iki ecel kavramının dalâlette olan mezheplerin benimsedikleri iki ecel çeşidinden başka olduğunu “Ecel Risalesi” isimli eserinde ispat ediyor. Rahimehullâhu azze ve celle.

12. KABİRDEKİ HALLER VE MÜNKER-NEKİR MELEKLERİNİN SORULARI

Muhterem oğul!

Takdir edilen ömür bitince can almaya memur olan Azrail (a.s) gelir. İyilerin ruhlarını kolaylıkla alır. Kötüler sıkıntı içinde kalır. İnsanın dünyası nihayet bulur. Kabre göçer. Berzah âlemine intikal eder. Beşerin kabirlerde yeniden dirilme zamanına kadar geçirdiği zamanlara “berzah” denir ki dünya ile âhiret arasında bir zamandır.

Kişi kabre konulunca ruh geri gelir. İnsan dünyadan geçtiğini anlar. Kendisini defnedenlerin ayak seslerini işitir. Lâkin konuşmaya muktedir olamaz. Bu sırada korkunç ve heybetli iki melek gelir. Her mükellefe Rabbinden, Peygamber’inden sorarlar. “*Kitabın, dinin nelerdir?*” sorulunda bulunurlar. O zamanda yapılan telkin ölüye yardım, kalbine kuvvet içindir. İmâm acele etmemeli, her cümleyi tek tek okumalı, ağır ağır ifade etmelidir. Bazı keşif erbabı kimseler kabir sorularının Süryanice olacağını söylemişlerse de yaygın olan görüş dinimiz dilinde yani Arapça olmasıdır. Zaten cennet ehlinin konuştukları dilin Arapça olacağı hususu bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Cenâb-ı Hakk’ın yardımı ulaşmış da ölü cevap verirse, kabir cennet bahçesinden bir bahçe olur. “*Kuğunun uyuduğu gibi saadette uyu.*” diyerek hürmetle ayrılıp giderler. İlk kabir imtihanı bunlardır. Cevaptan âciz kalırsa yeri cehennem çukurlarından biri olur. Ateşten kamçılarla azap edilir. İnsan ve cinden başka her mahlûk feryadını duyar.

Kabirlerin misafirlerini bir kere sıkması da muhakkaktır. Fakat isyan edenlerin kaburgalarını birbirine karıştıncaya kadar şiddetli sıkır. Salihleri sıkması da senelerden beri kaybettiği çocuğuna kavuşan şefkatli bir validenin evladına sarılması gibi vuku bulacaktır.

Kabirdeki soru, kabrin sıkması, kabirde rahat etmek ya da azap görmek haktır. Her müminin inanması vâciptir. Kabirde sual Müslümanın izzet ve şerefini, kâfirin zillet ve hakaretini açığa çıkarmak içindir.

Peygamberlere, çocuklara, şehitlere, karakol beklerken ölenlere, taun/veba, ishal hastalığından vefat edenlere, mecnunlara, fetret ehline, cuma günü veya gecesinde ölenlere, her gece sure-i mülk okuyanlara, yalnız Allah rızası için ilim tahsili uğrunda vakit geçirenlere kabir sorgusu yoktur. Gerçi kişinin vefatıyla kıyameti kopmuş sayılırsa da asıl büyük kıyametin meydana gelmesi kitap ve sünnette beyan olunan alametlerin ortaya çıkmasından sonradır.

سُبْحَانَ مَنْ أَحْيَىٰ عِبَادَهُ فِي الْقُبُورِ وَابْتَلَاهُمْ بِسُئَالِ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ

(Sübhanen men ehya ibadehu fil kuburi vebtelahüm bi-suali münkerin ve nekir.)

(Kabirlerindeki kullarını dirilterek Münker ve Nekir meleklerinin sualleriyle onları imtihan eden Allah'ı tesbih ederim.)

13. KIYAMETİN ALAMETLERİ

Sevgili oğul!

Kıyametin bazı alametleri şunlardır:

1. İlmin kalkması,
2. Cehaletin yaygınlaşması,
3. Zinanın açıktan yapılması,
4. Haksız yere insanların kanlarının dökülmesi,
5. Harplerin çoğalması,
6. Fitnelerin ilerlemesi,
7. Dinin zayıf düşmesi,
8. Faizin değer bulması,
9. Haram-helâl seçilmemesi,
10. Ehil olmayanlara vazife verilmesi,
11. Hanımını kıskanmayan insanların çoğalması,
12. Ayak takımlarına itibar edilmesi,
13. Geçmiş insanların beğenilmemesi,
14. Dinsizlerin zarif ve büyük tanınması,
15. Hakkı söyleyenlere buğz edilmesi,
16. Kadınların azması,
17. Gençlerin günaha dalması,
18. Kur'an'ın ar; dini yaşamının ayıp sayılması,
19. Zina ve livatanın (*eşcinselliğin*) mübah hükmüne gelmesi (*günah değilmiş gibi algılanması*),
20. Halkın âlimlerden yüz çevirip cahillere uyması,
21. Salihlerin değersiz, fasıkların şerefli kabul edilmesi,
22. Haksızın haklıya üstün gelmesi,
23. Allah'ın emirlerine uyulmaması; yasaklarından sakınılmaması,
24. Muttakilerin (*takva yaşayanların*) hakir görülüp servet ve makam sahiplerinin hatırlı sayılması,
25. Hanımlara itaat annelere isyan edilmesi,
26. Genel olarak yağmurların yağıp da topraktan istenilen mahsulün elde edilememesi,
27. Zaman yaklaşıp da günlerin saat gibi kalması,

28. Fırat nehrinin açılıp da bir altın dağın meydana gelmesi ile insanların birbirlerini kırıp onda dokuzunun helak olması,
29. Depremlerin çoğalması,
30. Mal arttıkça cimriliğin artması,
31. Dirilerin ölümlere gıpta etmesi,
32. Bir erkeğin elli kadına kayyum (*idareci*) olması,
33. Kalplerin nefretle dolması,
34. Sözlerin ihtilaf etmesi,
35. Livatayı helâl tanınmaları yüzünden bir kavmin başlarına taş yağması,
36. Küçüğün büyük üzerine, kötünün iyi üzerine atılıp galebe çalması,
37. İblisin âlimler kıyafetinde çarşılarda, yollarda dolaşıp “*Resûlullah’tan falan şöyle rivayet etti*” diye açıktan halkı saptırmaya başlaması,
38. Kadınların minberlere çıkmaları,
39. Kadınların erkeklere benzemeleri,
40. Doğru insanların yalanlanması, yalancı olan insanların doğru diye tasdik edilmesi,
41. Hainlerin emin; eminlerin hain tanınması,
42. Servetin inkarcılara intikal etmesi,
43. Helâl lokmanın bulunmaması,
44. Kendisine güvenilecek bir kardeşin bulunmaması,
45. Âlimlerin köpekler gibi öldürülmesi,
46. Müslümanların Yahudilerle savaşması.

Sevgili oğul, küçük alâmetler zuhur etmiş ve edecek; büyük alametler de Mehdi’nin zamanında başlayıp Yemen’den zuhur edecek bir ateş ile son bulacaktır.

Alâmetlerin sıraları yakinen bilinmediğinden meydana geleceklerine inanır, sıraları hususunda sükût ederiz. Alâmetlerin zuhurunu bildiren hadis-i şeriflerin ortak noktası tevatür derecesine ulaşmaktadır. Bu alametlerin meydana geleceğine iman etmek vâcib, teferruatlarına inanmak caizdir. Vesselâm.

a. Mehdi'nin Ortaya Çıkması (Radiyallâhu Teâlâ Anh)

Oğulcuğum,

Fitnenin alevlendiği, zulüm ile cihanın dolduğu, ihtilâfin meydana aldığı bir zamanda Hazreti Hasan radiyallahu Teâlâ anh evladından Medineli bir zât-ı şerif, Mekke'ye çekilip gizlenecek. Ehl-i Mekke'den bir cemâat onu çıkarıp ona Hacerü'l-esved ile Makam-ı İbrahim arasında zorla biat edecekler. Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak bir gece içinde onu makam-ı velâyet ve kutbiyyete ulaştıracak. Başucunda bir melek “*Bu Mehdi'dir tâbi olunuz.*” diye nida edecek.

Mehdi'nin ismi Muhammed veya Ahmed, babasının adı Abdullah olacak. Dilinde biraz ağırlık, sağ yanağında bir siyah ben bulunacak. Açık alınlı, sık sakallı, gözleri kudretten sürmeli, dişleri berrak olacak.

Mehdi'nin çıkacağı senenin Şaban ayının on beşinde güneş, Ramazan'ın ilk gecesinde ay tutulacak. O, kırk yaşında Mehdi olacak. O vakitte Şam'da türeyen, zulüm ile cihanı dolduran Racul-ü Süfyani asker sevk edecek. Medine ile Mekke aralığında, “Beyda” isimli yerde, askerleri batacak. Yani yer onları yutacak. Kendisi de Mehdi'nin elinde helâk olacak. Bu keramet görülünce Şam'ın velileri; abidleri, Irak'ın hayırlı adamları gelip biat edecekler. İlk biat edenlerin sayısı ehl-i Bedir gibi 313 olacak.

Kudüs'e hicret edecek. Evvela Hicaz bölgesini, sonra küfür ve şirk memleketlerini fethedecek. İstanbul'un da son fatihi olacak. Fakat bu fethin İslâm'ın tekrar İstanbul'a hâkim olması manasına mı yoksa İstanbul'un tekrar küffar eline düşüp ondan alınması manasına mı geldiği tam bilinmiyor. Melhame-i Kübra (*büyük savaş*), İstanbul'un fethi, Deccâlin çıkması, yedi ay içinde olacaktır.

Mehdi ikinci seferinde Horasan tarafından siyah bayraklarla gelen askerinin başında bulunacak. Dünyayı adalet ile dolduracak. Zulümleri kaldıracak. Fitneleri söndürecek. Efendimiz (s.a.v) işaret edilen bu Mehdi Hazretleri'ne “*Halifetullah*” ismini vermiş, yedi sene

dünyaya hâkim olacağını söylemiştir. Bu hâkimiyetin sekiz, dokuz, yirmi, otuz, kırk sene olacağına dair muhtelif rivayetler de vardır.

Salavatullahi Teâla ve selâmuhu ala nebiyyina ve aleyhi.

b. Duhân'ın (Duman) Ortaya Çıkması

Ey asil soylu!

Büyük alametlerden biri bütün dünyanın bir duman içinde kalmasıdır. Bu hâl kırk gün devam edecek. Müslümanlar nezle tutmuş gibi sersem, kâfirler şarap içmiş gibi sarhoş bir hale geleceklerdir.

“Neüzü billahi Teâlâ min sül hâl” (*Bu kötü hallerden Allah'a sığınırız*).

c. Deccâlin Ortaya Çıkması

Oğulcuğum,

Mehdi, İstanbul'un fethinde ganimet mallarını taksim ederken Deccâlin çıktığı, memleketleri fesada verdiği, şeytan tarafından ilan edilince askerler bir şeye bakmayıp Şam'a gelecekler. Deccâl de Şam ile Irak aralığında görülecek. Çıkması bir yüz yılın başında olacak. İlk görülüş Horasan ile Merv şehirlerinde vaki olup mukaddimesinde (önünde) yetmiş bin yahudi bulunacak, onlara on üç bin adet de yahudi karısı tâbi olacaktır.

Müslümanlar Deccâl ile savaşa hazırlanacaklar. Bu sırada dünyanın en selâmetli yeri “Abbadan” şehri olup orada uyuyanın Allah yolunda cihad eden gibi olacağı, insanlar üzere bir zaman gelip de “*Ne olaydı Abadan evlerinden bir evin kerpicinde bir saman çöpü olaydım.*” temennisinde bulunacakları Ali radiyallahu Teâlâ anı hadisinde geçmektedir. Rafi bin Hudeyc radiyallâhu anı hadisinde Deccâlin çıkmasına yakın bir zamanda kaderi inkâr eden bir kavmin hınzır ve maymun suretlerine girecekleri, taun ile zalim sultan ile müptela olacakları, bazılarının da yere batacakları bildiriliyor.

Deccâl dünyayı kırk gün içinde dolaşacak. Mekke ve Medine'den başka girmediği, ifsat etmediği yer kalmayacak. İlk günleri

sene, ay, hafta gibi uzun, son günleri saat gibi gayet kısa olup namaz vakitleri takdir ile malum olacaktır⁶³.

Bu melunun her hali bir harika olacak. Gayet kıvrıkcık tüylü, kırk arşın boylu, eli bulutlara erer genç bir delikanlı görülecek. Sesini bütün cihan halkı işitecek. Kulakları otuz arşın, tırnakları aralığı bir gün bir gecelik mesafeyi tutar. Şekli gayet garip bir eşeğe binecek. Rüzgâr önünde bulutların seyr ve süratleri gibi yürüyecek. Evvela “peygamberim” diyecek, sonra çevirip tanrılık davasını kuracak. Cenâb-ı Hakk’ın izin ve mühlet vermesiyle şeytanlar bunun fitnesini alevlendirecekler. Ana, baba, akraba suretlerinde görülüp insanları aldatma ve saptırmaya çalışacaklar. Anası, babası ölmüş olanlara “*Ben sizin ana babalarınızı diriltirsem, tanrınız olduğuma inanır mısınız?*” deyip de onlar da “*Evet*” dedikleri vakit, hemen ana baba suretlerinde şeytanlar gelecekler “*Oğulcuğumuz bu tanrınızdır inanınız.*” diyecekler. Bedeviye “*Ben senin deveni bulur verirsem tanrın olduğuma inanır mısın?*” deyip o da “*Evet*” der demez devesinden daha güzel bir deve gösterecek.

Yerler, gökler Deccâlin emrine uyacak. Ekinler, otlar isteğiyle olup bitecek. Ona tâbi olanlar bolluk içinde kalacak. Ona inanmayanları kıtlık saracak. Ellerindeki mal da yok olacak. Yer altındaki defineler Deccâlin emriyle çıkıp, onun arzusuna tâbi olacaklar.

Deccâlin beraberinde cennet ve cehennemi bulunacak. İnsanların zor zamanında onun ekmekten dağları olacak. Yani bu sihirbaz insanların

---

⁶³ Bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz ahabın “*Deccalin yeryüzünde kalma süresi ne kadardır?*” şeklindeki sorusuna “*Kırk gündür. Bir günü bir yıl kadar, bir başka günü bir ay kadar, bir diğer günü de bir hafta kadardır; geri kalan günleri ise sizin bildiğiniz günler gibidir.*” diye cevap vermiş; bunun üzerine ahab “*Yâ Resûlallah! Bir yıl kadar olan günde, kılacağımız bir günlük namaz kâfi gelecek mi?*” diye sorunca “*Hayır, siz namaz vakitlerini ona göre takdir ve hesap ediniz.*” buyurmuştur (bkz. Riyâzü’s-Sâlihîn, 1812 no.lu hadis). Görüldüğü üzere ahab-ı kiram vaktin söz konusu olmadığı o uzun günlerde namaz ibadetini nasıl îfâ edeceklerini merak etmişler, o zaman namaz vakitlerini normal günlere kıyaslayarak hesap etmeleri gerekeceğini öğrenmişlerdir. Ashâbın böyle anormal bir zamanda nasıl namaz kılacaklarını düşünmeleri, onların ibadete verdikleri önemi göstermektedir. Allah onlardan razı olsun.

gözlerine bunların misallerini gösterecek. Lakin cenneti ateş; cehennemi cennet olup, Deccâlin nârı, İbrahim (a.s) gibi soğuk ve selâm olarak girenleri yakmayacaktır. Efendimiz “*Deccâle ulaşmanız hemen onu inkâr ile gözlerini yumup Hak’tan yardım isteyerek ateşini tercih etsin, çünkü ateşi tatlı sudur.*” buyurdu. Ne büyük bir fitnedir ki büyük enbiya-ı izamdan iki peygambere benzer iki melek bu melun yaratığın iki yanında bulunacaklar. O yalancı “*Ben tanrınız değil miyim? İşte öldürüp diriltiyorum.*” deyince, meleklerden biri “*Yalan söyledin.*” diyecek. Bu inkârı, insanlar işitmeyip, diğer melek bu meleği tasdik ile “*Gerçek söyledin.*” deyince insanlar bunu işitip Deccâli tasdik ediyor sanacaklar.

Lâkin hakiki Müslümanlar Deccâlin hilelerine, fevkalade hallerine aldanmayacak. Dikkatle bakınca bu melunun yaratılmış, kendisindeki ayıpları bile gidermekten âciz bir sihirbaz, bir yalancı olduğunu bilecekler. Çünkü sol gözü hem kör hem de yeri belli olmayacak kadar etle dümdüz kaplı olacak. Sağ gözü de yaş üzüm tanesi gibi dışarı fırlamış, çeşit çeşit renk verir olacak. Alnında kâfir yazılı olacak ve bilen bilmeyen herkes okuyacak. Herkeste bir ilm-i zaruri meydana gelecek, bu yazıyı okumayan bulunmayacak. İnsanları imtihan için Cenâb-ı Hak’ın yarattığı büyük bir belâ, azim bir fitne olduğu bilinecek.

Efendimiz: “*Bu belâyaya ulaşıp da şerrinden emin olmak isteyen Sûre-i Kehf’in evvelerini okusun, başından on ayet ezberlesin.*” buyurmuştur. Sonundan on ayet okuyanların da korunmuş olacaklarına dair İmâm Nesai bir hadis rivayet eylemiştir. Âdem Aleyhisselâm’dan kıyamete kadar Deccâlden daha büyük ve şerli bir fitnenin bildirilmediğini Efendimiz haber vermiş, Deccâl ile ümmetlerini uyarmayan bir peygamberin geçmediğini ilave etmiştir. Kendisi kadar bu konuda tafsilat veren olmadığını söylemiştir. Ayrıca “*Bunu size haber veriyorum ki bilip ezberleyerek arkadan gelenlere haber veresiniz. Zira Deccâl fitnesi fitnelerin en şiddetli ve zararlısıdır.*” buyuruyor. Çünkü bunun gibi dini ve bilgisiz insanların itikadını berbat eden bulunmayacağı aşikârdır.

Bu melun çıkmazdan üç sene evvel kıtlık başlayacak. Sene ve sene kuraklık artacak. Susuzluktan, otsuzluktan hayvanlar helâk olacak. Meyveler, sular Deccâlin emrinde bulunacak. Fitnessine uğrayan

Müslümanların o zamanda gıdaları meleklerinki gibi tesbîh ve zikir olacaktır.

Deccâlin şu an var olup olmadığına ihtilaf varsa da sahih olan Yemen Denizi adalarından birinde hâlâ mevcut ve hapsedilmiş olmasıdır. Çünkü ashabtan Temîm ed-Darî radiyallahu Teâlâ anh, yolunu şaşırarak bir gemi ile adaya çıkmış, arkadaşlarıyla birlikteyken Deccâli görmüş, aralarında geçen sözleri Efendimize hikâye etmiş, Peygamberimiz de minber-i saadete çıkıp cemâate beyan etmiş ve Temîm ed-Darî radiyallahu anh'ın anlattığı kıssanın kendisine vahyolunana denk olduğunu söylemiş ve Cenâb-ı Hakk'a hamd ve sena etmiştir.

Asr-ı saadette, Medine'de Sayyad oğlu Saaf isminde bir yahudi genci şer, fesat ve cincilikle meşhur idi. Efendimiz bir gün Hazreti Ömer ile birlikte o şahsın yanına gitti. Bazı şeyleri sordu. O da karışık sözler söyledi. Peygamberliğini de ilave eyledi. Ömer-ül Faruk onu öldürmek için Efendimizden müsaade istedi. Efendimiz de *“Eğer bu âhir zamanda çıkacağı bildirilen Deccâl ise onu öldürmeye kâdir olamazsın.”* buyurdu. Hz. Ömer bu sözü anlayamamıştı. Sonraları hâsıl olan kanaat üzere Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Câbir Hazeratı; bunun beklenen Deccâl olduğuna ittifak etmişler, asla şüphe etmediklerine yemin etmişlerdir.

İbn-i Sayyad'ın Müslüman olduğu, hatta hac yaptığı bile rivayet olunuyorsa da altmış üç tarihinde Yezid askerinin Medine'yi yağma ettikleri *“Yevm-ü Harra”* yani Harra baskını günü kaybolup bir daha görülmediği rivayet olunmaktadır.

Bu rivayet Temîm ed-Darî kıssasına aykırı görülüyorsa da farklı rivayetlerin tashih edilerek anlaşılmaya uygun hale getirilmesi mümkün ve caizdir. Mesela miraç mucizesinde benzeri görüldüğü gibi gelecekte meydana gelmesi takdir olunan bir şeyi Cenâb-ı Mutlak Hazretleri temsili suretle bazı kullarına göstermesi câiz ve vakidir. Cezire'de Temim ve arkadaşlarına gösterilen haller gelecekte olan olayları örneklendirme ve gösterme kabilinden olması Cenâb-ı Hakk'ın kudretine nispetle hiçtir.⁶⁴

---

⁶⁴ **Müellifin Notu:** Muhterem kari! Buraya kadar okuduğun harikalar, garip vakalar, aklına sığmayacak kadar büyük ve tuhaftır. Sakın bunları efsane, roman şeklinde düzölmüş şeyler sanma. Bu harikaların hepsi Allah'ın işidir. Kudret-i

Deccâlin bir gözü kapalı, kör olduğu için şer'î kaynaklarda Mesih ismi verilmiştir⁶⁵. Ayrıca batılı hak suretinde gösterdiği için Deccâl denilmiştir. Bu yalancının meydana çıkmasından önce halk, Deccâl ismini unutacak, hatipler, vaazlar kürsî ve minberlerde ismini anmaz olacaklar. Cehaletin yaygınlaşması, ilmin yok olması zamanında ansızın çıkacaktır.

Müslümanların Mehdi'yi bekledikleri gibi Yahudiler de Deccâli beklemektedir. Başları Taylasanlı⁶⁶ olan yetmiş bin İsfahan Yahudisiyle Deccâl, Kudüs'te Hazreti Mehdi ve askerlerini kuşattıkları zamanda İsa aleyhisselâm inecek, Allahu Zülcelâl Deccâli Mesih ile ortadan kaldıracaktır.

سُبْحَانَ مَنْ إِيْزَالَ الشَّرِّ بِالْخَيْرِ وَإِبَادَ الْبَغْيِ بِالْعَدْلِ

(Sübhanen men izâleşşerri bil hayri ve ebadel bağye bil adl)

(Şer olanı hayır olan ile gideren ve kini adaletle uzaklaştıran Allah'ı tesbih ederim.)

d. İsa (Aleyhisselâm)'ın Yeryüzüne İnmesi

Değerli oğul!

İsa aleyhisselâm otuz üç yaşında iken ikinci kat göğe kaldırıldı. İki yüz sene boyunca din ve şeriati muhafaza edildi. Sonra İncil ve Tevrat'ı bozdular. Musa ve İsa'nın dinlerini altüst ettiler. Bunları ıslah etmek, cihan halkına yeni bir hayat vermek için Efendimiz gönderildi. Vazifesini hakkı ile yerine getirdi. İslahı ve irşadı tamamıyla yaptı.

Kâmile'ye nisbetle bunlar hiçtir. Şaşırılacak yeri yoktur. Hepsi hadis-i sahih olup doğru sözlü habercinin (*Peygamber Efendimiz*) haberidir. Bunlara genel olarak iman vâcip, teferruatına inanmak câizdir.

⁶⁵ Mesih, meshedilmiş demektir. Mesh, el ile sıvazlama demektir. Kafir Deccale Mesih denmesinin sebebi olarak “gözünün birinin silik olup, tek gözlü olması, kendisinden hayır silinmesi yahut ortaya çıktığında yeryüzünü kısa zamanda dolaşacağı olması ifade olunmuştur.

⁶⁶ Taylasan, erkeklerin başlarına sardıkları sarığın sırta uzanan bölümüdür.

Cenâb-ı Hakk İsa Peygamberi âhir zamanda Mehdi'yi kurtarmak, Deccâli ve askerini mahvederek din-i İslâma kuvvet vermek, Şeriat-ı Muhammediyye'yi ihya etmek için iki meleğin kanatları üzerinde Şam'ın doğusunda beyaz minare yanına indirecek. İndikten sonra hemen Kudüs'e gelecek. Sabah namazı için ikâmet olduğu (*kamet getirildiği*) esnada Mescid-i Aksa'ya girecek. Mehdi, o imâm olsun diye, geriye çekilmek üzere iken Mehdi'yi ileri sürüp ona uyacak. Bu fiiliyle şeriat-ı Muhammediye'ye tâbi olduğunu anlatacak.

Bu namazdan sonra İsa aleyhisselâm'a uyulacak. Mehdi ümmetin işlerini ona devrederek çekilecek. Müslümanların gam ve tasaları kalmayacak. Akabinde İsa aleyhisselâm İslâm askerleriyle beraber Kudüs köylerinden "Lüdd" köyünün kapısında Deccâle ulaşacak. O mel'un, İsa aleyhisselâm'ı görünce tuz gibi erimeye başlayacak. İsa aleyhisselâm elinde bulunan mızrak ile Deccâli öldürecek ve kanlı süngüsünü herkese gösterecek.

Deccâlin askerlerini de Müslümanlar katleder. Taşlar, ağaçlar bile saklananları haber verir. Bu cihad Müslümanların son harbi olur. İsa aleyhisselâm bir rivayette yedi, diğerinde kırk sene yaşar. Bütün dünyaya hâkim olur. Kur'an ve Sünnetle hükmeder. İctihatta bulunur. Vahy-i ilâhî ile de te'yid olunur, desteklenir. Dünyada İslâm'dan başka din kalmaz. Tevhid'in girmediği ev bulunmaz. İsa aleyhisselâm haçı kırar, hıncı katleder. Adalet o kadar kemâl bulacak, yani o kadar adil bir nizam olacak ki kurt ile koyun, kaplanla sığır, aslanla deve birlikte yaşar. Yılanlarla çocuklar oynar, zararları dokunmaz. Küfürde ısrar edenler ise İsa'nın nefesiyle helâk olurlar. Nefesi gözünün erdiği yerlere kadar gider. Medine'de evlenir, evlâdı olur.

سُبْحَانَ مَنْ أَيْدَى الْإِسْلَامَ بِالرُّوحِ

(*Sühbane men eyyedel İslâme birrüh.*)

(*İslâm dinini İsa (a.s) ile destekleyen Allah'ı tesbih ederim.*)

e. Ye'cüc ve Me'cüc'ün Ortaya Çıkması

Muhterem okuyucu!

Kur'an'da kıssası zikredilen Zülkarneyn aleyhisselâm doğu tarafına seyahatinde kuzeydoğu halkı ye'cüc ve me'cüc'den şikâyet ederek aralarında bir set yapmasını istirham eylediler.

Bu iki kavim Nuh aleyhisselâm'ın oğlu Yafes evladından üremiştir. Şekli ve suretleri haklarında muhtelif rivayetler vardır. Miraç gecesinde Efendimiz bunlara uğramış, fakat onlar iman etmemişlerdir. Her biri kendi neslinden gelme silah taşıyan bin er görmedikçe ölmüyor (çok uzun yaşıyorlar), küfür ve vahşetleri, zulüm ve fesatları komşularını bıktırıyordu. Zülkarneyn iki dağ arasında bunların geçitleri üzerinde demirden bir set yaptırdı. Demirlerin aralığına erimiş bakır, tunç döktürdü. Seddin arkasında kaldılar, geçemez oldular.

Zülkarneyn'in seddini Çin seddi zannedenler çok yanılmışlardır. Bu seddin Kur'an-ı Kerim'in açıklamasına göre şu an mevcut olduğuna inanır, yerini tayin edemeyiz. “*Şimdiye kadar niçin görülmemiş?*” gibi itirazlara kulak verilmez. Çünkü seddin iklim icabı karlar; buzlarla örtülü bulunduğu, yerin soğukluğu hasebiyle insanların gezememesi, gidememesi düşünülebilir.

Seddi delip geçmek için çalışıyorlar. Ufak bir delik meydana getiriyorlar. Lakin ertesi sabah Allah'ın kudretiyle deliğin kapandığını görüyorlar. Çıkmalarına izin verilince, başlarında bulunan âmir “*İnşaallah yarın geçeriz.*” diyecek. Ertesi sabahı delik koydukları gibi bulunacak. Hemen yarıp bu tarafa akın edecekler. Taberiyye gölünü kurutacaklar. Yerdeki fesatlarıyla kalmayıp göklere oklar atacaklar. Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak, oklarını kanla boyanmış gösterecek.

İsa (aleyhisselâm) Ye'cüc ve Me'cüc ile muharebe mümkün olamayacağından müslümanları Tur-u Sina'ya çekmekle emrolunacak. Kuşatmada sıkılacaklar. Kıtık olacak. Bir öküz başı yüz altına çıkacak. Nihayetinde İsa aleyhisselâm'ın duasıyla Mevlâ-i müteal hazretleri bunlara kurt musallat edecek bir gece içinde hepsi helâk olacak. Kahhar-ı zülcelâl, deve boynu gibi kuşlar gönderip leşlerini dilediği yere döktürecek. Rahmetler yağdırıp yeryüzünü ıslah edecek. Bunların ok,

yay gibi savaş aletleri yedi sene Müslümanların yakmasına kâfi gelecek. Müslümanlar biraz nefes alacak. Meyveler çoğalıp yeryüzünün bereketi artacak. Bir koyunun sütü bir cemâate, bir nar bir bölük insana yetecek.

Bir zaman sonra İsa aleyhisselâm Medine’de vefat edip Ravza-ı Mutahhara’da defnolunacak. Beni Temim’den “Mukid” isminde biri halife olacak. Mukid’in vefatından sonra çok geçmeden Kur’an-ı Kerîm hatırlardan çıkacak. Mushafı şeriflerden yazı kudret eliyle silinip kaldırılacak. Hayatta hayır kalmayacak. Cehalet o kadar yaygınlaşacaktır ki Kelime-i Tevhidi söyleyebilecek sadece bazı ihtiyarlar bulunacak. Onlar da manasını bilmeyerek: “*Biz ana ve atalarımızdan böyle bir söz işitirdik.*” diyecekler.

إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

(Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz.)⁶⁷

سُبْحَانَ مَنْ رَفَعَ الْقُرْآنَ مِنَ الْمِهْنَةِ وَالْإِتْزَالِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَيَّ كُلِّ
حَالٍ

(Sübhanen men rafeal Kur’an’ı e hıfzan minel mihneti vel ibtizali,
velhamdü lillahi ala külli hâl)

(Kur’an’ı, değerini kaybetmek ve musibete uğramaktan yükseltip
koruyan Allahı tesbih ederim. O ne yücedir. Her hâl için Allah’a hamd
ederim.)

f. Güneşin Battığı Yerden Doğması

Sevgili oğul!

İsa aleyhisselâm’ın vefatından sonra insanlar azar. Pek çoğu küfür ve isyana dalar. Münkirler meydan alır. Maruflar ortadan kalkar. İslâm’ı emreden ve yasaklarından sakındıran bulunmaz olur. İşte bu sırada güneşin doğmasına izin verilmez. Ay ile güneş bir araya gelirler. Üç gece kadar hapis olunurlar. İnsanlar bu uzun geceyi gafletle geçirirler.

⁶⁷ Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz. (Bakara Sûresi, 156. Âyet)

Bu uzun gecede sayıları çok az olup insanlar katında hor ve hakir görülen ibadet edici, gece namazı kılıcı kullar hadiseyi anlarlar. Bir şey olacağına hükmederler. Korku çoğalır, mescidlere toplanırlar. Ağlayarak Allah'ı Zülcelâl'e yalvarırlar. Bu sırada Ay ve Güneş battıkları yerden nur ve ziyaları olmayarak yükselmeye başlarlar. Kudretullah'ın böyle tecelliyatını ansızın gören ehl-i dünya feryad-ü figan ederler. Salihlerin ağlaması ibadet olur. Fasıkların ağlamaları ise fayda vermez.

Ay ve güneş görüldükleri hâl üzere gök ortasına kadar gelirler. Emr-i ilâhî ile geriye dönüp aşarlar. Tövbe kapısı da kapanır. Bu alâmeti görenlerden hiçbirinin iman ve tövbeleri kabul olmaz (bu alameti görmeden önce küfür ve isyandan vazgeçip tövbe edenler müstesna). Bundan sonra ay ve güneş kıyamete kadar evvelki gibi yerli yerince doğup seyr ve seferlerine devam ederler.

Bu alâmeti görmeyenlerin, vakadan sonra meydan alan insanların iman ve tövbelerinin kabul olunacağına dair haberlerin zayıf oldukları söylenmiştir.

سَبْحَانَ مَنْ تَصَرَّفَ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ

(Sübhanee men tesarrafe fi mülkihi keyfe ma yeşaa)

(Kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eden Allah c.c ne yücedir.)

g. Dabbetül Arz'ın Ortaya Çıkması

Muhterem okuyucu!

Kur'an-ı Kerîm'de çıkarılacağı haber verilen “Dâbbetü'l-Arz” adlı gayet büyük, şekli ve sureti garip, fasih Arapça konuşan bir canlı üç kere zuhur edecek.

Birincisi Yemen taraflarında görülecek. Mehdi'nin zamanına rast gelecek. İnsanlar fevkalade korkacaktır.

İkinci olarak İsa aleyhisselâm devrinde Mekke'den çıkıp münafıklardan yeryüzünü paklayacaktır.

Üçüncü de güneşin batıdan doğması gününde Safa ile Merve arasından çıkıp başı bulutlara erecek. Dünya halkı onu görecek. Gayet süratli yürüdüğünden ne kaçan kurtulacak ne de onu kovalayan tutacaktır.

Bu canlının her uzvu bir hayvanın uzvuna benzeyecek. Beraberinde Musa aleyhisselâm'ın asası ve Süleyman aleyhisselâm'ın mührü bulunup asa ile müminlere işaret edince alınlarına mümin ibaresi yazılıp yüzleri ağaracak. Mühür ile kâfirlere basınca alınlarında “Bu kâfir” cümlesi nakşolunup yüzleri siyahlanacak. Bundan sonra insanlar arasındaki birbirini çağırma şekli “beyaz-siyah” veya “ey cennet ehli, ey cehennem ehli” şeklinde olacaktır.

سُبْحَانَ مَنْ إِبْتَلَى الْبَشَرَ بِأَعْرَابِ مَصْنُوعَاتِهِ وَأَعْجَبِ الْمَخْلُوقَاتِهِ

*Subhane men ibtele'l beşera bi-eğrabi masnuatihi ve a'cebil
mahlukatihi.*

(İnsanları, yarattıklarının en acaibi ile imtihan eden Allah'ı tesbih ederim.)

h. Dünyada Bazı Yerlerin Batması

Oğulcuğum!

Büyük alâmetler içerisinde üç yerde husuf olayı (yerin üzerindikileri yutması) olacak. Yani biri doğuda, diğeri batıda, öbürü Arap yarımadasında olmak üzere yeryüzünde üç mekân batacak ve gözlerden kaybolup gidecektir.

سُبْحَانَ مَنْ بِيَدِهِ الْمَحْوُ وَالْإِثْبَاتِ

(Subhane men biyedihil mahve velisbât.)

(Var etmek de yok etmek de sadece kendi kudretinde bulunan Rabbimi tesbih ederim.)

i. Dünyadaki Bütün Müslümanların Bir Anda Ölmesi ve Kâbe'nin Yıkılması

Değerli oğul!

Kur'an-ı Hakîm kaldırıldıktan sonra yaşamakta hayır kalmayacağından Şam tarafından zuhur edecek latif ve soğuk bir rüzgârla bütün müslümanlar bir anda ölecekler. Cihan baştanbaşa küfür ile dolacak. İnsanların şerli olanları kalacak. Vahşi hayvanlar gibi yol içlerinde zina

edecekler. Putlara tapacaklar. Yeryüzünde Kâbe'yi tavaf eden, saygı gösteren bulunmayacak. Kâfirlerin ayakları altında hor ve hakir kalmamak için on dört asır önce Kabe'yi Fil ordusunun taarruzundan koruyan Cenâb-ı Hakk, Habeşistan'dan gelecek ince bacaklı bir kavmin Kâbe'ye tasallutlarına müsaade buyuracak. Beyt-i Şerifi yıkıp yer ile yeksan edecekler.

سُبْحَانَ مَنْ خَتَمَ عُمْرَانَ الدُّنْيَا بِإِفْنَاءِ بَيْتِهِ الْعَتِيقِ

(Subhane men hateme imraned dünya bi-ifnaai beytihilatig)
(En eski yapı olan Beytullah'ı yok ederek, dünyanın ilerlemesini sonlandıran Allah'ın şanı ne yücedir.)

j. Büyük Bir Ateş ve Depremin Meydana Gelmesi

Ey asil soylu!

Kıyamet alametlerinin sonu sayılan ateş, Yemen ikliminin Aden şehri arkalarından çıkıp insanları toplanma ve bir araya gelme yerleri olan Şam'a kadar sürecek, arkalarınca gelecektir. Hac suresinin başında büyüklüğü, dehşeti açıklanan depremin, kıyametin başlangıcı olan Sûr'a üflenmeden önce meydana geleceği rivayet olunmuş ve bu yönüyle büyük alametlerden sayılmıştır.

سُبْحَانَ مَنْ أَحَدَثَ فِي مُلْكِهِ مَا يَشَاءُ

(Subhane men ahdesse fi mülkihi ma yeşaa)
(Kendi mülkünde dilediği şeyi var eden Allah (c.c) ne yücedir.)

14. SÛR'A ÜFLENMESİ

Oğulcuğum!

Kâdir-i Mutlak hazretleri yer ve gökleri yarattıktan sonra “sûr, nakûr” isimleriyle Kur’an’da zikredilen, korkunç sadâlar verici büyük bir cisim yaratıp onu kullanmaya meleklerin resûllerinden olan İsrâfil aleyhisselâm’ı memur etmiştir. Bunun aslına inanır, hakikatini bilemeyiz⁶⁸.

Sûr’a üfürülmesi iki kere olacak. Birinci yeryüzünde Allah Allah diyen kalmayıp Dünyanın sonu geldiğinde vuku bulacak. Sûr’un sesini ilk önce devesinin havuzunu ıslah ve tamir ile meşgul olan bir adam işitiyor hemen düşecek. Bu sırada bütün insanlar, cinler, melekler helâk olacaklar. Dehşetinden yürekler parçalanıp, başlar bir tarafına yıkılıp, gözler oynamaksızın ölecekler. Buldukları yerlerde döşek gibi serilip kalacaklar. Yalnız Cebrail, Mikail, İsrâfil, Azrail, Hamele-i Arş gibi Cenâb-ı Hakk’ın diledikleri kalacak.

Bir müddet sonra Cenâb-ı Hakk’ın emri ile bunların da ruhları alınıp yerlerde ve göklerde can taşıyıcı hiçbir şey kalmayacaktır. Sûr’un şiddetinden gökler yarılıp ve gül gibi kızarıp, zeytinyağı gibi erir. Güneşin ışığı gider. Yıldızlar yere dökülür. Kabirler açılır, ölümler dışarı atılır. Dağlar, atılmış yünler gibi havada uçar, ince toz haline gelir, yeryüzüne dağılır. Yeryüzü dümdüz olup başka bir hale gelir. Bir beyaz ekmek çöreği gibi olur. Kıymetli develer iş yapamaz olarak kalır. Vahşi hayvanlar birbirine karışır. Denizler birbirine katılıp kaynar⁶⁹. Dünya kırk sene boyunca harap ve boş kalır. Cebbârü Teâlâ Hazretleri dünyaya mülklerden sorarak:

“*Mülk kimindir?*” buyurur. Cevap veren bulunmaz.

---

⁶⁸ **Müellifin Notu:** Bu konu ile ilgili Âyetleri; tevil ile Âyeti zâhiri manasından başka bir manaya yorumlamak doğru değildir. Kudret-i ilahiyenin büyüklüğünü bilmemek mümkün olanı imkânsız zanneylemeye sebep olabilir. Allah korusun.

⁶⁹ **Müellifin Notu:** Arş, levhi mahfuz, levh-i kalem, cennet, cehennem, ruhlar, huriler, sûrdan başka herşey helak olur.

“بَلِّغِ الْوَحْيَ لِقَوْمِهِ”⁷⁰ (Tek ve kahhar olan Allah'ındır) cevabını yine kendisi verir.

Kādir-i Kayyum insanları diriltmeyi ve âhiret gününün başlamasını murat edince çığ gibi hafif rahmetler yağdırır. İnsanın parçalarından ilk meydana gelip de kabirde çürümeyen, “acbüzzeneb” denilen, görülmeyecek kadar ufak bir kemikten gövdeleri meydana getirir. Dağılmış parçalar toplanır. Bu sırada yeniden dirilme ve toplanma meydana gelir⁷¹.

15. HAŞİR VE NEŞİR

Oğulcuğum!

Dağılmış olan insan vücudunun parçalarının Cenâb-ı Hakk'ın emri ile toplanmasına “haşir”, ruh verilip dirilmesine de “neşir” denir. Bu haşir ve neşir üç şekilde meydana gelir.

- 1- Ömrün başından sonuna kadar bâki, öldükten sonra da Hakk'ın himayesinde korunan vücuttaki parçaları toplamak suretiyle olur.
- 2- Bütün peygamberler ve bazı veli kullarda olduğu gibi çürümemiş olan eski gövdelerine ruh verilmesiyle olur.
- 3- Tamamen yok olup giden beden parçalarının önceki gibi yaratılması ve iadesi suretiyle vuku bulur.

Cenâb-ı Hakk'ın kudretine nazaran bu üç şeklin hiçbirinde güçlük yoktur. İnsan bu âlemlerin yoktan yaratılmalarını göz önüne getirir ve biraz da kendi yaratılışını, aslını, ne gibi devreler geçirdiğini düşünecek olursa şüphe ve tereddüde mahal kalmaz. Biz Cenâb-ı Hakk'ın emri ile dirilip mahşere birikeceğimize kesin olarak inanır, bunu şüphesiz tasdik ederiz.

---

⁷⁰ Mü'min Sûresi, 16. Âyet

⁷¹ **Müellifin Notu:** Yukarıda kırk sene tabirimiz kesin değildir. Çünkü iki sura üfleme aralığı miktarını gösteren hadis-i şerifi rivayet eden Ebu Hureyre (radiyallahü anh) kırkı beyanda tevakkuf eylemiş (duraksamış), bu kırk sene mi ay veya gün mü kestirememiştir. (Radiyallahu Teâlâ anh ve an muhibbihi)

Bu inkılap muhakkak olacak, zalimlere cezası verilecek, mazlumların yüzleri gülecek, adalet-i ilâhîye tamamıyla tecelli edecektir. Böyle bir günün meydana geleceğini akl-ı selîm ile düşünen kabul eder ve asla bu konuda tereddüt eylemez. Çünkü zalimlerin ettikleri yanlarına kalmasının ve mazlumlara haklarının verilmemesinin ilâhî adalete uygun olmayacağı aşikârdır. Mutlaka kıyamet kopmalı, haşir vuku bulmalıdır. Ama bu haşir, yok olanın yeniden iadesi veya dağılmış insan vücudu parçalarını bir araya getirmek yoluyla mı olur yoksa başka yolla mı olur, kesin bir delil bulunmadığından nasıl olacağı konusunda bir şey söyleyemeyiz.

Kâdir-i Kayyum Hazretleri haşir ve neşri dilediği zaman Cebrail, Mikail, İsrafil gibi büyük melekleri diriltir. Sûr'a ikinci kez üflemesini İsrafil'e emreder. İsrafil'in Sûr'a ikinci defa üflemesiyle ruhlar bedenlere girer. İnsan, anneden doğma (*çıplak*) ve bütün azaları tamam olarak yerinden kalkar. O günün dehşetinden şaşırır, hayretle gözlerini göğe diker. Kadın erkek ayırt edilemez derecede mahşer ehlini korku kaplar.

O gün herkes nefsiyle meşgul olur. Başkasının avret yerlerini görmeye mecali kalmaz. Ancak salih kullar giydirilip, binekli olarak mahşere gider. Fasık kullar, amelini yüklenip yayan yola düşer. Rahman'a secdeden yüz çeviren kâfirler yüzü üzere sürünür. Kâfirleri dünyada ayakları üzere yürütmeye kâdir olan Deyyan-ı Teberake ve Teâla Hazretlerinin âhirette onları kahren yüzleri üzere yürüttüğünü mahşer ehli görecektir. Hem de bu azgınlar, dünyada Rabbini büyülemek için yere sürmekten kibirlendikleri yüzleri üzere zelil ve hakir bir şekilde yürütülecekleri zaman önlerine gelen zararlı şeylerden el ve ayaklarıyla değil, secdeden dönen yüz ve alımlarıyla korunacaklardır. Ayaklar üzere yürütmeye kâdir olan Allahu Zülcelâl'in insanı başı üzere de yürütmeye kâdir olduğunda asla şüphemiz yoktur. Daha bu hâl ile kalmayacaklar, kötü amellerin uğursuzluğu yüzlerine vurulacak ve

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهُ

*(O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır)*⁷²

ayetin hükmü tecelli edecektir.

O gün insanlar farklı suretlerde mahşer yerine getirilecektir. Bir kısmı şöyledir:

- Haksız olarak komşularını incitenler elsiz; ayaksız olarak,
- Namazı inkâr edenler ve haram yiyenler hınzır suretinde,
- Zekât vermeyenler yılan ve akreplerle karınları şişerek,
- Alışverişte yalan söyleyenler ağızlarından kan dökerek,
- Yalan yere şahitlik yapanlar, boğazları kesik,
- Şahitliği gizleyenler dilsiz olup kan ve irin saçarak,
- Zina günahına tevbe etmeden gidenler ayakları yukarıda başları aşağıda olarak,
- Zulüm ile yetim malı yiyenler gözleri dehşetten irileşip gök mavisini rengini almış ve karınları ateşle dolarak,
- Ana-babalarına eza ve isyan edenler baras ve cüzzam hastalığına uğrayarak,
- Şarap içip de tövbesiz gidenler dillerini dudaklarını sürüyüp necaset kusarak,
- Koğuculuk edenler maymun suretine girerek,
- Faiz yiyenler yüzleri üstünde sürünerek,
- Adaletle hükmetmeyenler gözleri kör, elleri bağlı olarak,
- Kendini, amelini beğenenler dilsiz; sağır olarak,
- Yaptıkları anlattıklarına uymayan âlimler, vâizler dillerini çiğneyip ağızlarından irin dökerek,
- İdareci ve halkı arasında fesat çıkarmak için koşanlar ateşten direklerle sarılmış olarak,
- Şehvetlerine uyanlar leşler gibi kokarak,
- Kibirli olanlar katranlı elbiselere sarılıp karıncalar gibi ufalıp ayaklar altında çiğnenerek.

Kimisi bu haller üzere mahşere getirilirken dindarlar, salihler ve tevbe üzere ölenler ise yüzleri beyazlanıp derecesine göre ayın on dördü

---

⁷² Al-i İmran Sûresi, 106. Âyet

gibi, parlayıcı yıldızlar gibi nurlar saçarak, atlar üzerinde kemal-i i'zaz ve ikram ile gelip nurdan kürsüler üzerlerinde oturacaklardır.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْهُمْ وَاخْشُرْنَا فِي ذُمَّتِهِمْ

Allahummecalnaa minhüm vahşurna fi-zümretihim.

(Allahım bizleri de onların arasına kat ve onlarla beraber haşreyle.)

16. AHİRET GÜNÜ

Muhterem okuyucu!

Amentü'de inanılması farz olan altı farzdan biri, son gün manasına gelen âhret günüdür. Âhret günü insanların kabirden kalkmalarıyla başlar, cennet veya cehenneme girmeleriyle son bulur. Yarattılmışların binlerce senelere varan ömrü Rabbimizin katında bugün dünya, yarın âhret diye tabir ettiğimiz iki günden ibaret oluyor.

Âhret günü gayet ehemmiyetli bir gündür. Kur'an-ı Hakîm bu günü; yevm-ü kıyamet (*kıyamet günü*)⁷³, yevmü'd-dîn (*din günü*), yevmü't-teğabün (*aldanma günü*)⁷⁴, yevmü'l-kâria (*korkunç ses günü/azabın kapıyı çaldığı gün*), yevmü'l-hakka (*hakikat günü*), yevmü'l-haşr (*toplanma günü*), yevm'ün-nüşur (*yayılma günü*), yevmü'r-râcife (*sarsıntı günü*) gibi birçok isimler ile zikrediyor.

Âhret gününe ve âhret gününün başlangıcı ve sonunda kapsadığı meydana gelecek bütün olaylara inanmak her mükellefe

---

⁷³ Kıyamet kelimesi “kalkmak, dikilip ayakta durmak” mânasındaki kıyâm kökünden türemiş olup “*dirilip mezarından kalkma, Allah'ın huzurunda durma*” yahut “*bu olayın başlangıcını teşkil eden kozmik değişikliğin vuku bulması*” anlamına gelir (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, “kvm” md.; Lisânü'l-'Arab, “kvm” md.). Bkz: <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/kıyamet> - Dolayısıyla “kıyamet günü” tabiri “*Dirilip Allah'ın huzurunda durma günü*” olarak anlaşılabilir.

⁷⁴ İnanmayanların aldanışları, Kıyamet gününde açıkça ortaya çıkacağı için “aldanma günü” denmiştir.

farzdır. Âhiret gününü değil inkâr, onun meydana geleceğinden şüphelenmek bile imandan eser bırakmaz.

Âhiret meselelerinin birçoğu tek başına akılla kavranamayacağından, herkes âhiretle ilgili hadiseleri kolaylıkla anlayamadığından, Kur'an-ı Mübîn, farklı surelerde bu konuları tafsil ve izah etmiş, gereği gibi zihinlerde yerleştirmek için pek çok kanaat verici açık deliller ortaya koymuştur. Bu konuda kimsenin akıl ve içtihatla söz söylemek, kalem yürütmek ihtimali olmadığından gerek alametlerinde gerek meydana gelecek hadiseler konusunda bildireceğimiz şeylerin hepsi Kur'an ayetleri ve sahih hadislerin manalarından başka bir şey olamaz. Dikkatle okuyup keskin bir itikat, sarsılmaz bir iman elde etmeye uğraşmalıdır. Kıyametin meydana geleceği hususunda bütün peygamberler ve milletler ittifak ettikleri gibi onun vaktinin bilinmemesi konusunda da birleşmişlerdir. Bir cuma günü kopacaktır lâkin hangi sene ve hangi ayda olacaktır kimsenin bilgisi dâhilinde değildir. Büyük alametlerin meydana gelmesinden sonra zamanın çok geçmeyeceğini bildiren hadis-i şerifler vardır. Yine kesin bir belirleme yoktur.

Bazı rivayetlerin delâletiyle İmâm Suyuti keşif risalesinde *“Dünya'nın ömrü yedi bin yıldır. Peygamberimiz altı bin yılın sonunda gönderilmiş oldu. Bu ümmetin müddeti bin yılı geçse de bin beş yüze varmaz.”* demiş ise de bu beyan birtakım zayıf hadis rivayetlerinden doğmuştur. İtikat meselesinde ise zayıf rivayet delil olmaz. Bu sebeple, biz şahadet ederiz ki insanlar milyonlarca sene yaşasalar yine kıyametin kopması kat'i ve muhakkaktır. Vakti kimsenin bilgisinde değildir. Sadece Cenâb-ı Hakk'ın bildiği beş gaibden (*“Muğayyebât-I Hamse”*) birisi budur. Vesselâm.

17. MAHŞER (İnsanların Toplanma Yeri) - MEVKİF (Hesap ve Sual İçin Beklenen Yer)

Oğulcuğum!

İkinci defa sura üfürülünce yer değişir, hâlis ekmek renginde ve tadında düpdüz olur⁷⁵. Çukurluk, yükseklik görülmez. Kıtalar birleşir. Toplanma yeri, dünyanın ortası olan Kudüs-ü Şerif mahalli olur. Halk burada toplandıkları için buraya mahşer, hesap ve sual için çok zaman burada karar edecekleri cihetle “mevkıf” denir. Bugünün uzunluğu inkâr ve isyan ehline göre elli bin sene miktarınca olup, ihlaslı müminlere göre süresi çok kısa bir zaman olacak, farz namazın edasında durulduğu miktar kadar devam edecektir. Mekânları dürmeye, açmaya kâdir olan Allah-u Zülcelâl zamanları da dürüp açmaya kâdirdir.

O gün güneş bir mil kadar yaklaşacak. Adaletli olanlar, nefislerini yenen gençler, Allah korkusundan ağlayanlar, camilere devam edenler, birbirlerini Allah için sevenler, kendilerini zinadan saklayanlar, fakirlere gizli sadaka verenler, salih kimseler ve iyilik yapan kimseler arşın gölgesinde olacaklar, müslümanlar nurdan kürsüler üzerinde, bulutlar gölgesinde kıyametin korkularından emin bulunacaklardır. Müşrikler, asiler ise günahları miktarınca ter dökcekler. Allah’ın hikmeti gereğince birinin teri diğerine karışmayacak. Topuklara, inciklerin yaralarına, dizlere, bellere, böğürlere, omuzlara, boğazlara,

---

⁷⁵ Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benzer yöndeki bir hadisi şeriflerinin ilgili kısmında şöyle buyurmuştur: “*Kıyamet günü arz, tek bir çörek olacak. Cebbar (olan Allah Teâla Hazretleri), onu, cennetliklere azık olarak elinde çevirecektir, tıpkı sizin sefer sırasında çöreğinizi çevirdiğiniz gibi!*” (Buhârî, Rikâk 44; Müslim, Münâfikûn 30). Bu kısım için âlimler farklı yorumlar yapmıştır. İbni Hacer’in tevili şöyledir: “Müminler mevkıfta uzun müddet beklerken açlık cezası çekmezler. Allah Teâla Hazretleri, kudretiyle arzın mahiyetini değiştirir, yenebilecek bir hale getirir de, onlar, ayaklarının altından, yeni bir muamele ve külfete hacet kalmadan yerler. Bu yeme hâdisesi, cennete gidecekler için cennete girmezden önce hâsıl olacaktır.”

ağızlarına, başlardan yukarıya kadar herkesin cezası nispetinde terlerin yükseldiği görülecek⁷⁶.

Mahşer ehli bu hâl üzere Cenâb-ı Hakk'ın dilediği miktar duracak. Mevkıfın dayanılmaz şiddetinden kurtulmak için “*Ey Rabbimiz bizi buradan kurtar da istersen cehenneme gönder.*” temennisinde bulunacaklar.

Miskinlere, fakirlere dünyada neler ettikleri sorulacak. Onlar da: “*Ey Rabbimiz! Mal ve saltanatı başkalarına verdin, bizleri ihtiyaçla imtihan eyledin, bizler de sabreyledik.*” diyecekler. Kelâmları tasdik olunup zenginlerden yarım gün evvel cennete girecekler. Hesabın şiddeti mal ve saltanat sahipleri üzere vakî olacaktır. Cenâb-ı Hâkimi mutlak Âdem aleyhisselâma “*Evladından ateşe girecekleri ayır.*” emri verince, Âdem aleyhisselâm miktarını soracak “*Binde biri cennete, dokuzyüz doksan dokuzu cehenneme ayır.*” buyrulduğunda mahşer ehlini korku kaplayacaktır.

Hesapsız, sualsiz bunlar ayrıldığı zaman şiddet bir an yok olup muhlisler secdeye kapanınca, dünyada iken riyakâr olanlar da secdeye varmak isteyecekler ancak bel kemikleri birbirine bağlanıp secdeye kâdir olamayacaklar. İhlaslı mümin ile münafık da bu sırada belli olacak. Sırlar meydana çıkıp, riyakârlar rezil olacaktır.

Yukarıdaki hadis-i şerifi işitince ashab korktular, tekbir alıp ağladılar. Ya Resûlullah binde birimiz hangimiz olur dediler. Efendimiz de “*Müjde size! Müstakim olunuz. İçlerinizde Ye'cüc ve Me'cüc var. Bin onlardan, bir sizden.*” buyurunca ashab tekbir alıp Mevlâ'ya hamd ve sena ettiler. Yine bu mecliste ve bu hadis sonunda cennet ehlinin üçte ikisinin bu ümmetten olacağı, müslümanların kâfirlere nisbetle devenin

---

⁷⁶ Benzer yönde bir hadis şöyledir: “*Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesafe kalıncaya kadar yaklaştırılır. İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeti ağızlarına gem vurur (Resûl-i Ekrem böyle derken eliyle ağzını işaret etti).*” Hadisi Mikdâd'tan rivayet eden Süleym ibni Âmir: “Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mili mi kastetti bilmiyorum.” demiştir. (**Riyâzü's-Sâlihîn**, 403 No.lu Hadis)

yan tarafındaki bir ben veya siyah öküzdeki bir beyaz kıl gibi görüneceği ve bu ümmetten hesap ve sualsiz yetmiş bin kişinin cennete konacağı, bunların her birinin beraberinde yetmiş bin kişi bulunacağı, daha sayıları bilinmeyen pek çok Müslümanın bunlara katılacağı müjdelendi. Yine ashab-ı kiram tekbir alıp hamd ve senalarda bulundular.

Biz de Mevlâ'mızın bu büyük lütfuna hamd ve senâlar eder, bu zümreye girmemizi niyaz ile her hususta aczimizi ikrar eyleriz.

سُبْحَانَ مَنْ نِعْمَهُ لَا تَحْصِي

(Subhane men niamuhu la tühsaa.)

(Nimetleri sayılamayacak kadar sonsuz olan Allah'ı tesbih ederim.)

18. KIYAMETİN ŞİDDETLİ HALLERİ

Oğulcuğum!

“Kıyamet; muttakiler düğünü” buyrulmuş ise de o gün mücrimler, müşrikler için aklın kavrayamayacağı kadar korkulu ve şiddetlidir. Bunlar bir mil kadar başlarına yaklaştırılmış olan yakıcı güneş altında bin veya elli bin sene duracaklar. Yukarıda beyanımız veçhile terlere gark olacaklar. Hele kitapların gökyüzünde uçuştığı zamanda, mizan başında, sırat üzerinde, cehennemin mahşer ehli üzerine hücumu anında, korkudan yürekler parçalanır, akıllar uçarcasına şiddetler görülür. Herkes nefsinden başkasını hatırlamayacak bir hale gelir.

Müşrikler ve mücrimler, sual ve hesap zamanında bütün vücut azaları, geceler, gündüzler, hafaza melekleri “Kiramen Katibîn” ve hatta günah işlenen yerler bile hep işlenen günahlara şahitlik edecekleri vakit, tahammül edemeyecekleri sıkıntılar göreceklerdir.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ لَا يُخْزِنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ

Allahummecalnaa minelleziine la yehzünühümül fezeul ekber.

(Allahım, o büyük günde en büyük korkunun bizi endişelendirmeyeceği kullarından eyle.)

19. BÜYÜK VE KÜÇÜK ŞEFAAT

Sevgili oğul!

Enes radiyallahu anh hadis-i sahihinde Şefaati Kübra (büyük şefaati) şu şekilde açıklanıyor.

“Mahşerde müminlerden bir kısmı hapsolünür. Sıkıldıkları vakit;

- ‘*Rabbimize şefaatta bulunacak bir kimse arayalım.*’ deyip Âdem aleyhisselâma gelecekler:

- ‘*Sen insanların babasıdır, Allahu Teâla kudretiyle seni yarattı, cennette oturttu, meleklerine secde ettirdi, her şeyin isimlerini sana bildirdi. Bizim için Allah’tan niyaz et ki bu sıkıntıdan kurtulalım.*’ diyecekler. Âdem aleyhisselâm o makamın ehli olmadığını söyleyecek. Hakk’ın yasak ettiği ağaçtan yediğini söyleyerek özür beyan edecek. Onlara Nuh aleyhisselâm’a gitmelerini tavsiye edecek. Onlar Nuh aleyhisselâm’ı bulacaklar. O da

- ‘*Mekân-ı şefaatta değilim; çünkü hata ettim. Bilmeyerek, küfürde ısrar eden oğlumun kurtuluşunu istedim. Lâkin Halilürrahman, İbrahim’dir. Ona gidiniz.*’ buyuracak. İbrahim aleyhisselâm da özür dileyecek. Üç yerde kendisinden sureten yalan sudur ettiğini anlatacak ve ‘*Sahib-i Tevrat olan Musa Kelimullah’a gidiniz.*’ buyuracak. Musa aleyhisselâm da kazara bir kıpti öldürdüğünü ve bu sebeple mazur olduğunu söyleyecek. Hüdâ’nın kulu ve resûlü, ruhu ve kelimesi⁷⁷ olan İsa Aleyhisselâm’a gitmelerini tavsiye edecek. O Hazrete vardıklarında; Hristiyanların kendi hakkında vuku bulan iftiralarından haya ederek ‘*Ben onun ehli değilim, geçmiş ve geleceği bağışlanan Muhammed’e gidiniz.*’ deyince hemen bana gelecekler. Ben de makam-ı şefaata kavuşmak için Rabbimden izin isterim. İzin verilir. Makam-ı Mahmuda varıp Rabbimi gördüğüm zaman secdeye kapanırım. Mevlâ’nın dilediği miktar secdede kalırım. Rabbim ‘*Başını kaldır, dileğini söyle. Sözün dinlenir, şefaatin kabul olunur. Muradını iste, verilir.*’ buyurur. Ben de başımı kaldırırım.

---

⁷⁷ Hz. İsa Aleyhisselâm, Allah’ın “Kün” emri ile bir mucize olarak babasız yaratıldığı için, kendisine bir şeref olmak üzere “Kelimetullah (*Allah’ın kelimesi*)” denilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de üç yerde Hz. İsa’nın “Allah’tan bir kelime” olduğu ifade edilmiştir (Âl-i İmrân, 39; 45 ve Nisâ, 171).

Rabbimin öğrettiği sena ve hamd ile onu büyüklerim (tazim ederim), sonra bütün mahşer halkı için şefaata eder hesabın başlamasını isterim. Bab-ı şefaatta benim için bir miktar tayin olunur. Şefaata-ı suğraya (küçük şefaata) izin verilir. Ümmetimin günahkârlarına sırasıyla şefaata ederim. Onları cehennemden alıp cennete sokarım. Bu hususta Rabbime müracaatlarım çoğalır. Secde ve niyazlarım tekrar eder. Zerre kadar imanı olanlar cehennemde kalmaz.” buyurdular.

Fahri âlem Efendimiz bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiği için dünyada müşrikler, fasıklar, toptan helak olmaktan, hayvana çevrilmek veya umumi kıtlık gibi belâlardan kurtulacaklar. Âhirette de lütuf ve keremi herkesi kapsayacak, şefaata-ı Kübra akabinde hesap başlayacak ve mahşer ehli toplu olarak buldukları yerdeki şiddetli sıkıttan kurtulacaktır. Kerem ve ihsanı bol Peygamberimiz ümmetinden bazılarının hesaptan evvel Cennete girmeleri için, Cennete girenlerden bir kısmının derecelerini yükseltmek için ve daha başka başka şekillerde şefaata edecek, ümmetleri için fedakârlığı hayal edilenlerin üzerinde olacaktır. Avf ibni Mâlik hadisinde “*Ümmetimin üçte ikisi hesapsız, azapsız Cennete konulması ile şefaata arasında muhayyer kıldım. Şefaata tercih eyledim.*” buyrulduğu gibi “*Ya Resûlallah, bizi ehli şefaattan kıl.*” diyenlere cevaben “*Şefaata her müslümanadır.*” buyurması açıklamamızı doğrulamaya yeter.

Kıyamet gününde diğer enbiya-ı izam, melaike-i kiram, ashab-ı güzîn, şehidler ve ilmi ile amel eden âlimler, veliler, salihler, sabiler hatta sakatların bile şefaata bulunacakları başkaca hadisi sahihler ile sabittir. Böylece inanmak bütün mükelliflere vâciptir.

*(Salavatullahi Teâla ve selâmuhu ala Nebiyyina ve aleyhim ecmain)
(Allah'ın salat ve selâmı Peygamberimiz ve bütün peygamberlerin
üzerine olsun)*

20. HESABIN BAŞLAYIP DAVALARIN GÖRÜLMESİ

Sevgili oğul!

Büyük şefaatten sonra hesap için bekleyenler, ilâhî adaletin tecelli edileceği mahkemeye çağrılırlar. Burada tek hâkim, hakimler hâkimi olan Allah'ü Zülcelâldır. Yardımcısı, müşaviri yoktur. Yardımcı ve yardım edene muhtaç değildir. Kâdir ve Kâhirdir. Mutlak adalet sahibidir. Hesabı çok çabuk görendir. Bütün yaratılmışların davalarını bir anda görür. Birisinin davasını görmesi diğerlerini dinlemeye mâni olmaz. Bir işi diğer işinden alkoymaz.

İhtiyacı olmadığı halde kudretinin kemalini ve büyüklüğünü göstermek için meleklerden bir kısmını yapılan işlere vasıta kılar. Melekler asla onun emrine muhalefet etmezler. Aldıkları emri hemen yerine getirirler. Mazlumların zalimlerde zerre kadar hakları kalmaz. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyun hakkını alır. Zerreye karşılık zerreten kısas olunur. Efendimiz *“Hesap gününde herkes birbirinden hakkını alır, dövüşen iki koyun bile birbirlerinden davacı olurlar.”* buyurmuştur. Çağırdığı zaman gelmeyen bir cariyesine *“Eğer kısas korkusu olmasaydı seni şu misvakla acıttırdım.”* dediği Ümmü Seleme Radyallahu Teâla anha validemizden rivayet olunmuştur.

İmâm Ahmed'in Müsned'inde yazdığı Abdullah ibni Üneys radyallahu Teâla anhumâ hadisinde buyrulduğuna göre Allahu Teâla kıyamet gününde insanları çırılçıplak, elleri boş olarak toplar. Sonra da kendisinin hâkimi mutlak, hesap gününün mâliki olduğunu beyan ile cehennem ehlinin cennet ehlinde, cennet ehlinin de cehennem ehlinde olan haklarını alıvereceğini, dünyadayken birbirlerine bir tokat bile vurmuşlarsa onun da kısas olunacağını ilan eder. Uzak yakın bütün mahşer halkı işitir. Bu hakların alınması da sevap verilmek veya mazlumun günahını yüklenmek suretiyle olur.

Sahihi Müslim'deki bir Ebû Hureyre Radyallahu Teâlâ anhadisinde: *“Ümmetimin kıyamet gününde müflisi o kimsedir ki namaz, oruç, hac, sadaka gibi birçok ibadetlerle gelir. Dünyadayken zulmettiği insanlar etrafını sarar. Kimi elini tutar, bazısı alın saçını çeker. Her birisi dünyadayken yapmış olduğu zulümlerini sayar, döker. Dünyada*

iken kimisine sövdüğünü, alay ettiğini, iftira attığını, kimisinin gıybetini yaptığını, kimisini aldattığını, kendisinin kötü komşuluğunu, hıyanetini, yalancılığını, zekât vermediğini, zalimlere yağcılık yaptığını, mazlumlara yardım etmediğini bir bir hatırlatırlar. Herkes hakkını ister. İbadetlerinin sevapları borçlarını kapatmaz, açıkta kalanların günahlarını yüklenir, cehenneme sürüklenir.” buyrulmuştur.

Nuhbe, Bezzaziyye gibi muteber kitaplarda bir dirhem altıda birine eşit olan bir kul hakkı için yedi yüz rekât namazın sevabının verileceği yazılmıştır. Sadece zalimler değil, mazluma yardım etmeyenler bile azap görecektir. Kur'an-ı Hakîm zalimlere azıcık meyledenlere bile azap ulaşacağını beyan ediyor.

Ayrıca üzerimizde kul hakkı alacağı olanları dünyada memnun etmenin ve onlarla helalleşmenin çaresine bakılmalıdır. Mahşerde kul hakkı ödemenin ne kadar zor olduğunu insan aklıyla hayal bile edemez. Kul hakkından vazgeçmez, mutlak adalet sahibi Cenâb-ı Hakk hazretleri de kimsenin hakkını kimsede bırakmaz. Lâkin Mevlâ affedici ve sonsuz ikram sahibi olduğu için kendisine karşı işlenen günahları dilerse affedebilir. Rahmeti gazabını geçmiştir, cemali celâline galiptir.

İnsanın son nefeste imansız gitmesine sebep olan günahların en büyüğünün kullara zulmetmek olduğu rivayet olunmuştur. Biraz düşüncesi olan kimse kul hakkından sakınır. Zerresine bile cesaret edemez. İnsan yalnız insanlara değil hayvanlara bile iyi muamele etmekle mükelleftir. Çünkü hesaba çekileceğine, yaptığı şeylerin karşılığının kendisine verileceğine inanıp Mahkeme-i kübrada (*ulu mahkemedede*) hesap vereceğine iman eden kimse, gizli kapaklı bir şey kalmayacağını yakın ile bilir. Zira bütün organların hatta derilerin bile konuşurulacağını, leh veya aleyhte şahitlik yapacaklarını Kuran'ı Kerim'de okuyor.

Oğulcuğum!

Kul hakkı denilince yalnız üzerinde alınıp verilmeyen veya gasp edilen, hırsızlık gibi yollar ile ele geçirilen şeyler akla gelmesin. Kul haklarının birçok çeşitleri vardır. Bu haklar el, dil, göz, kulak, kalp ve ayakla meydana gelirler. Elimizde bulunan hayvanlara güzel davranmamak sebebi ile bile haklar meydana gelir. Onlara haddinden

fazla yük yüklemek, çift sürerken onları güçlerinden fazla zorlayarak çalıştırmak, yemlerinde, sularında kusur etmek, öfkelenip dövmek, birbirleriyle dövüştürmek gibi fiillerin hepsi kul hakkıdır. Dikkatsizlik edip de yol üzerinde karınca gibi hayvanları çiğnemek, sebepsiz yere yuvalarını yıkmak, geceleyin mekânlarından kaçırmak bile olsa bunların sorulacağı, o mahlûkatın haklarının alınacağı unutulmamalıdır. İnsan bütün azasına hâkim olmalı, onları yerli yerince kullanıp eza ve zulümden sakınmalı, kul hakkından son derece sakınmalıdır. Vesselâm.

21. KUL HAKLARINI ÖDEMENİN YOLLARI

Muhterem okuyucu!

Zalim kişinin üzerindeki kul haklarını ödemesi için sadece tövbe ve istiğfar etmesi yeterli değildir. Mutlaka mazlum ile helâlleşmek, rızasını almak gerekir. Bunda da hakları saymak, mazluma anlatmak lâzımdır. Ancak bu günahlar içinde mazlumun akrabasıyla zina gibi açıklandığında fitneye sebep olabilecek günahları açıklamak yerine *“Bilip bilmediğiniz, razı olup olmadığınız bir cümle haklarınızı helâl ediniz. Ben vuku bulan yüzüzlüğümün, zulmümün cümlesine pişman oldum.”* diye ricada bulunmalı, onu razı etmeye çalışmalıdır. Mazlum kaybolur veya ölmüş olursa mal ile ilgili haklarını mirasçılara vermelidir. Mazlumun aleyhinde konuştuğu çirkin ve hoş olmayan sözlerle ilgili günahlar için de istiğfar edip dua etmeli ve Kur’an-ı Kerim okumak, sadaka vermek gibi ibadetlerin sevabını onun ruhuna bağışlamak suretiyle onu razı etmeye ve bu suretle kul hakkından kurtulmaya çalışmalıdır.

Bilinmeyen, ödemesi mümkün olmayan haklara karşılık her gün 3 İhlas, Felak, Nas ve Fatiha surelerinin okuyup istiğfar ve salâvatı şerife de ilave etmek suretiyle *“Sevabımı üzerimde hakkı olanlara bağışladım.”* diye dil ile söylemelidir. Buna bir vazife şeklinde aralıksız devam etmeli, kesinlikle terk etmemelidir. Çünkü meçhul haklardan kurtulmanın yolu böyledir. Dünyada ihmâl edilip de hak âhirete kalınca mazlumları razı etmek üç yoldan biriyle olacaktır:

1. Zalimin sevabından alınıp mazumlara verilmek,

2. Sevabı bulunmadığı takdirde mazlumun hakkı miktarı günahlardan zalime yüklenilmek,
3. Zalim nefsini ıslah ederek Mevlâ'sını hoşnud eylemiş, salihlerden olmuş ise Cenâb-ı Hakk'ın mazluma yüksek derece vermek suretiyle onu razı kılması.

Bu helalleşme yolları Müslüman olmayanlar ve hayvanların hakları için geçerli değildir. Çünkü onlar cennete giremeyecekleri için hakları karşılığında kendilerine sevap veya derece verilmesi manasızdır. Günahlarının yüklenilmesine gelince hayvanlarda günah yoktur, kâfir ise azaptan kurtulamaz. Şu hâlde bunlarla helalleşmek çok zordur. Rivayeten bu konu ile ilgili bir şey gelmemiştir. Akılla söylemek mümkün olursa kâfirin azabı bekletilmek, hayvanlar için bir mera yaratılıp haklarına mukabil bir zaman orada yaşatılmak suretiyle helalleşmek mümkün olabilir denilebilir.

وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

(*Bundan başkasını dilediğine bağışlar*)⁷⁸

ayeti celilesinin lafzıyla anlaşılan manasına da münasiptir. İşin hakikatini Cenâb-ı Hakk bilir. Ebu Said Hadimi, Berika adlı eserinde bu suretle beyan eylemiştir.

22. NEBİ ALEYHİSSELÂM'IN HAVUZU

Değerli oğul!

Fahr-i âlem efendimizin biri cennette, diğeri mahşer yerinde olmak üzere iki “havz-ı saadetleri” (*saadet havuzları*) vardır. Her ikisine de “Kevser” denir. Gerçi Kevser’in kelime manası “çokça hayır” olup Kur’an, nübüvvet, ümmetin çokluğu, makam-ı mahmud, liva-yı hamd (hamd sancağı), havz-ı mevrud gibi İlahi lütufları kapsıyorsa da havuz manasında kullanımı çok meşhurdur.

---

⁷⁸ (Nisâ Süresi 48. Âyet)

Kevser havuzu dört köşeli olup her köşesi bir aylık mesafedir. Suyu cennet ırmaklarından gelir. Biri altın, diğeri gümüş iki oluk gürültülü ve süratli olarak akıtıyorlar. Kulaklar tıkanınca işitilen uğultular onların sesi veya benzeridir. Suyu kardan beyaz, süt ve baldan tatlı, kokusu miskten güzel, ibrikleri saf altın ve gümüşten, bardakları yıldızlardan daha çok ve parlaktır.

Kevserden içenler bir daha susamazlar. Kabirlerden susuz kalkan halk, havz-ı şerife koşar. Kâfirler ve dinden dönenler o havuzdan men edilir. Dünyada abdest alıp namaz kılan insanlar abdest uzuvlarından belli olurlar. Alınları parlar. Kolları, bacakları beyazlanır. Muhammed ümmeti oldukları bilinir. Peygamber Efendimizin havzından kana kana içerler.

Havza ilk uğrayanlar yolculuk zahmetiyle; fakirlik ve zaruretle saçları karışmış, renkleri değişmiş, üstü başı kirlenmiş, kadınlarla zevk ve safadan kalmış, gözlerden düşmüş sabreden fakirler ve Allah için hicret eden dindar kimseler olacak. Yemen halkına da ayrı bir hak verilecek. Onların yaklaşmaları için diğerleri uzaklaştırılacak.

Tirmizî'nin yazdığı bir hadis-i şerifte her nebinin bir havuzu olacağı, her birinin havuzuna gelenlerin çokluğuyla iftihar edecekleri, Peygamber Efendimizin de kendi havuzu başına gelen insanların sayısının çok olması ricasında bulunduğu açıklanmıştır.

İşte açıklamamız üzere bu havuza inanmak vâciptir.

Ya Rabb bizi teveccüh ve ikbale mazhar olanlardan eyle. Âmin.
Bicahi Fahril Mürselin.

23. ALLAHU TEÂLÂ'NIN SORGU VE SUALI

Muhterem Oğul!

Gizli ve açık olan her şeyi bilen Rabbimiz, kullarının her hallerini bildiği halde herkesi sorguya çekecek. Hatta levh-i mahfuz, Cebrail aleyhisselâm, nebiler ve resûller de bu imtihandan, sorgudan

kurtulamayacaklardır⁷⁹. Kur'an'dan, tebliğden onlara soracak. Ümmetlere de peygamberlerin tebliğ ve davetine icabetten, imandan, amelden soracak. Bu sorgu kâfirleri azab etme, günahkârları kınama ve azarlama, salihleri ise yüceltmek ve taltif için vaki olacaktır.

Tirmizî'nin yazdığı İbn Mes'ûd ve Ebu Berze radiyallâhu anhüm hadisinde “*Ömrün nerelerde harcadığından, beden ve uzuvların nerelerde çürütüldüklerinden, bildikleriyle hangi amelleri işlediğinden, malı nereden kazanıp nelere harcadığından sorulmadıkça bir kulun ayağı yerden oynamaz.*” buyrulmuştur.

Adi bin Hatim radiyallâhu anh hadisinde “*Cenâb-ı Hakk arada bir örtü olmadan ve tercümansız her kuluna söyleyecek. Kul sağ ve soluna baktıkça amellerini görecek, Önüne bakınca cehennemi bulacak. Bir hurmanın yarısıyla olsun ateşten sakınınız(!)*” buyruluyor. Yine Sahih-i Müslim ve Buhari'de yazılan Abdullah İbni Ömer radiyallahu anhüma hadisinde “*Cenâb-ı Settar Müslümanları rüsva etmeyip her birine ayrı ayrı sorar. Günahlarını bir bir söyleyip, helâklerine kendilerince kanaat geldikten sonra Rabbü Mennan (ikramı sonsuz olan Rabbimiz) ‘Sizin günahlarınızı dünyada örttüm, burada da bağışladım.’*”

---

⁷⁹ A'râf Süresi'nin 6. Âyeti mealen şöyledir: “*Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorgulayacağız.*” Yüce Allah peygamberlerin elçilik görevleriyle ilgili yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirdiklerini, ümmetlerin de kendilerine tebliğ edilen dini ve kitabı tanıyıp hükmüne uyduklarını yahut reddedip âsi olduklarını kesin olarak bilmektedir. Ayrıca inkârcılar da kendilerinin zalim olduklarını itiraf edeceklerdir. Yine de âhirette ümmetleri ve resulleri sorguya çekmesi O'nun adalet düzeninin bir sonucudur. Ayrıca burada önemli bir hukuk kuralına işaret bulunduğu da düşünülebilir: Hiçbir kimse, yargılanarak suçu sabit görülüp hüküm giymedikçe cezalandırılmaz. Peygamberlere sorulacak olan, tebliğ görevlerini yerine getirip getirmediği; ümmetlere sorulacak olan da bu tebliğlere uyup uymadıkları, uymadıysa neden uymadıklarıdır. Yüce Allah peygamberlerin mâsum olduklarını bilmekle beraber, bu gerçeği bir defa da mahkeme-i kübrâda ortaya koyacak; bu suretle inkâr edip âsi olanların bu suçlarının, peygamberlerin tebliğlerinde kusur etmelerinden değil, tamamen kendilerinden kaynaklandığını tescil ve ilân edecektir. (Râzî, XIV, 22-23). Kaynak: Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 2 Sayfa: 501-502

buyurup, yalnız sevap defterlerini kendilerine verecek. Kâfirler, münafıklar rezil rüsvay olup lânet ile yâd olunacaklar.” buyrulmuştur.

Müslim’in açıklaması üzerine Hazreti Enes radiyallâhu anh diyor ki “Biz bir gün Resûlullah’ın huzurunda idik. Biraz güldü. ‘Niçin güldüğümü bilir misiniz?’ buyurdu. Biz de ‘Allah ve Resûlü bilir’ dedik. ‘Evet, kulun Mevlâ’sıyla olan karşılıklı konuşmasına gülüyorum. Sorguya çekilen bir kul diyor ki ‘*Ya Rab sen beni haksızlıktan güvende kılacağını vaad etmedin mi?*’ Mevlâ da ‘*Evet*’ buyuruyor. Kul ‘*Şu hâlde nefsim üzere kendimden başkasının şهادetini kabul etmem.*’ diyor. Cenâb-ı Hakk da ‘*Bugün de nefsin ve kitabını yazan melekler şahilik yönünden yeterlidir.*’ buyurup ağzını mühürler. Organlarına ‘*Söleyiniz.*’ der. Onlar da yaptıklarını söylerler. Sonra ağzı çözülür. Kul organlarına darılır. ‘*Helak ve azap size olsun! Allah belânızı versin! Kurtuluşunuz için çalışıyor, selâmetiniz için uğraşıyordum.*’ der.”

Tirmizî ve İmâm-ı Ahmed’in Ebû Hureyre’den yazdıkları hadis-i şerifte Efendimiz buyurmuş ki “*İnsanlar, kıyamette üç kere Mevlâlarına arz olunacaklar. Birincide Cenâb-ı Hakk’ın kendilerine ihsan ettikleri nimetleri inkâr ederler, ikincide o nimetleri kabul ederek özür dilerler, üçüncüde amel defterleri dağılır, ehl-i saadet sağ el ile, günahkârlar sol el ile kitapları alırlar.*”

(Ya Rab kitabımı sağımdan ver, hesabımı kolay eyle. Âmin.)

24. AMEL DEFTERLERİ

Sevgili oğul!

Kitapların verileceği zaman mahşer ehlini korku kaplar. Kimse kimseye bakmaz. Kendisinden başkasını unuttur. Emr-i Hakk ile kitaplar havada uçuşurlar. Herkese açık olarak kitabı verilir. “*Kitabını oku! Hesap görme yönünden nefsin yeter.*” denir.

Müminler kitaplarını sağdan alırlar. Başında besmele yazılmış, “*Bu kitap Celilin Haliline kitabıdır. Meyveleri zahmetsizce alınan yüksek cennete koyunuz. Bu kul ne güzeldir ki dünyayı terk etmiş, âhireti için hazırlanmış, Mevlâsına kulluk etmiş.*” diye nida olunur.

Mümin kitabını okur. Sevâbını görür, yüzü güler. Sevincinden *“Bakın, amanın kitabımı okuyun! Günahlarım yazılmamış, acep başkasının kitabı mıdır? Ben zannettim ki şiddetli hesaba uğrayacağım.”* der. Müslüman olup Allah’ın rızasına yakın olan mutlu bir hayatla yaşar, köşkleri yüksek cennetlerde olur. *“Afiyetle yiyiniz, içiniz.”* hitabıyla iltifat edilir.

Kâfir ve münafıklara kitapları solundan gelir, arkalarına gider. Sol elleri göğüslerinden sokulur, arkadan kitaplarını alırlar. Baş tarafında *“Bu kul ne kötü kuldur, putlara tapmış, şeytana uymuş, Rahman’a kulluğu terk etmiş.”* cümlelerini görünce ah ve fıganlar eder, dizlerini döverler. Yüzleri siyahlanır, başlara vurulur, katrandan elbise giydirilirler. Şeytanlar ile beraber yetmiş arşın zincire bağlanır, ateşe atılırlar. Bu sırada hasret ve pişmanla feryat ederler. Yok olup gitmeyi şiddetle isterler. Her biri *“Ne olaydı kitabım verilmeyeydi, hesabımı bilmeyeydim, keşke dirilmeyeydim. Malım fayda vermedi, kudretim ve saltanatım elimden gitti.”* diye mırıldanır. Ne fayda ki fırsat elden çıkmış bulunur. Bedbahtlardan oldukları, mahşer ehli arasında ilan edilir.

(Ya Rab! Bizi saadetle çağrılanlardan; huri, gılman ile ikram olunanlardan eyle. Âmin. Bicahi habibikel emîn.)

25. MUHASEBE

Oğulcuğum!

Amel defterleri verildikten sonra din gününün sahibi olan Mevlâ, kullarını hesaba çeker. Kitapları sağından gelenlerin kolayca hesapları görülür. Yani amelleri kendilerine gösterilir. Hemen günahları affolunur. Kitapları soldan verilenlerin hesapları incelenir. Her şeyden bir bir sorulur. Helâk ve azaplarına hükmolunur.

Hadis âlimlerinden Bezzar’ın Enes radiyallâhu anh’tan rivayet eylediği bir hadis-i şerifte buyruluyor ki *“Kıyamette Âdemoğlu için üç defter çıkarılır. Birinde nimetler, diğerinde sevaplar, öbüründe günahlar yazılmıştır. Cenâb-ı Hakk en küçük nimete ‘Kıymetini, salih amelden al’ emrini verir. O da bütün Salih amelleri alır, çekilir. ‘Ya Rab, büyüklüğüne yemin ederim ki karşılığımı tamamlayamadım. Amel-i salih*

bitti, günahlar, nimetler kaldı' der. O zaman Cenâb-ı Rabb-ül Kerim kulunu esirgemeyi murad edince 'O kulunun sevaplarını katladım, günahlarını bağışladım, nimetlerimi sana bağışladım.' buyurur."

Hâkim rahimehullâh'ın Cabir radıyallâhu anh'tan yazdığı hadis-i şerifte Efendimiz buyurmuştur ki "Dostum Cibrîl-i emîn şimdi yanımdan çıktı ve dedi ki 'Ya Muhammed, seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Mevlâ'nın kullarından bir kul etrafı dört bin fersah denizle kuşatılmış, otuz arşın bir adada beş yüz sene ibadet eyledi.⁸⁰ Dağın kenarında çıkan tatlı sudan içer, abdest alır, yaratılan bir nar ağacından her gece bir nar koparır, makamına gelir, ibadetle meşgul olurdu. Ecelinin secdede gelip ruhunun öyle alınmasını ve secde eder halde kıyamette kaldırılmasını diledi. Cenâb-ı Hakk duasını kabul etti. Biz yeryüzüne inip çıktıkça onu görüyoruz ve levh-i mahfuzda buluyoruz ki o kul kıyamette kaldırılır, Rahman Tebareke ve Teâlâ "*Kulumu rahmetimle Cennete koyunuz!*" buyurur. O da "*Amelim ile gireceğim.*" der. Bu sırada adil-i mutlak hazretleri "*Kulumun bütün amelini nimetlerimle karşılaştırınız.*" emrini verir. Yalnız göz nimeti, beş yüz senelik ibadeti tamamen alır. Diğer nimetler açıkta kalır. "*Cehenneme götürünüz.*" Buyrulup, ateşe doğru çekildiği zaman "*Aman Ya Rabbi, Rahmetinle Cennete koy!*" niyazında bulunur. Cenâb-ı Hakk "*Döndürünüz!*" emrini verir ve ona sorar: "*Ey kulum sen hiç iken bu varlığı kim verdi? Beş yüz sene ibadete kudret nereden geldi? Deniz ortasında bir adacığa kim indirdi? Acı su aralığından tatlı suyu kim verdi? Senede bir kere çıkarken her gece sana bir nar veren kimdi? Secdede ruhunu alan, kıyamete kadar durduran, vücudunu çürütmeyen kimdi?*" dediğinde bu nimetlerin her birinin Mevlâ'nın lütuf ve ihsanı olduğunu tasdik edip hatasını ikrar edince, Cenâb-ı Hakk hazretleri "*Kulum, bunların hepsi rahmetimle olduğu gibi Cennete girmek de rahmetimledir.*" buyurup cennete konulmasını emir verir. Cibril-i Emin bu kıssa sonunda "*Ya Muhammed her şey ancak Mevlâ'nın rahmetiyle meydana gelir*" buyurmuştur.

---

⁸⁰ Bir fersah kabaca 5.5 kilometredir. Buna göre 4 bin fersah yaklaşık 22 bin kilometre eder. Arşın da yaklaşık 68 santimetre kadardır. Buna göre 30 arşın yaklaşık 20 metre kadar eder.

Ya Rab dünya ve âhirette rahmetini diler, bağışlanmamızı niyaz eyleriz. Vesselâm.

26. MİZAN

Oğulcuğum!

Sorgudan sonra mahşer halkı üç grup olur. Günahları bulunmayanlar kemal-i ikram ve hürmetle cennete, sevapları olmayanlar da zillet ve hakaretle cehenneme gidecektir. İyi amellerini kötü işleriyle karıştıranlar ise mizan başına getirilirler. Herkes nefsini düşünür. Bütün gözler mizanın gözlerinde kalır. Tam ve eksiksiz adaleti gerçekleştirmek, Allah'ın gücünün büyüklüğünü açığa çıkarmak için terazideki ölçü taşlarının zerrelere kadar ufak, terazinin gözlerinin ise yerler ve gökler sığacak kadar büyük olduğu sahih rivayetlerle bildirilmiştir.

Amellerin tartılmasının vuku bulacağına işaret eden deliller kesindir. Mizanın aslına inanmak farzdır. Ancak özellikleri ve hakikati bilinmemektedir. Yorum yoluyla mizana ilişkin delilleri zâhirinden koparmak bidat ve dalâlettir. Veznin (*tartmanın*) hikmeti; halka adaletin tam ve eksiksiz olduğunu anlatmak, salih kimselerin güzel hallerini, fasıkların rezaletlerini ilan etmek, dinen sorumluluk sahibi olan kimseleri güzel amellere teşvik etmek ve günahlardan sakındırma içindir. *“Amellerin tartılması; sevapların nurani bir cisim, günahlarında siyah bir heykel olmaları suretiyle meydana gelir.”* diyenler varsa da Tirmizî ve İbn-i Mace'nin yazdıkları “Bitaga” hadisi, defterlerin vezn olunacağını ve amellerin tartılacağını göstermektedir. Zikredilen hadisin tercümesi şudur:

“Ümmetimden bir kişi Allah'ın huzuruna çağrılır. Her biri gözün erdiği yer kadar geniş olan doksan dokuz defter açılır. Kâdir-i Kayyum *“Ey kulum defterlerde yazılan günahlardan birini inkâr eder misin? Yazıcı melekler haksızlık etmişler der misin veya bir özür ileri sürebilir misin?”* buyurur. O kulcağız *“Hayır ya Rabbi.”* cevabında bulunur. Keremi bol Rabbimiz *“Evet senin bir iyiliğin vardı. Bugün sana haksızlık edilmez.”* buyurur. *“Eşhedü ella ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûlüh”* yazılı bir kâğıtçık çıkarılır. Adil-i mutlak o kula *“Amellerin tartılmasına hazır ol.”* emri verir. O da *“Ya Rab*

buca defterler karşılığında bu kâğıtçık ne olur?” diye ümitsizliğe düşer. Mevlâ-i Müteâl “Muhakkak zûlm olunmazsın.” buyurur. Bütün defterler mizanın sol gözüne, şahadet kâğıdı sağ tarafına konulur. Kâğıt ağır gelir. Allah ismi şerifine hiçbir şey galip gelemez.”

Hakikaten bu hadisi şerifte Resûlullah (sav) ümmeti için büyük bir müjde vardır. Lâkin bu müjdeye ermek için son nefeste şeytanın şerrinden kurtulup imanla geçmek, hayatta iken küfür ve inkâr ateşi ile o kâğıtçığı yakmamak ve âhirete salimen götürmek şarttır. Çünkü küfür gelince iman gider. Küfür tâatleri (*yapılan ibadetleri*) mahveder. Hayır ve saadetten eser bırakmaz. İmana denk olacak bir amel bulunmadığından iman tartılmaz. Kâfirlerin küfürleri tâatlerini mahvettiğinden tartmaya ihtiyaç görülmeyecektir. Mizan ile ilgili tercih edilen görüş budur. Kuran’da mizanın, çoğul sîgası olan ile “mevazin” olarak gelmesi, onun büyüklüğünü beyan içindir. Mizanın başındaki görevli melek Cebrail veya Azrail’dir. Salavatullahi Teâlâ ve selâmuhu alâ Nebiyyinâ ve aleyhim ecmain.

Mizanda bir kişinin hayır ve hasenatı ağır gelince bir melek “*Falan ebedî mutluluğa kavuştu, bundan sonra isyancı olmaz.*” diye nida eder. Bütün halk işitir. Terazisi hafif olanlarda da “*Falan ebedî isyankâr oldu. Saadet yüzü görmez.*” diye ilan eder. Hemen zebaniler yakalayıp cehenneme sürüklerler.

Allahım mizanımızda iyi amellerimizin ağır gelmesini, ismimizin saidlerden (*saadete kavuşanlardan*) olmasını nasip eyle ve bizi salihlere arkadaş eyle. Âmin.

27. SIRAT

Oğulcuğum!

Ameller tartılıp, günahkârlara “*Ayrılınz!*” emri verilince, salihler hürmet ve ikramla sağ yoldan, fasıklar da zillet ve hakaretle sol koldan cehennem köprüsüne yürütülürler. Bu köprüyü görmeyen, yoluna uğramayan kimse kalmaz. Zira cennete giden başka yol yoktur. Bu köprünün varlığına inanmak farzdır. Yalnız nasıl olduğu malumumuz değildir. Çünkü kıldan ince, kılıçtan keskin, inişli, yokuşlu, düz, üç bin

senelik yol, uzun bir köprü olduğunu ifade eden hadisler tevatür derecesini bulamamıştır⁸¹.

Bu yoldan geçme konusundaki emir; müminleri yüce kılmak, kâfirleri rezil ve rüsvay etmek içindir. Bu köprüde yolu sapıtmaya veyahut köprüden kaçıp kurtulmaya ihtimâl yoktur. Memurlar rüşvet kabul etmezler. Verilen emre zerre kadar muhalefetleri vaki olmaz. Bunlarda gaflet, unutmama, ihmâl görülmez.

O gün herkes amelince muamele görür. Kimi sıratın şimşek gibi kimi rüzgâr gibi geçer. Bulutlar gibi akanlar, yıldızlar gibi süzülenler olur. Bir kısmı hızlı atlar gibi geçer, bazısı seğirterek geçer. Kimisi normal bir yürüyüş ile geçer. Bu arada oturakları üzere emekleyenler, dört ayakla sürünenler, baş aşağı olup düşenler gözlere çarpar. Bir kısmını zebaniler çengellerle çeker, demirden sopalarla dürter. Sırat etrafında bulunan demirden dikenler günahkârları yakalar. Her biri “*Ne olaydı Mevlâ’ya kulluk edeydim, Peygamberin yoluna gideydim, falanı dost edinmeyeydim, ah toprak olaydım, anam beni doğurmayaydı.*” gibi sözlerle mırıldanır, temennilerde bulunur. “*Susun söylenmeyin!*” diye uyarı gelir. Hıçkırıklar, ah ve figanlar göklere çıkar. Zebaniler onları tutup cehenneme atarlar.

Sırat üzerinde salihlere mertebelerince nurlar verilir. Münafıklar karanlıklar içinde kalırlar. “*Ne olur nurunuzdan biz de istifade edelim.*” diye iyilere yalvarmaktalarken “*Arkaya dönünüz, nuru arayınız!*” diye alay edildiği sırada aralarına bir set çekilir. O lanete uğramış kimseler rezil rüsva oldukları halde cehenneme atılırlar.

---

⁸¹ Bir meseleye inanmanın farz olması için o hususun ya Kur’an-ı Kerîm’de geçmesi ya da sahih hadislerle tevatür derecesinde nakledilmiş olması gerekir. Tevatür derecesine ulaşmamış haberlerle gelen hususlara iman etmek farz olmadığı için Aksekili Mustafa Hakkı Efendi burada “sırat köprüsü” diye bir köprünün varlığına inanmak farzdır, ama bu köprünün nasıl olduğu hususuna ilişkin hadisler tevatür derecesinde olmadığı için o şekle inanmak farz değildir diyor. Bu, bu tasvirler yanlış demek değildir. Sadece imanî ince bir meseleye dikkat çekilmektedir. En doğrusunu Allah (c.c.) bilir.

Peygamberler ise “*Ya Rabb! selâmet ver, selâmet ver!*” diye ümmetlerini kollarlar. Onlardan başkasının söz söylemeye mecali olmaz, şefaati dinlenmez. İşte bu dakikaları unutmamalıdır.

Âhirette selâmete erenler; dünyada Mevlâ’sından korkup doğru yoldan sapmayanlardır. Cenâb-ı Hakk iki korkuyu bir yürekte bir araya getirmez. Lâkin bu korku, kadınların rikkati, korkusu gibi değildir. Yani insanı kıyametin şiddetlerini, cehennem azaplarını duyunca yüreği sızlar, gözleri ağlar. Bir zaman sonra unuttur, oyuna dalar. Kötü adetlerine döner. İşte bu sürekli olmayan korku fayda vermez. İnsanı kurtaracak Allah korkusu kişiyi günahlardan alıp kulluğa sevk edendir. “*Ra’sül Hikmeti Mehafetullah*” (*Hikmetin başı Allah korkusudur*) buyrulan budur. İşte bu korku kalbi idare eden nefsi haramlardan koruyan korkudur.

Göreyim seni! Bu cevheri kalbinde korumaya çalış. Vesselâm.

28. CEHENNEM

Oğulcuğum!

İnsan ne kadar yaşarsa yaşasın sonunda ölecek, dünya hayatı bitecek, emeline ulaşmadan eceline kavuşacaktır. Lâkin ettikleri yanına kalmayacak, mazlumların dinlendiği, adaletin tamamıyla tecelli ettiği bir gün gelecek, iyiler mükâfatını, kötüler cezasını görecekler. İşte o mükâfat evlerine cennet, ceza evlerine cehennem denir.

Bu mekânlar insanlar yaratılmazdan önce yaratılmışlardır. Şu anda da mevcutlardır. İçinde bulunanlarla birlikte asla yok olmayıp sakinleriyle birlikte devamlı ve ebedî olarak (sonsuz kadar) kalacakları kitap, sünnet, icmâ-i ümmet ile sabittir. Böyle inanmak her akıl sahibi olan müslümana vâciptir. Çünkü iman ve küfür ebedî bir itikat olmakla cezalarının da ebedî olması icap eder. İmanın mükafatı sonsuz kadar cennette yaşamaya devam etmektir. İnkârın cezası da sonsuz kadar cehennemde azap görmeye devam etmektir. Cennet ve cehennemin nerede buldukları ile ilgili kesin bir delil olmadığından var olduklarına inanır, nerede buldukları ile ilgili görüş bildirmez sükût ederiz.

Mizandan sonra mahşer ehlinin ilk uğrayacakları yer cehennemdir. “وَإِنَّ فِيكُمْ لَ وَارِدَةً”⁸² ayeti kerimesi bu hakikati bildirmiş, zalimlerin ateşte kalıp muttakilerin kurtulacağını haber vermiştir.

Ey soylu nesil!

Cehennem özü ve hakikati nasıl olduğu kesin olarak bilinmeyen bir azap yeridir. Cehennem ve azabını açıklamak hakkında nazil olan ayetler, varid olan hadisler bu özet esere sığmayacak kadar çoktur. Biz burada bazılarının tercümesi ile yetineceğiz.

Tirmizî'nin Ebu Said Hudri radiyallahu anh'tan rivayet eylediği hadis-i sahihte cehennemi çeviren duvarların kalınlığının kırk senelik yol olduğu, “مَنْ أُرْقِيَ صَخْرًا”⁸³ ayetinde ‘saud’ kelimesiyle zikredilenin cehennemde ateşten bir dağ olup kâfirlerin bunu ebeden yetmiş senede çıkıp yetmiş yılda ineceği, on tane yüklü develeri çekecek kadar ağır bir taş atıldığı zaman yetmiş sene gidip de yine dibine ulaşmayacağı beyan buyruluyor.

Dünyanın şehvetlerinin bir sınırı olmadığı gibi bu azap kuyusunun da derinliği malum değildir. Azap ve ceza evi “Cehennem, Sekâr, Lezâ, Hutame, Saîr, Cahîm, Hâviye” isimleriyle yedi tabaka kılınmış, insanların günah işleyen organı adedince yedi kapı konulmuştur. Cehennem katlarının en sonu ve nihayeti olan haviye münafıkların mekânı ve cehennem ehlinin bedenlerinden sızan irin ile sarı suyun karargâhıdır. Bunlar Kur'an'da “*Ğassâk*” diye zikredilmiştir.

Cehennem asiler atıldıkça “*Daha var mı?*” demekten geri kalmaz. “لَلَّهِ نَبَّ”⁸⁴ (Doldun mu?) buyruldukça “هَلْ مِنْ مَّيِّدٍ”⁸⁵ (Daha yok mu?) der. Daha çok ister. Ta ki kadem-i kudret (*Hak Teâlâ'nın kudret ayağı*) üstüne konuluncaya kadar. O vakit parçaları dürülür. “*İzzet ve keremin hakkı için! yeter, yeter!*” demeye mecbur olur⁸⁶. Ateşinin şiddeti

---

⁸² İçinizden, oraya [cehenneme] uğramayacak hiçbir kimse yoktur. (Meryem Sûresi, 71. Âyet)

⁸³ Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! (Müddessir Sûresi, 17. Âyet)

⁸⁴ Kaf Sûresi, 30. Âyet

⁸⁵ Kaf Sûresi, 30. Âyet

⁸⁶ **Buhari**, Tefsir, 282

tasavvurların üstündedir. Dünya ateşinin yetmiş kat kuvvetinde olduğu, bin sene yandırılıp kızardığı, bin sene daha yandırılıp beyazlandığı, bin sene daha yakılınca zift gibi simsiyah ve karanlık olduğu, ışık vermediği, dört tarafına atmış olduğu kıvılcımların kaleler, şehirler kadar büyük bulunduğu, şehvetlerine uyanların karargahının “ğayy” deresi olacağı ve cehennemden bundan günde yetmiş kere Mevlâ’sına sığındığı, “hüzün” kuyusunun da riyakâr âlimlerin karargâhı olacağı sahihan beyan edilmiş, akıllarımızın ereceği kadar anlatılmıştır.

Cehennem ehli ateşe ilk düştüklerinde “*Yazıklar olsun bana ben ne yaptım!*” diye feryat ederek gemiler yüzdürecek kadar gözyaşı dökcekler. Yüzlerinde yollar meydana gelecek, yaş kesilip kan ağlayacaklar. Gözleri yara bağlayacak ve zebanilere yalvaracaklar. Onlar da

- “*Size peygamberler gelmedi mi? Bağırıp çağırmanız boştur!*” dedikleri zaman

يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ

(*Ey Mâlik! Rabbin bizi öldürsün!*)⁸⁷

diye cehennemden sorumlu meleğe söyleyip azaptan kurtulmak için ölmeyi temenni edecekler. O da tam bin sene sonra cevapla:

إِنَّكُمْ مَّا كُنْتُمْ

(*Siz (hep) böyle kalacaksınız!*)⁸⁸

diyecek.

Bu sırada kendi kendilerine “*Rabbinizden hayırlısı yoktur, ona yalvarınız!*” diyecekler. Yüzlerini Mevlâ’ya çevirip

- “*Ey bizim sahip ve mâlikimiz! Bizi iki kere öldürüp iki defa dirilttin. Şimdi biz günahlarımızı ikrar eyledik. Bizim için kurtulmaya bir yol yok mu?*” diye sızlanıp niyaza başlayınca adil-i mutlak;

⁸⁷ Zuhuf Sûresi, 77. Âyet

⁸⁸ Zuhuf Sûresi, 77. Âyet

- “Evet, siz ‘Allah birdir.’ denildiği zaman küfür ve inkârda ısrar ettiniz. Ortak koşanları tasdik eylediniz. Şimdi hüküm ve kaza yüce ve büyük Allah’ındır.” buyuracaktır. Yine bunlar;

- “Ey Rabbimiz! Hakkı gördük, işittik. Bizi dünyaya döndür, iyi amel işleyelim.” dediklerinde Cenâb-ı Hakk da;

- “Siz bundan evvel bize bir şey olmaz diye yeminler eder olmadınız mı?” diye azarlayacak. Yine tekrar;

- “Ey Rabbimiz! Bizi çıkar, yaptığımız kötü amellerden geçip gayrı iyi amel edelim” diyenlerine karşı

- “Düşünüp de hakkı bulacak kadar size ömür vermedim mi? Bu azapları size haber verici peygamber de geldi. Cezanızı çekiniz! Zalimlere yardımcı yoktur.” buyrulacak. Beşinci defa olarak-

- “Ey Ulu Rabbimiz! Uğursuzluğumuz bize üstün geldi. Yol şaşırın mahluklarız. Bizi azaptan kurtar. Bir daha küfre ve isyana dönersek muhakkak zalimleriz.” diye yalvarmaları yükselince-

“Susun! Bana söylemeyin!” azarına muhatap olacaklar.

Ümitler kesilecek, sesler duracak, azapları kat kat olacak, hıçkırıktan başka ses çıkmayacaktır. Hele kırmızı koç şeklinde görülüp de herkesin o olduğunu kesinlikle bileceği ölüm; cennet ve cehennem ehlinin gözleri önünde, sırat üzerinde Cenâb-ı Hakk’ın emri ile Yahya aleyhisselâm tarafından boğazlanıp bundan sonra kimseye ölüm gelmeyeceği ilan edilince bütün bütün ümitleri kesilecek. Cennet ehlinin sevinçleri, cehennem ehlinin üzüntü ve sıkıntısı artacak. Öyle bir dereceye ulaşacak ki; sevinçle insan ölseydi cennet ehli, üzüntü ile insan ölseydi cehennem ehli ölürdü.

Cehennem ehline ölüm her taraftan hücum edecek de asla ölmeyecekler. Derileri eriyip, kemikleri kömür olduğu dakikada aslı hallerine dönecek, günde yetmiş bin kere vücutları yanıp yenilenecektir. Dünyada pintilik edip zekât vermeyenler, kötü huylu olanlar, insanları haksız yere incitenler fazladan olarak horasan develerinin boynu gibi

(uzun ve kalın) yılanlar, palanlı⁸⁹ katırlar gibi akrepler ile azap olunacaklar. Bir kere sokmanın kırk yıl acısını bulacaklar. Müslümanları incitenler uyuz illetine uğrayıp kemikleri meydana çıkıncaya kadar kaşınacaklar. “Nasılsınız, inciniyor musunuz?” sualine “Evet” dediklerinde “İşte bu azap Müslümanlara ezanız karşılığıdır.” buyrulacak ve “زُقَا أُمَّ عَذَابٍ لِّعَذَابٍ”⁹⁰ (Azap üstüne azap veririz.) ayeti kerimesi tecelli edecektir.

Acı veren azabın, şiddetli cezanın tamamıyla meydana gelmesi için Kâdir-i Mutlak hazretleri cehennem ehlini gençleştirir. Cennet ehli gibi bunlar da otuz veya otuz üç yaşında olurlar. Vücutlarını büyütür. Bir kâfir Mekke ile Medine aralığı kadar cehennemde yer kaplar. Derisinin kalınlığı kırk iki arşını bulur. Azı dişi Uhud dağı kadar olur. Dili bir iki fersah uzayıp insanların ayakları altında ezilir. Ateşin şiddetinden yüzleri pörsüyüp üst dudakları başların yaralarına doğru kıvrılır. Alt dudakları göbeklere kadar sarkar. İbni Ömer radiyallahu Teâlâ anhuma hadisinde “Eğer cehennem ehlinen biri dünyaya çıkarılsa idi görünüşünün korkunçluğu, kokusunun fenalığı ve iğrençliğiyle bütün dünya ehli ölürdü.” buyrulmuştur.

Bu çeşitli hem de dehşetli azaplar içinde yuvarlanmakta olan cehennem ehline bir taraftan da açlık musallat olacak. “Ne olur bir lokma yiyecek...” dedikleri zaman onlara cehennem dibinde çıkan zakkum ağacının şeytan başı gibi meyveleri, zehirli otlar ve boğazı mahveden başka maddeler verilecek. Boğazlarına bunları alıp da “Aman su” dedikleri vakit su niyetine içtikleri “hamîm” denilen kaynar zehir ağızlarına varınca yüzleri kebab olup derileri dökülecek. İçtikleri anda bağırsaklar parçalanıp bütün organları ayaklarından çıkacak. Akabinde eski haline dönecek. Bu arada zebanilerin demir tokmakları da başlarına iner. Azarlamaları, acı sözleri yüreklerini yakar. Ebu Said hadisinde buyruluyor ki “Eğer bu tokmalardan biri yere konsa da insanlarla cinler bir araya gelselerdi yerinden ayıramazlardı. Cehennem ehline vurulduğu gibi dağlara da vurulmuş olsaydı ufalır, toz haline gelirlerdi.”

---

⁸⁹ Palan: Eşeklere, bâzan da atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşidi.

⁹⁰ Kaf Süresi, 30. Âyet

İşte bu kadar azapla beraber kimseye zulüm olunmaz. Herkes küfür ve isyanları nispetinde birebir ceza görür. Zerre kadar fazla azap edilmez. Cehennem ehli bir zaman da kendilerini aldatan şeytanlarına dönüp onları kınayarak sözle saldıracaklar. Şeytan da “*Elimde bir delil yoktu. Kimseye zorla bir şey yaptırmadım. Rızanızla küfrü beğendiniz. Nefislerinize uyup günahlar işlediniz. Beni değil kendinizi kınayınız.*” deyince azaplarını artıracak.

Fakirleri, ayak takımları da “*Ya Rab! Biz büyüklerimize aldandık. Onlar bizi yoldan çıkardılar. Azaplarını iki kat kıl. Büyük lanetler et.*” diye sızlanacaklar. “*İnsan ve cinden bizi yolumuzdan saptıranları bize göster. Ayaklarımız altına alalım ki alçaklardan olsunlar, azabı fazla duysunlar.*” ricasında bulunacaklardır. Cehennem ehlinin en hafif azap göreninin yalnız ayaklarına ateşten bir ayakkabı giydirilecek. Ancak beyni kazan gibi kaynayacak. O da kendini en çok azap görenlerden zannedecek.

سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ يَا غَفَّارُ

*Sübhanেকে feginâ azabennâr, bi rahmetike ya gaffar!
(Gaffâr olan Allahum, bizi rahmetinle ateşin azabından koru.)*

Mütefekkir oğul!

İşte buraya kadar ki açıklamalarım cehennem azabının çeşitlerinden çok az bir kesittir. Yoksa cehennem ehlinin elem ve kederleri, sıkıntı ve zararları bu kitaba sığmaz. Onların üzerine çok fazla ağır gelen bir azap varsa; o da bunca cennet nimetlerinden, huri ve gilmandan, Rahman’ın rızasından, Allah’ın cemali gibi devletlerden (büyük nimetlerden) mahrum olmaları ve günleri çok çabuk geçen, nimeti şiddetli azapla karışan dünyada nefislerine uyup şeytanlara aldanıp da kıymet biçilemeyen cennet nimetlerini birkaç dakikalık şehvetlerine değiştiklerini ayne’l-yakîn olarak (müşahede ederek) bilmeleridir. Çünkü bunların bir kısmına cennet ve nimetleri gösterilir de kokusunu alıp köşklerini gördükleri zaman “*Çevirin bunları Cennetten nasipleri yoktur!*” buyrulunca hasret ve pişmanlıkla dövünüp “*Ah Rabbimiz bu nimetleri göstermeden cehenneme koysaydın, bize daha kolay gelirdi.*” diye kederlerini, tasalarını meydana atarlar. O zaman adil-

i mutlak hazretleri de “Evet, böyle istedim. Çünkü siz riyakarlık yaptınız. İyi ve alçak gönüllü göründünüz, halktan saklı büyük günahlar işlediniz. İnsanlardan korkup benden korkmadınız. İnsanlara saygı gösterdiniz bana saygı göstermediniz. İnsanları memnun etmek için birçok şeyi terk ettiniz, benim için bir günahtan vazgeçmediniz. Bugün ben de en acı azabımı tattırır, ebedî nimetlerimden mahrum kılarım.” buyuracaktır.

İbret al oğulcuğum ibret! Bu elemeler, bu azarlar çekilir belâlardan mıdır? Nefis ve şeytana uyanların, kötülerle arkadaş olanların halleri yamandır. Sonu düşünmek gibi akıllılık yoktur. Can selâmeti bulmak için kerim Mevlâ'ya sığınmak, kitap ve sünnete sarılmaktan başka çare yoktur. İyilerin nimetlerle dolu cennette, kötülerin azaplarla dolu cehennemde olacakları muhakkaktır.

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(Rabbena atina fiddünya haseneten ve fil âhirati haseneten ve gına azabennar.)

(Allahım bize dünyada iyilik ver âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ
أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيِ
وَالْمَمَاتِ

(Allahumme inni euzu bike min azabi cehenneme ve euzü bike min azabil kabri ve euzü bike min fitnetil mesihi Deccâli ve euzü bike min fitnetil mahya vel memati.)

(Allahım cehennem azabından, kabir azabından, Deccâl fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım.)

Dualarını dilimizden bırakmamalıdır. Efendimizin bu duaları ashabına Kur'an'ı öğretir gibi öğrettiğini Abdullah bin Abbas radiyallahu anhuma'dan İmâm Mâlik, İmâm Müslim ve Ashab-ı Sünen (İbni Mace, Nesai, Ebu Davud, Tirmizî) rivayet etmişlerdir.

29. A'RÂF

Muhterem okuyucu!

Cennet ile cehennem arasında bir engel, yüksekçe bir yer olacak ki Kur'an-ı Hakîm o mekânı Araf diye zikrediyor. Bu konuda ihtilaf edilmiş ise de sözlerin en sağlamı şöyledir: A'râf'ta günahları ve sevapları birbirine eşit olanlar ile ana ve babasından birine asi olup veya annesinin rızasını almadan düşmanla savaşa gidip de şehit olanlar Cenâb-ı Hak'ın dilediği kadar kalacaklar. Kıyamet gününde Cenâb-ı Hak'ın son teklifi olan secde emri verildiği zaman A'râf'ta bulunanlar dahi secde edecekler ve bunlar bu secde ile iyilik yapmış sayılıp cümlesi cennete gireceklerdir.

A'râf'ta bulunanlar cennet ve cehennem ehlini nişanlarından (alamatlerinden) bilecekler. Cennet ehlini selâmlayıp tebrik edecekler, hallerine imrenip cennete girmeye fevkalade rağbet gösterecekler. Gözlerini cehennem ehli tarafına döndürdükleri zaman ise *“Ey rabbimiz! Bizi zalimlerle beraber etme!”* niyazında bulunacaklar; mücrimlerden tanıdıklarına seslenip *“Halleriniz, kavim ve kabileleriniz, büyükmeleriniz fayda vermedi, azaptan kurtarmadılar. Dünyada fakir Müslümanları hor görüp de ‘Bunlar rahmeti Huda’ya nail olmaz, cennete girmez.’ diye yeminler ederdiniz. İşte onları şimdi görünüz!”* dedikleri sırada fakirlere *“Cennete giriniz! Sizlere hiç korku ve üzüntü yoktur.”* buyrulunca azgınların azabı bir kat daha artacaktır.

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا
تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

*(Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vadettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz sen vadinden caymazsın!)*⁹¹

---

⁹¹ Âl-i İmrân Sûresi, 194. Âyet

30. SIRATTAN SONRASI

Ey Aziz evladım!

Bütün insanlar, genci-yaşlısı bir kıl bile eksik olmaksızın öldükleri vakit buldukları hâl üzere kabirden kalkarlar. Ehl-i cennet, huri ve gilmana ulaşmadan önce o ikram yurdu olan cennete layık bir şekle girerler. İşte bu değişikliğin meydana gelmesi için sıratı geçtikten sonra cennet önlerinde Allahu Zülcelâl ağaçlar yaratıp her ağaç dibinde iki çeşme akıtır. Ehl-i cennet birinden içtiği zaman kötü huyları, idrar, sümük, tükürük, meni, kan gibi kerih, iğrenç şeyleri gidip içleri dışları temiz olur. Diğerinde ise gusül edince boyları Âdem babamız boyunca uzar. Yaşlılar genç hale gelir. Saçları ağarmış, derileri buruşmuş, gözleri çapaklanmış yaşlı kadınlar taze ve bakire olur. Yüzler parıldar, vücutlar yumuşar. Kılları gider ve yalnız güzelliği artıran baş, kaş ve kirpik tüyleri kalır. Gözleri kudretten sürmeli olur. Baştan aşağıya dek nur saçar, miskten daha âlâ tüterler. Hepsinin yaşları kemal yaşı olan 33'te karar eder.

Cennet ehli bundan sonra yaşlılık, hastalık görmezler. Anlaşmazlık olmaz. Ahlâklar bir hâl üzere olur. Kötü sözler işitilmez. Sevilmecek şeylerin hiçbiri bulunmaz. Kalplerden kin, düşmanlık silinir. Her birine Davudî sesler ihsan olunur. Akşam-sabah Mevlâ'yı tesbih ve takdis ederler. Altın eğerli, çifte kanatlı, yel gibi uçan binekler üzerinde cennet kapılarına ulaşırlar.

Ehl-i cennet altın kapıların yakut halkalarına dokundukları zaman meydana gelen güzel sesler hurilere aksedince, huriler efendilerinin teşriflerini anlayıp hemen hizmetçileri gönderirler. Kapılar açılır. Aziz misafirler

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ

(Size selâm olsun! Tertemiz oldunuz. Hadi ebedî kalmak üzere buraya girin.)⁹²

⁹² Zümer Sûresi, 73. Âyet

selâmlarıyla karşılanıp hürmet ve ikramla makamlarına ulaştırılırlar. Dünyada yoldan gelen bir akrabanın çocuklarının etrafında koşuştukları gibi, cennetteki çocuklar da bunları tavaf ederek, verilen nimetleri tebrik ederler. O çocuklardan bazıları o kişinin bazı eşlerine müjdeye koşar. Dünyada çağrılan ismiyle “*Falan geldi!*” diye müjdeler. O da “*Gördün mü?*” diye sorar. Sevincinden kapısının eşiğine dikilir. Muhterem misafir evine gelir. Görür ki inci direkler üzerinde kurulmuş yeşil, kırmızı, sarı daha türlü renkli köşkler var. Bir kere başını kaldırıp tavanına bakınca gözlerin nurunu alacak kadar parlıyor. Başını yere eğdiği zaman zevceler, kupalar, muntazam yastıklar gözleri kamaştıran döşemeler görür ve “*لُحْمٌ لِّذِي مَهِينٍ أَلْهَدَا وَمَالِئُ النَّبْذِي لَوْ أَنَّ مَهِينًا اللَّهُ مَهِينًا*”⁹³ (*Hamdolsun o Allah'a ki hidayeti ile bizi buna muvaffak kıldı. O bize hidayet etmese idi bizim kendiliğimizden bunun yolunu bulmamıza imkân yoktu.*) diye hamd ve senalarda bulunur. “*Yaşarsınız ebeden ölmezsiniz; devam üzere bunda kalır, asla geçmezsiniz, afiyette daim olur hiç hastalık görmezsiniz.*” cümleleriyle taltif olunurlar.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ السَّابِقِينَ وَمِنَ الْمُكْرَمِينَ بِحُورٍ عَيْنٍ

(*Allahumme'alna mines sabikin ve minel mükerrermin bi hurin ıyn*)
(*Allahım bizi öne geçenlerden ve iri gözlü hurilerle ikram olunanlardan eyle.*)

---

⁹³ A'râf Sûresi, 43. Âyet

31. CENNET

Muhterem oğul,

Cehennem günahkârlar evi olduğu gibi cennet de iyiler karargahıdır. Arazisi güzel, üzeri ağaçlarla örtülmüş olduğundan cennet ismi verilmiştir. Âhirette bu iki evden başka yurt yoktur. Birinin azabını diğerinin rahat ve saadetini düşünüp mit ve korku arasında yaşamaya alış ki mülk- azıme nail, azab-ı elimden salim olasın.

Cennet-cehennem haklarında Kur'an gayet açık beyanatta bulunmuştur. Başlıca bir kitap olacak kadar hadis-i şerifler de sudur etmiştir. Lâkin bu meknların dünyada hakikatlerine vakıf olmamız mümkün olamayacağından akıllarımızın ereceği veçhiyle birtakım benzetme ve misallerle açıklanmışlardır. Yoksa bu konuda zikrolunacak ziynetler, yemekler, içecekler, meyveler, çanaklar, kseler; her ne varsa cümlesi dünyada olanlarla yalnız isim olarak aynıdırlar. Kıymette, letafette, tat ve lezzette asla kıyas kabul etmezler. Çünkü cennet ehlinin bir tek bileziğine bütün dünya ve hazinelerinin karşılık gelemeyeceği kesin delille sabit ve muhakkaktır.

Cennette bir kamının tutacağı yerin, hatta cennet kadınlarının bir örtüsünün dünyadan ve dünyada mevcut her şeyden hayırlı olduğu Buhari ve Müslim sahihlerinde geçmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın "*Salih kullarım için göz görmemiş, kulak işitmemiş, insan hatırına gelmemiş nimetler hazırladım.*"⁹⁴ buyurması, beyanımıza delildir. Cennetleri teferruatıyla bilmemize kudret yoktur. Cennet ve cennet ehli kalplere gelen, hayallerden geçen, akıllar ile mümkün görülebilen şeylerin çok daha üstündedir. Biz burada mümkün olandan bazılarını tercüme ve izaha yelteneceğiz. Mevlâ-i Müteâl hazretleri kolaylık ihsan edip tevfiķına yar eylesin. amin.

---

⁹⁴ **Buhârî**, Bed'ul-halk 8, Tefsru sre (32), 1, Tevhîd 35; **Müslim**, Cennet 2-5. Ayrıca bk. **Tirmizî**, Tefsru'l-Kur'an 33, 57; **bni Mâce**, Zühd 39.

a. Cennetlerin Yapıları

Ey asil soylu!

Mükâfat yeri olan cennet sekiz kapılı, yüzlerce; binlerce derece ve mertebeli, hayallerin üzerinde gayet büyük bir memleketdir. En son cennete konulup da kendisine yer kalmamış zannedecek olan kimseye bu dünyanın on misli mülk verilirse cennetin büyüklüğü akıllara sığar mı?⁹⁵

وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ

(...genişliği gökler ve yer kadar olan cennet...)⁹⁶

ayeti bu hakikati ispat eylemektedir.

Cennette büyük ve geniş kapıların iki kanatları aralığı kırk senelik yoldur. Cenneti kuşatan duvarların bir kirişi altın, diğeri gümüş, aralıkları misk, çakılları inci, toprağı zaferan olduğunu Ebû Hureyre rivayet eylemiş, Adn cennetinin de bir kirişi beyaz inci, diğeri kırmızı yakut, öbürü yeşil zebecet, aralık çamuru misk, otları zaferan, çakılları inci, toprağı amber olduğunu Enes (radıyallahu anh) haber vermiştir. Yine Ebû Hureyre radıyallahu anh cennet yerinin beyaz olduğunu, arazilerinde misk yığınlarıyla kaplanmış kâfur taşları bulunduğunu nakletmiş, İbn Abbas'tan sorulduğu zaman “*Cennetin yeri ayna kadar parlak gümüşten bir mermerdir.*” cevabını vermiştir.

b. Cennetin Dereceleri

Oğulcuğum,

Mükellefler ilim ve ahlâkta, ibadetler ve ihlasta bir olmadıkları gibi makamları, dereceleri de bir olmayacaktır. Cennette birçok dereceler, yüksek makamlar vardır. Hatta mücahitler için yüz derece

---

⁹⁵ Resulullah Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde cehennemden en son çıkacak ve cennetliklerin en aşağı seviyesinde bulunacak adamın derecesini anlatırken Allahu Teâlâ'nın bu adama “*Git, cennete gir. Orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli (büyüklüğünde) yerin var.*” buyuracağını haber vermiştir. (Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, İmân 308)

⁹⁶ Âl-i İmrân Sûresi, 133. Âyet

hazırlandığı, her iki derece arasının yer ile gök arası kadar olduğu Sahih-i Buhari’de geçmektedir. Bu makamlardan bir kısmı Dar’ül Celâl, Dar’ül Karar, Dar’ül Mukame, Dar’üs Selâm, Cennet’ül Adn, Cennet’ül Me’va, Cennet’ül Vesile, Cennet’ül Firdevs isimleriyle kitap ve sünnette zikrolunmuştur. Vesile cennetinden sonra derecelerin en yükseği Firdevs cennetidir. Kur’an’da zikrolunan dört ırmak Firdevs cennetinden akarlar. Üstünde Rahman’ın arşı vardır. İnsan Mevlâ’sından isterken bu cenneti istemeli, “*Ya Rab! Firdevs’e yerleştir.*” demelidir.

Cennet ehlinin kendilerinden yüksekteki makam sahiplerini göğün uzak bir noktasında batmak üzere bulunan parlak ve iri yıldızları gördükleri gibi görecekleri ve bu yüksek makamların verildiği kimselerin içinde Allah’a iman edip Resûlünü tasdik eden Müslümanların da bulunacağı Buhari ve Müslim’de zikredilmiştir.

Cennette çeşitli cevherlerden yapılmış içi dışından, dışı içinden görünür köşkler bulunduğu; gözlerin görmediği, kulakların duymadığı lezzet ve nimetler barındıran bu köşklerin herkese selâm verenler, yemek yedirenler, devamlı oruç tutanlar, insanlar uykuda iken gece namazı kılanlar için yaratıldığı haber verilince “*Ya Resûlullah, buna kim kâdir olabilir?*” denilmiş, Efendimiz de “*Ümmetim kâdir olur. Çünkü Müslüman kardeşine rast geldikçe selâm veren veya alan, ailesini doyuran, Ramazanla beraber her aydan üç gün oruç tutan, yatsı/sabah namazlarını Yahudi, Hristiyan ve Mecusiler uyurlar iken cemâatle kılan bu vazifelerin dördünü de yapmış olur.*” diye beyanda bulunmuştur.

Mümin için cennette altmış mil uzunluğunda ve genişliğinde inciden bir çadır olup her köşesinde birbirlerini görmeyen zevceler bulunacağı, istediği zaman bunlarla görüşeceği; binası, bütün eşyası altından iki ve yine binası, eşyası saf gümüşten iki ve toplamda dört cenneti olacağı beyan buyrulmuş, Rahman suresinde bu cennetler zikrolunmuştur. Kur’an’ın “*sâbigû ve câhidû*” (*iyilikte yarışın ve Allah yolunda mal ve canlarınızla cihad edin*) emirlerine sarılanlar bu nimetlere erecekler, güzel ahlâkı ve ihlası kendilerine mâl edenler, bu saadeti göreceklerdir. Vesselâm.

c. Cennetin İrmakları

Muhterem okuyucu!

Cennette misk tepeleri ve dağların altından çıkacak birçok ırmaklar vardır ki; sayılarını ancak Allahu Teâlâ bilir. Orada hiçbir saray, bir bahçe yoktur ki; nehirlerle donatılmasın. Kur'an-ı Hâkîmin neresinde cennet zikredilmişse, mutlaka “تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِ أَنْهَارٌ” (...*altından ırmaklar akan...*) ibaresi ile vasıf buyrulmuştur. Dünyanın da âhiretin de şerefi ve ziyneti sudur. Su akmayan yerlerin zevki, letafeti yoktur. Bu nehirlerden bazıları kevser, main, rahîk, tesnîm, selsebil, zencebil isimleriyle Kur'an-ı Kerîm'de zikredilmiştir. Mutaffifin Suresindeki “تَجَاهُهُ مِنْكَ”⁹⁷ (*hitâmuhu misk*) gümüş gibi beyaz bir içecek olup ehl-i cennetin son içmelerini onunla tamamlayacaklarını Ebu Derda radiyallahu Teâlâ anh rivayet eylemiştir. Kevser'in iki tarafı altın, aktığı yerler yakut, toprağı miskten güzel, suyu baldan tatlı, kardan beyaz, etrafında inciden kubbeler olduğu Kütüb-ü Sitte'de (*altı temel hadis kitabı*)⁹⁸ anlatılmıştır.

Kur'an'ın haber verdiği su, süt, bal, şarap ırmakları Firdevs-i Alâdan çıkıp her tarafa yayılmışlardır. Bunlar daima aktıkları cihetle bazı hadiste nehir diye zikredilmiş, göz ulaşmaz derecede geniş ve derin olduklarından ötürü kimi zaman da “su denizi, süt denizi, bal denizi” şeklinde tabir edilmişlerdir. Cennetin balı arıların balı gibi değildir. Sütü dünyadaki süt gibi değildir. Şarabı üzüm suyundan yapılan, baş ağrıtır aklı gideren dünya şarabına kıyas olunmasın. Yukarıda söylediğimiz gibi bunlarla yalnız isimleri benzemiş, lezzet ve letafette ayrılmıştır. İbni Abbas'ın beyanına göre cennet nehirleri dünya suları gibi çukurlar, oyuklar meydana getirmezler. Düz yerlerde etrafa yayılmaksızın akıp giderler. Cennet ehlinin arzularına tâbi olup köşklerin en yüksek yerlerinde dahi deveren ederler. Cenâb-ı Hakk'ın kudretine nispetle

---

⁹⁷ Mutaffifin Sûresi, 26. Âyet: Bir şarap ki bittiğinde misk kokar. İmrenecek olanlar işte buna imrensin.

⁹⁸ Kütüb-i Sitte kelime manası olarak “altı kitap” demektir. Bu altı büyük hadis kitabı şunlardır: Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebu Davud, Nesaî, İbn-i Mace. Bu altı büyük kitaba Darimî'nin Süneni, İmâm Mâlik'in Muvattâsı ve Ahmed İbni Hanbel'in Müsnedi olmak üzere üç tane hadis kitabının daha ilave edilmesiyle de “Kütüb-i Tis'a” denen dokuz temel hadis kitabı ortaya çıkmaktadır.

normalde imkânsız gibi görülen şeylerin hepsi mümkün ve caizdir. Cenâb-ı Hakk'ın gücünün yetmediği bir şey yoktur. Hiçbir mümkün onun kudretinin dışında değildir.

يَا كَرِيمُ يَا غَفُورُ (Ya Kerim! Ya Gafur!)

أَسْقِنَا مِنْ شَرَابٍ طَهُورٍ (Eskina min şarabin tahur!)

MANASI:

(Günahları bağışlayan ve cömert olan Rabbim!
Bize cennetin temiz içeceklerinden içmeyi nasip et.)

d. Cennetin Ağaçları ve Meyveleri

Oğulcuğum!

Ağaçlar dünyanın şeref ve ziynetleri oldukları gibi âhiretin de şerefidirler. Lâkin cennetin ağaçları buradakilere benzemez. Çünkü onların dalları kurumaz, fazlası görülmez, yaprakları dökülmez, hamlık, korukluk bulunmaz, meyveleri çürümez, kabukları; çekirdekleri olmaz, olgunlaşacak diye beklenmez. Daima olgundurlar. Biri alındığı anda diğeri hemen yerine gelir, asla noksanlaşmaz. Ağaçlar var ki yüz sene hızlı koşan atla koşulsa yine gölgesi dönmez. Kur'an'da "وَظِلِّ مَمْدُودٍ"⁹⁹ (...yayılp, uzamış gölgeler...) ayeti ile buna işaret buyrulmuştur.

Cennet ehli bu gölgeliklerde görüşürlerken bazıları dünya eğlence ve namelerini hatırlar. O anda Rabbimiz Teâlâ hemen bir rüzgâr göndereceği, ağaçların yaprakları birbirlerine dokunacağı ve arzu ettikleri nameler, sesler ve çalgıların hâsıl olacağı Buhari ve Tirmizî isimli hadis kitaplarında geçmektedir. Ağaçların bedeni altın, dalları inci, zebercet olup rüzgârlarla birbirlerini okşadıkça cennet ehlini kendinden geçirecek kadar leziz ve zevkli sadalar vereceklerini Ebu Nuaym Ebû Hureyre'den rivayet eylemiştir. Hâkim'in İbn-i Abbas'tan rivayet ettiği bir hadis-i sahihe göre cennetteki hurma ağaçlarının dalları yeşil zümrüt,

---

⁹⁹ Vakıa Sûresi, 30. Âyet

budakları kırmızı altındır. Yaprakları cennet ehli için süs ve elbisedir. Onun meyvesi süttten beyaz, kaymaktan yumuşak, baldan tatlı ve çekirdeksiz olup boyutu büyük testiler ve kovalar gibidir.

Hele Tûba ağacı cennet ağaçlarının hepsinin büyüğü ve şereflişidir. Özelliklerini beyan etmekte ve yazmakta lisan âciz, kalem yetersizdir. Cennet ehlinin giyeceklerinin o ağacın kabuklarından meydana geldiğini İbn-i Hibbân Sahihinde rivayet eylemiştir. Selsebil, Ma'yn, Rahîk (içki veya şarap) ırmakları bunun altından çıkar. Bunun altı cennet ehlinin sohbet yeridir. Cenâb-ı Hakk'ın ziyafete davetine buradan gidilir.

Bu ağaçlar ne kadar büyük olursa olsun hepsi cennet ehlinin arzularına tâbidirler. Cennet ehli ayakta, otururken, yatarken her nasıl isterlerse meyvelerini verecekler, onlar da istedikleri kadar yiyeceklerdir. Vesselâm.

يَا رَحِيمُ يَا رَحْمَنُ أَكْرَمْنَا بِالْأَطْفِ أَثْمَارِ الْجَنَانِ

(Ya Rahimu Ya Rahman ekrimna bi eltafi esmaaril cinaan.)

(Ey Rahman ve Rahim olan Rabbimiz bize cennetteki güzel nimetlerini ikram eyle.)

e. Cennetin Çarşıları

Sevgili oğul!

Dünyada insanların alışveriş yeri, görüşme mahalleri olduğu gibi cennette de çarşılar, toplanma yerleri vardır. Lâkin bu çarşılar alışveriş yeri değil sohbet ve ziyafet mahalli, gayet sevimli suretlerin bulunduğu yerdir. Cennette hurilere mahsus bir çarşı olduğu, orada toplanıp işitilmedik yanık seslerle:

نَحْنُ الْخَالِدَاتُ فَلَا نَبِيدُ،
وَنَحْنُ النَّاعِمَاتُ فَلَا نَبَأُ،

وَنَحْنُ الرَّاٰضِيَاتُ فَلَا نَسَخَطُ،
طُوبَى لِمَنْ كَانَ لَنَا وَكُنَّا لَهُ

*Nahnül halidat fe la nebit
Ve nahnün naimat fe la neb'es
Ve nahnur radiyat ve la neshat
Tuba liman kane lena ve künne leh*

MANASI:

*Biz ebediyiz son bulmayız,
Güler yüzlüyüz, surat asmayız,
Hoşnutsuzluk göstermeyiz, kızmayız,
Bizim olanlara ve bizim kendileri için olduklarımıza ne mutlu!*

tarzında naatlar söyleyecekleri Sünen-i Tirmizî'de geçmektedir.¹⁰⁰

Cennet ehli istedikleri zaman gayet latif suretler, resimler bulunan bir çarşıya gidecekler, herkes arzu ettiği yerde gezip suretleri temaşa edecek, orada hoşlarına giden şekillere gireceklerdir. Tirmizî'nin rivayet ettiği bu hadisten anlaşılıyor ki meleklere ve cinlere verilen özellik cennette insanlara da verilecek, insanlar da arzu ettikleri şekillerde görülmeye kâdir olacaklardır.

Müslim'in Enes radiyallahu anh'tan rivayetine göre "Cennet ehli her cuma günü bir çarşıda toplanırlar. Şimal (Kuzey) rüzgârları estikçe yüzlerine, elbiselerine çeşitli miskler, kokular saçılıp güzellikleri artar. Ailelerine döndükleri zaman onların da güzelliklerinin arttığını görürler. Her iki taraf birbirini bu ziyadelikten (güzelliğinin arttığından) haberdar edeceklerdir.

Burada cuma ile murat; dünya günleriyle bir hafta miktarı zaman geçirdikten sonra kalan zamandır. Yoksa cennette gece, gündüz, ay, güneş yoktur. Bunlar kendilerine tapanları azap etmek için cehenneme atılacaklardır. Zaten bunların ışığını ve nurunu bin kat geride bırakan cisimler ve cevherlerin cennette sayısız olduğu sahihan sabittir.

---

¹⁰⁰ Tirmizî, Sünen 4/323 sahife, 2564 no.lu hadis

سُبْحَانَ مَنْ تَخَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولَ

(Subhane Men Tehayyera Fi Sun'ihil ukuul.)

(Yarattıkları ile akılları hayrete düşüren Allah'ı (c.c) tesbih ederim.)

f. Cennetin Kadınları

Muhterem okuyucu!

Bunlar iki kısımdır. Biri kendi cinsimizden olan dünya kadınları, diğeri cennet ehline ikram olunacak olan hurilerdir. Bunların gözleri gayet kara ve iri, tenleri pek beyaz olduğundan dinimiz dilince “huru’l-iyin” (*güzel gözlü eşler*) denilmiştir. Tercih edilen görüşe göre dünya kadınları namaz, oruç gibi ibadetleri sebebiyle hurilerden üstün olurlar. Ümmü Seleme radiyallahu anha’dan rivayet edilen bir hadiste dünya kadınları bir kumaşın dış yüzüne, huriler de iç yüzüne benzetilmişlerdir. Öte yandan insanın insanla tanışması ve kaynaşmasının daha kolay ve zevkli olacağı aşikârdır. Ümmü Seleme’nin diğeri bir hadisinde de Cennet kadınlarının yüzleri nur, vücutları ipek gibi yumuşak, renkleri beyaz, elbiseleri yeşil, ziynetleri sarı, buhurdanlıkları¹⁰¹ inci, tarakları altın olacağı, gönül eyleyici namelerde, tegannilerde bulunacakları, dünyada iken birden fazla evlilik yapanlara eşlerinden huyları güzel olanını tercih ve ihtiyara izin verileceği beyan buyrulmuştur. Cennet buhurdanlıkları ateş koruyla yandırılmış zannedilmesin. Cennetin ud ağacı ateşsiz tüter, güzel kokular neşreder. Tarak, buhur gibi şeyler dünyadaki alışkanlıklarına binaen sadece ziynet ve zevk içindir. Yoksa cennette ne karışmış saçlar var ne buhur ile defedilecek sıkıntılar ne de fena kokular vardır.

Buhari’de “Cennet kadınlarından biri dünyaya bir kere görünseydi yer ile gök aralığını onun ışığı ve kokusu doldururdu.” buyruluyor. Müslim de aynı hadisi Enes’ten rivayet ediyor.

İmâm-ı Ahmed Müsned’inde Ebu Said el Hudri radiyallahu anh’tan şu hadisi rivayet eylemiştir:

---

¹⁰¹ Buhurdanlık, içinde tütsü için kullanılan maddeler yakılan kap.

“Şüphesiz bir olgun erkek cennette renkleri birbirine benzemeyen yetmiş koltukta yaslanır, hiç dönmezsizin oturur. Hurilerden biri gelir, latife sırasında omuzlarına vurur. Başını döndürüp bakınca yüzünü aynadan daha saf olan yanaklarında görür. Üstünde bulunan incilerin en adisi doğu ile batı aralığını ziyasıyla (ışığıyla/parıltısıyla) doldurur. Bunlar selâmlaşırlar. Kimsiniz diye sorar. “Lehüm ma yeşaune fihaa ve ledeyna mezid”¹⁰² (*Orada onlara ne dilerlerse vardır. Bizim katımızda ise fazlası vardır.*) ayetine işaretle “Ben fazladan verilenlerdenim.” der. Üzerinde yetmiş kat elbise olur. Bu elbiselerin altından inciklerinde olan ilikleri görülür.” Üstelik bu görülüşün yakut dizisindeki ipliğin görüldüğü gibi olacağı da hadislerde vardır.

Şu hususlar da muhtelif hadislerde rivayet edilmiş ve hadis âlimleri bunları kayıt edip açıklamışlardır:

1. Hurilerin dişlerinin ziyası güneşin ziyasına galip gelecektir.
2. Cennet ehlinde en aşağı tabakada olana dünya kadınlarından iki hurilerden yetmiş iki tane zevce ihsan olunacaktır.
3. Cennet ehli dünyada bizim ailemizle tanıştığımızdan daha fazla kendi zevcelerini bilecektir.
4. Cennet ehli yakut köşkler; inci ile işlenmiş altın divanlar, ipek döşekler içinde zevcesiyle buluşup onun göğsüne baktığında sırtında diğer elini görecektir ve birinin ciğeri diğerine ayna olacaktır.
5. Zevceler her cimada kız haline gelecek ve erkekte durgunluk, zevcesinde acı veya yılgınlık bulunmayacaktır.
6. Cennet ehli zevceleriyle dünyadaki ömürleri kadar kucaklaşacak ancak asla usanç gelmeyecektir.
7. Her kulun başı ve ayak uçlarında iki huri en güzel sedalarla teganni edecekler lâkin bu eğlenceleri şeytani olmayıp yaratamı hamd ve takdis ederek vuku bulacaktır.

---

¹⁰² Kaf Sûresi 35. Âyet

8. Irmaklar etrafında karşılıklı kızlar oturup tesbîh ve sena-i hüdü ile ehl-i cenneti kendinden geçirircesine nağmeler; teganniler yapacaklardır.
9. Cennet kadınlarından biri yedi denize tükürse idi o acı sular baldan daha tatlı olurdu.

سُبْحَانَ مَنْ أْبَدَعَ فِي مُلْكِهِ مَا يَشَاءُ لِمَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(Sübhone men ebdea fi mülkihi ma yeşaau limen yeşaau ve huvel
âlimülhakîm.)

(Mülkünden dilediğini, dilediği kişi için yaratan Allah eksik sıfatlardan
münezzektir. O Âlim ve hakimdir.)

g. Cennetin Binekleri

Oğulcuğum!

Cennet ehli birbirlerini ziyaretlerinde, seyir ve seyahatlerinde at, deve gibi vasitalara ihtiyaç duymayacaklar. Yolların dürülmesi, adımların büyümesi, oturlan yerlerin birbirine kudretten yanaşvermeleri gibi birçok kerametın ihsan olunacağında şüphe yoktur. Ayrıca seyahatin daha zevkli olması, umum nazarında daha şerefli, heybetli bulunması sebebiyle dünyada alıştıkları örf ve âdet üzere ziyaret etmek isteyenlere -kullarına sayısız nimetler ikram eden Allahu Teâlâ- arzularına göre binekler ihsan buyuracaktır. Koltuklarında otururken ziyaret isteyenlere de diledikleri ikram olunup bu şekilde ziyaret yaptırılacak ve ziyaret ettikleri kimseler ile dünyada geçirdikleri vakaları konuşacaklardır. Aynı manada bir hadis-i şerifi Bezzar, Enes'ten rivayet etmiştir. Ebû Hureyre radiyallahu anh'tan rivayet edilen bir hadiste de cennet ehlinin ayaklarının misk tozları saçacağı, yularları dünyanın tüm mal ve mülkünden hayırlı olan beyazı biraz siyaha meyilli develere binip birbirlerini ziyaret edecekleri ve böylece temaşada bulunacakları zikredilmiştir.

Cennet bineklerinin yaratılışlarını beyanda Efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Tahkiki cennette bir ağaç var ki yukarisından elbiseler, aşağısından altın atlar çıkar. İnciden; yakuttan gemleri, yürümelerine yardım eden kanatları var. Adımları gözlerin gördüğü son nokta*

kadardır. Cennet ehlini diledikleri yere uçururlar. Dereceleri aşağı olanlar “Ey Rabbimiz! Kulların bu keramete ne ile erdi?” dediklerinde Cenâb-ı Hakk da: “Evet, onlar namaz kılarken siz uyudunuz, oruç tutarken yerdiniz. Fakirlere verirken siz pintilik ettiniz. Düşmanlara karşı gelirlerken korkup kaçardınız.” cevabında bulunacaktır. Bu hadisi İbn-i Ebid dünya, Aliyyü'l-Murtazâ radiyallahu teâlâ anh'tan rivayet eylemiştir.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الَّذِينَ طَارُوا فِي الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءُوا وَنَالُوا
مِنَ الْكِرَامَةِ مَا نَالُوا

(Allahummecalnaa min ibaadikellezine taaruu filcenneti haysü şaauu ve naaluu minel kerameti ma nalu)

(Ey Allahım! Bizi cennette isteği şekilde tayy edip uçanlardan eyle ve ulaşılabilecek keramete ulaşanlardan eyle)

h. Cennet Ehlinin Elbise ve Ziyetleri

Sevgili oğul!

Cennetin her şeyi akıllara durgunluk verecek kadar harika, elbise ve ziyetleri gayet latif ve nefistir. Onlar ne dokumacıların dokumasıyla olmuş ne de terzilerin biçip dikmesiyle meydana gelmiştir. Orada Cenâb-ı Hakk öyle harikalar yaratmış ve yaratacaktır ki insanlar ve cinler hayretle parmaklarını ısırarak yaratımı tesbih ve takdisten başkasına kâdir olamayacaklardır.

Cennet ehli yaşlanmaz, elbiseleri asla eskimez, ziyetleri yıpranmaz, letafetleri yok olmaz, giydikleri ipek, takındıkları inci, altın ve gümüştür. Döşeklerinin astarı kalın ipek olup yer ile gök aralığı kadar yüksektir. Her müminin cennette bir konağı, birbiri içinde kırk evi olup bahçelerinde elbise ve ziyetleri bitiren bir ağacının bulunacağı, müminin inci ve mercanla bezenmiş her biri başka renkte yetmiş kat giyeceği, bu elbiseleri kemal-i zarafetlerinden dolayı (o kadar hafif ve konforlu olacaklar ki) iki parmağıyla tutabileceği Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadiste beyan buyrulmuştur. “Cennet elbiselerinden bir elbise dünyada birine giydirilse idi görenler bayılır, gözler

dayanamazdı.” hadisini de Şureyh Hazretleri rivayet eylemiştir. Bir hurinin örtüsünün dünya ve mülkünden hayırlı olduğu, taçlarında olan incilerin en adisinin doğu ile batı arasını nurlandıracağı, bileziklerinin güneşin ziyasına üstün olacağı tevatür derecesine vardığına göre sözü uzatmak fazla olur, vesselâm.

اللَّهُمَّ أَكْرِمْنَا بِأَعْطَفِ الْحُلَلِ وَاحْفَظْنَا مِمَّا يُوجِبُ الرُّؤْلَ

(Allahumme ekrimna bi eḡtafil huleli vahfazna mimme yuḡcibüz züleli)
(Allahım bize en güzel elbiseleri ikram eyle ve bizi günah işlemekten muhafaza eyle.)

i. Cennet Ehlinin Yiyecek ve İçecekleri

Oğulcuğum!

Cennetin her şeyinde bir harikuladelik olduğu gibi yenen içilen şeylerinde de bir fevkaladelik vardır. Orada her şahsa yiyip içip cima etmekte yüz er kuvveti verilecek, iğrenilen şeylerden hiçbiri bulunmayacaktır. İdrar ve meni yerine miskten daha güzel bir ter, helaya dökülen fazla yerine de misk kokulu bir geçirmek gelecek, hemen karnı sönüp, ilgili iç organlarının boşaldığı görülecektir.

Cennet ehlinin ilk taamlarının *(yiyeceklerinin)* Kudretullah ile düzülmüş ekmek, katıklarının balık ve cennet öküzü olacağı, bunların ciğerlerinin kenarından yetmiş bin kişinin yiyeceği, üstüne selsebîl *(suyunun içimi çok hoş ve hafif olan cennet pınarı)* içecekleri Sahih-i Buhari ve Müslim’de geçmektedir.

Cennet ehlinin dünyadaki örf ve adetleri üzere yemekleri sabah ve akşam vakitlerinde verilir. Arzu ettikleri anda hazır olur. Hizmetçiler hesapsız, ellerinde kupalarla dolaşanlar sayısızdır. O çocuklar, genç hizmetçiler her emre amade olup hüsün ve cemallerinden ziyade tavır ve hareketleri cennet ehlini mest edecektir. Cennet ehli, Hırsan devesi gibi beyaz kuşları görüp de gönülleri düştüğü anda ateş görmeksizin, is olmaksızın arzularına göre pişmiş olarak sofralarına konacakları, yedikten sonra asli hallerine dönerek uçup gidecekleri, içecekleri zaman kadeh ve ibrik ellerine gelip içtikten sonra mekânlarına gidecekleri Ebu

Umame ve Meymune radiyallahu teâlâ anhümâ tarafından rivayet edilen bir hadis-i şerifte zikredilmiştir.

Cennet ehline gönüllerinden geçen her türlü yiyecek ve içecek verilecek ise de zikir ve tesbîhten, ruhani şeylerden daha ziyade zevk alacaklardır. Bir derece ki hamd ve sena, zikir ve tesbîh gıdaları haline gelecek, her nefesleri zikir ve tesbîhten olmadan geçmeyecektir. Onlar için Cemal-i Mevlâ'ya nazardan, zikr-i kerime devamdan daha üstün nimet bulunmayacaktır.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا لِسَانًا ذَاكِرًا وَقَلْبًا شَاكِرًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

(Allahüm merzukne lisanen zekira ve galben şakira fiddünya vel âhira)
(Allahım bizi dünya ve âhirette, zikreden bir dil ve şükreden bir kalp ile rızıklandır.)

j. Cennetin En Düşük Derecelisine Verilecek Mülk

Muhterem okuyucu!

Hakîm-i Lâyezâl Hazretleri; dostları, sevgilileri için öyle yüce makamlar, dereceler, sayısız nimetler yaratmıştır ki belîğler (*sözü güzel söyleyen kişiler*) beyandan âcizdir. Bu kerametleri mühürleyip kimseye göstermemiş, meleklerinden bile gizlemiştir. Biz burada İbn Mes'ûd radiyallahu Teâlâ anh hadisinden birkaç cümle tercüme ile yetinerek mevzumuzla geçeceğiz.

Efendimiz buyurmuş ki “Cennette yüksek makam sahiplerinden bir kimse mülküne girdiği zaman ışığın girmedığı bir çadır, saray kalmaz. Cennet ehli onun kokusuyla ferahlanırlar. Birbirlerine ‘Oh ne güzel, illiyyin ehlinden biri mülkünü seyre çıkmış da onun kokusudur.’ diye şöyleşirler.

Geride kalıp da düşe kalka sıratı geçen bir kimse de kurtulduğuna şükrederek cennet kapılarına yakın bir gölgeğizde yıkanır ve cennetin kokusunu alır. Kapı aralığından cennette olanları görür ve girmek ister. Cenâb-ı Hakk

- ‘Seni ateşten kurtardım, daha cenneti mi istersin?’ buyurunca

- *'Ya Rabb! Hiç olmazsa cehennem ile aramıza bir perde koy ki ateşin uğultusunu olsun işitmeyeyim.'* diye yalvarır. Keremi bol Rabbimiz cennete koyar. İlerisinde güzel bir mevki görünce orasını ister. Rabb-i Kerîm

- *'Orayı verirsem başkasını ister misin?'* buyurur. O da

- *'Ya Rabb! Bundan güzel mi olur? İstemem.'* der. Hemen orası verilir. O makamın ilerisinde daha güzelini görünce dayanamaz, orasını ister. Mevlâ-i Müteal

- *'Orayı verirsem yine başkasını ister misin?'* buyurur. O da istemeyeceğine yemin eder. O makam da verilir. İleride daha âlâsını görünce sükuta varır. Cenâb-ı Hakk

- *'Niçin istemedin?'* buyurur. O da

- *'Ya Rabb! Senden utandım, yemin de ettim.'* dediğinde Rahman Teâlâ Hazretleri

- *'Evvelden âhirine kadar bütün dünya mülkünün bir mislini sana verirsem, fazl ve keremimden on defa da ziyade kılsam (onu on kat daha da fazlalaştırsam) razı olur musun?'* buyurur. O biçare kendisine alay yapıldığını sanıp

- *'Ey Rabbim! Sen Rabbül İzzetsin. Benimle alay mı etmek istersin?'* dediğinde Hak Teâlâ

- *'Hayır. Dediğimi yapmaya kâdirim. İşte!'* buyurunca cennet ehline ulaşmasını ister. Hemen izin verilir. O da koşar, insanlara yaklaşır. İnciden bir saray görür. Mevlâ'yı gördüm zannıyla secdeye kapanır.

- *'Başını kaldır. Gördüğün evlerinden biridir.'* denir. Bu aralık bir kimse görür. Melek gördüm zannıyla secdeye hazırlanır. O da

- *'Ben hizmetçilerinden bir hizmetçiyim. Elimin altında bin tane vekilim var. Hepimiz senin hizmetindeyiz.'* deyip önüne düşer, köşkünü açar. Görür ki her şeyi inciden yetmiş kapılı bir saray. Çeşit çeşit cevherler, türlü türlü koltuklar, serirler, yetmiş kat hulle giymiş zevceler, gün yüzü gibi hizmetçiler, nazarlardan geçtikçe hüsün ve cemalleri yetmiş kat oluyor.

- 'Yüksek yerden mülk ve devletine bak. İşte mülkün yüz senelik mesafeyi tutar, gözün de nihayetine [sonuna kadar] erer [yani her tarafını görebilirsin].' buyrulur.

Süneni Tirmizî'de Abdullah bin Ömer radiyallâhu Teâlâ anhümeden rivayeten “Ehl-i cennetin en düşük derecesi bin senelik mesafede bahçelerine, zevcelerine, nimetlerine, hizmetçilerine, serirlerine (tahtlarına/koltuklarına) nazar edendir. En üst derecesi olan da kuşluk, ikinci vakitlerinde Mevlâ'sını görmekle müşerref olandır.” buyrulmuş, İmâm-ı Ahmed rivayetinde mesafe iki bin sene gösterilmiş, mülkünden en yakın yerlerini gördüğü gibi en uzaklarını da görmesine kudret verileceği ilave olunmuştur. Yine Tirmizî'de cennetin en düşük derecelisinin seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki zevcesi olacağı, Cabiye (Şam diyarında bir şehir) ile Sana aralığı kadar inci, zebrecet, yakut taşlarından bir de kubbe dikileceği zikredilmiştir.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ الْعِلِّيِّينَ آمِينَ

(Allahümeçalne min ehlil illiyyin. Âmin)

(Allahım bizi illiyyîn ehlinden eyle. Âmin)

k. Cennet Ehline Ne İsterse Verileceği

Ey asil soylu!

Cennette müminin gönlü bir şeyi istesin de o şey hemen o anda verilmesin, bu olmaz. Mutlaka arzusu verilir. Çocuk bile istese hemen verilecek. Hamilelik, doğum, kemal yaşı bir saatte olacaktır. Lâkin mümin bu gibi şeyi arzu etmeyecektir. Çünkü cennet ehlinin tabiatları selim, huyları latif ve kerim olmakla faydasız şeyi istemezler. Hoş olmayan ve rezil olanlara meyil etmezler. Hele fuhuş ve livata gibi çirkin şeyler hatırlarına bile gelmez. Dünyadaki hastalıklı huylardan eser kalmaz.

İmâm Buhari'nin zikri veçhile Ebû Hureyre buyuruyor. Bir gün Efendimiz cennet ehlinen bahsediyor, meclisinde bir bedevi de bulunuyordu. Efendimiz dedi ki:

- “Ehli Cennetten biri ziraata heves edecek, Cenâb-ı Hakk da: ‘Arzuların verilmedi mi? Ne ihtiyacın var?’” buyurunca

“Evet Ya Rabb! Her nimeti verdin. Lâkin ben çiftçiliği seviyorum.” diyecek. O zaman kendisine izin verilecek. Tohum saçacak. Tohum dakikasında bitecek, olgunlaşacak, biçilip dağlar gibi yığılacak. Kâdir-i Mutlak Hazretleri

- “İstedliğini al ey Âdemoğlu cennette de seni bir şey doyurmuyacak” diyecek. Bu kıssayı dinleyen Arabî “Vallahi bu adam ya Mekkeli ya Medinelî, çünkü bunlar çiftçidirler, lâkin biz çöl ehli çiftçi değiliz.” deyince Efendimiz bedevinin zekiliğine taaccüp ederek gülmüşlerdir.

Salavatullahi Teâla ve selâmuhu aleyhi ve ala alihi ve ashabihi.

I. Cennet Ehlinin Rabb Teâlâ’yı Ziyaret Etmeleri ve Cemâli ile Müşerref Olmaları

Oğulcuğum!

Rabbimiz Teâlâ’nın cennette baş gözleriyle görülmesi aklen câiz ve naklen sabittir. Yani Mevlâ’nın görüleceğine dair Kur’an’da ve hadiste deliller vardır. Ümmetin icmâsı da vâki olmuştur. Varlığı sabit olan bir şeyin görülmesinin câiz olmasından şüphelenmek bile eser-i dalâlet ve mahrumiyettir. “تَذْرُكُهُ أَبْصَارُ”¹⁰³ (O’nu gözler idrak edemez.) ayet-i kerimesi görülmenin olmayacağını değil gözlerin O’nu idrakten âciz olduğunu bildirmiştir. Görülmemeye değil görüleceğinin ispatına delildir.

Cennet ehlinin Mevlâ’larını görmeleri diğer şeyleri görmelerine kıyas edilemez. Rabbimiz mekânsız, herhangi bir yönde olmadan, karşılaşmaksızın, görülmeye gerek olan şartlara ihtiyaç olmadan görülecek, hem de gayet şüphesiz görülecek. Yalnız görenler, yön belirlemeye, nasıllığı ile ilgili açıklama yapmaya kâdir olamayacaklardır. Cenâb-ı Hakk’ın dünyada görülmemesi, bu fani vücudun bâki Rabbini görmeye kudreti olmamakla beraber “iman bi’l-ğayb” yani Mevlâyı

---

¹⁰³ Enam Sûresi, 103. Âyet

görmeyen bilmek ve inanmanın daha faziletli olmasından ileri gelmektedir. Hem de onun tecellisine dağ dayanamayıp da parça parça olduysa buna zayıf insan tahammül edebilir mi?

Cennetteki görmenin bile mertebe-i ulûhiyetten değil makam-ı rububiyetten mümkün olacağı Kuran'ın “لَيْبَٰنَاطِرَةً”¹⁰⁴ (*Rablerine bakacaklardır.*) ayeti kerimesinden anlaşılmaktadır. Dünyada baş gözüyle Hakk'ı görmek bir kimseye nasip olmamış ve olmayacaktır. Fahri âlem Efendimizin Mirac gecesinde Hakk'ı görüşü kalp gözüyle mi yoksa baş gözüyle midir, ihtilaf vâki olmuştur. Gerçi âlimlerin çoğunluğu baş gözüyle gördüğünü söylemişlerse de tasavvuf ehlinin ileri gelenlerinden İmâm Rabbani bu görmenin andan, zamandan geçerek beka gözüyle vuku bulmuş harikulade bir görme olduğunu söylemiş, “cennet ve cehennemi de gelecekteki halleri üzere dolmuş görmüştür” diyerek görüşünü desteklemiştir.

Bu fani dünyada insanın değil Mevlâ'sını O'nun meleklerini görmeye bile gücü yoktur. Vahy-i ilâhîyi getiren Cebrail aleyhisselâm'ı altı yüz kanatlı aslı sureti üzere görmek enbiya-ı izam içerisinde yalnız Fahru'l-Mürselin Efendimize müyesser kılınmış, o da iki kere görebilmiş, pek güç tahammül eylemiştir. Cebrail (a.s), peygamberlere geldiği zaman insan suretinde gelirdi. Efendimize (s.a.v) çok vakit ashab-ı kiramdan Dihye (r.a.) şeklinde görülüyordu.

Muhterem okuyucu!

Cennet ehline verilecek nimetlerin en büyüğü yaratana kavuşma ve onu görmesidir. Onlar Rabb Teâlâ'yı gördükleri anda diğer nimetleri unutacaklar, zevk ve sürür içine gark olacaklardır. Çünkü cennetin hiçbir zevk ve lezzeti Mevlâ'ya kavuşmak ve O'nun cemalini görmek lezzetine asla nisbet edilemez. Başkaları cismanidir. Hayvanların bile ortak olduğu bir şeydir. Lâkin Allah'ı görme nimeti, sırf ruhi ve insanidir. Bu sebeple nimet rütbelerinin en üstünüdür. Cenâb-ı Hakk'ın kullarına dereceleri miktarınca hususi tecellisi vâki olacak ise de umumi tecellisi her cuma günü vuku bulacaktır. Tirmizî ve İbn-i Mace'nin rivayetleri üzere Said

---

¹⁰⁴ Kıyamet Sûresi, 23. Âyet

ibn-i Müseyyeb bir gün Medine çarşısında Ebû Hureyre'ye rast gelir. Görüşme akabinde

- "Cennet çarşısında görüşmemizi Allah'tan isterim." diye dua eder. İbn-i Müseyyeb:

- "Orada çarşı var mı?" diye sorar. Ebû Hureyre de

- "Evet, Resûlullah bana haber verdi. 'Cennet ehli makamlarına yerleştikten sonra her cuma günü ziyafet-i Mevlâ'ya çağrılırlar. Arş-ı Rahman açılır, lütuflar; rahmetler saçılır, Cennet bahçelerinin en büyüğünde Rabb-ü Kerim tecelli buyurur. Makam-ı âli sahipleri derecelerince nurdan, inciden, yakuttan, zeberecetten, altından, gümüştan kürsülere yükselirler. Mertebeleri aşağı olanlar da misk, kâfur yığınları üzerinde otururlar. Hâl ve mevkilerinden memnun olurlar. Kendilerinden daha yükseklerde oturan kimseler bulunduğunu sanmazlar.' buyurdu. Ben de:

- 'Ya Resûlullah Rabbimizi görür müyüz?' dedim.

- 'Evet görürsünüz. Bulutsuz güneşi, on dördüncü gecesinde ayı görmekte şüpheye düşer misiniz?' diye sordu. Biz de

- 'Düşmeyiz' dedik.

- 'İşte böylece Rabbinizi görmekte şüphe etmezsiniz. O mecliste Hâlik-ı Kerim'in perdesiz, tercümanlı görüşmediği, söyleşmediği kimse kalmaz. Hatta bazısını künyesiyle çağırır. '*Falan gün falan saatte dediğin sözleri hatırlar mısın?*' buyurur. Bazı yolsuzluklarını hatırlatır. Kul da '*Ya Rab! Beni cennete koyduktan sonra günahlarımdan geçmedin mi?*' der. Mevlâ da '*Evet mağfiret ettim. Şimdi af ve gufranımın bolluğuyla bu mertebeye ulaştın.*' buyurur.

Bu görüşmeler üzerinde iken bir bulut üstlerinden kuşatır. O zamana kadar koklamadıkları, bilmedikleri güzel kokuları üzerlerine yağdırır. Rabbimiz bu sırada '*Hazır ettiğim nimetlere kalkınız, arzu ettiklerinizi alınız.*' buyurur. Meleklerle çevrilmiş bir çarşıya gelirler. Orada gözler görmemiş, kulaklar duymamış, hatırlara gelmemiş kerametler vardır. İstedığınız nimetler konaklarınıza götürülür. Mertebesi yüce olanlar engin olanlara kavuşurlar. Üzerlerindeki elbisenin şeref ve ziynetinden şaşıp taaccüp ederler. Hemen kendi

libaslarının daha acib bir şekle girdiğini görürler. Çünkü cennette kimse için kederlenmek layık olmaz. Sonra döner hanımlarımıza geliriz. Onlar ehlen ve merhaba diye karşılırlar. Hüsün ve cemalimizin artmış olduğunu haber verirler. Biz de ‘Bugün Rabbimiz ile görüştüğ, güzelleşmemiz icap eder ve bize böyle layık olur.’ cevabında bulunuruz.” buyurdu.

Ziyaret yerinde Allah’ın emri ile Davud aleyhisselâm’ın kuşları bile mest eden yanık sadası (*sesiyle*) tesbih ve tehlil okuyacaktır. Sonra doğu ile batı aralığı kadar “cennet sofrası” kurulup bütün cennet ehli yiyip içecek, güzel kıyafetler giyeceklerdir. Daha sonra Cemal-i Mevlâ’ya nazar edip secdeye varacaklardır. Onlara; “Siz ibadet yeri olan dünyada değil, mükafat yeri olan cennettesiniz” denilecektir. Bu husus Ali radiyallahu teâlâ anı hadisinde yazılmış, ziyafetin her hafta devam edeceği, her defasında nimetlerin fazlalaşacağı, Huzeyfe radiyallahu anı rivayetinde ilave edilmiş ve ¹⁰⁵ *كَلَّمَ تَعْلَمُ فُسُّ لِمَا أُضِيْلَ فَمُمْ* (Kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez) ayeti okunup hadise son verilmiştir.

اللَّهُمَّ أَكْرَمْنَا بِلِقَائِكَ وَأَرْزُقْنَا بِالنَّظَرِ إِلَيْ وَجْهِكَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا مَعَ
أَوْلِيَائِكَ يَا كَرِيمٍ وَاخْتِمَ لَنَا بِحُسْنِ الْخَاتِمَةِ وَجَمَّلْنَا بِالْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ يَا قَاضِي الْحَاجَاتِ إِنَّكَ قَرِيبٌ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ بِلُطْفِكَ
وَكَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ
الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَي الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
تَمَّتْ وَبِالْخَيْرِ عَمَّتْ

(Allahumme ekrimna biligaike verzugna binnezari ile vechike bukraten ve aşıyyen mea evliyaike ya kerim vehtimlana bi hüsnilhatime ve cemmilna bilafiyeti fiddünya velâhirah. Ya gadiyal hacat. İnneke garibun mucibuddeavat. Bi lutfuke ve keramike ya erhamerrahimin ve

¹⁰⁵ Secde Süresi, 17. Âyet

ekramel ekramiin. Sübhane rabbike rabbil izzeti amma yesifun ve selâmun alel murselin vel hamdülillahi rabbil âlemin. Temmet ve bilhayri ammet.)

(Allahım bizi dostların ile beraber sana buluşmakla ve cemalini görmekle rızıklandır. Ey kerim olan Rabbimiz, bize güzel bir son nasib et dünya ve âhirette afiyet ver, Ey hacetleri gideren, dulara icabet eden, seni tesbih ederim. Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a ve salat ve selâm da peygamberlerinin üzerine olsun.)

KİTAP METNİNİN ÖZETİ

Oğulcuğum! Kemali dikkatle bu kitabı tekrar tekrar oku. Anlayıncaya, kalbinde yerleşinceye kadar çalış. Aşağıya toplanılan kavramları ezberleyip bundan sonra da şu özeti iyi öğren ki istifaden tamam, itikadın bütün, Tevfik-i Hüdâ da yardımcın olsun.

Kemal sıfatlarıyla mevsuf, noksanlardan pâk ve temiz Allahu Teâlâ vardır. Varlığı zâtının gereğidir. Ezelîdir, ebedîdir, birdir. Zâtında, işlerinde, sıfatlarında, ortağı, dengi, benzeri yoktur. Cisim, cevher, araz değildir. Suretten, şekilden, azadan, renklerden, ihtiyaçtan, âcizden, zamandan, mekândan, cihetlerden, giymeden, kuşanmadan, yemeden, içmeden, uyumadan, doğmadan, doğurmadan, kadından, kızıdan, oğuldan, sevinmeden, yerinmeden, gülmek ve ağlamaktan, hastalanmak, korkmak gibi hallerden, kalplere gelen her şeyden pâk ve temizdir.

Allahu Teâlânın birçok kemâl sıfatları vardır. Bunlar içinde kitap ve sünnette bildirilenler; “vücûd, kıdem, bekâ, vahdaniyet, muhalefetün lil havadis, kıyam bi nefsihi, hayat, ilim, semi, basar, kudret, irade, kelâm, tekvin” sıfatlarıdır. Şu manalara gelirler; “var olmak, evveli olmamak, âhiri olmamak, bir olmak, mahlûklara benzememek, varlıkta, kıyamda gayra muhtaç olmamak, diri olmak, bilmesi, görmesi, gücü yetmesi, dilemesi, söylemesi, yaratması olmak.” Böylece inandım. Bu sıfatların zıtları olan “yokluk, sonradan olmak, var olduktan sonra yok olmak, mahlûklarına benzemek, var olmasında ve daimi olmasında gayra muhtaç olmak, ortağı bulunmak, ölmek, bilmemek, körlük, sağırlık, elinde olmamak, gücü yetmemek, söyleyememek” gibi noksanlardan pâk ve temiz olduğuna itikat ettim.

Meleklerle de inandım. Nurdan yaratılmışlardır. Yemezler, içmezler. Çirkin kokuları sevmezler. Erkeklik-dişilikleri yoktur. Meskenleri göklerdir. Emrolunduklarını tamamıyla yaparlar. Asla günahkâr olmazlar. Zikir ve tesbihten usanmazlar. İçlerinde Cebrail, Mikail, İsrâfil, Azrail gibi peygamber olanları vardır. İnsanları korumaya memur olanları, amel defterlerini yazanları, kabirde sual soranları, cennetleri; cehennemleri idare edenleri vardır. Zebaniler de cehennemde görevli meleklerdendir. Biz cümlesini hayır ile yad eder hürmetle anarız.

Harut ve Marut da iki melektir. Bunlara nisbet olunan küfür ve isyanın aslı yoktur. Hepsî küfürden, gûnahtan masumdurlar.

Allahu Teâlâ'nın gönderdiği kitapların, suhufların hepsine inandım. En şerefli si Kur'an'ımızdır. Bundan sonra en faziletli leri; sırası ile Tevrat, İncil ve Zebur'dur. Kur'an'dan başkası bozulmuştur. Biz bugün elde bulunanların peygamberlere iftira eden kısımlarını inkâr eder, diğer konularla ilgili sükûtu tercih ederiz. Kur'an geldikten sonra okunmaları yasak kılınıp hükümleri kaldırıldı.

Peygamberlerin evveli Âdem, âhiri ve efdali Muhammed Aleyhimesseleâtü Vesselâm'dır. İkisine ve ikisi aralığında geçen bütün peygamberlere inandım. Cümlesi hak ve sadıklardır. Asla yalan söylemediler. Hıyanet etmediler. Tebliğ görevinde kusur etmediler. Bir şeyi gizlemediler. Anlayışları sınırlı ya da aklen zayıf değildiler. Cümlesi sadık, emin, akıllı, masum idiler. Her birisi ümmetlerinin veli nimeti, hidayet rehberleri, iki cihanda yardımcılarıdır.

Hayır ve şerrin Allahu Teâlâ Hazretleri'nin takdir ve kazasıyla olduğuna inandım. Rabbimiz olmuş ve olacak ne varsa hepsini ezelde bilmiş, kudret kalemi ile levh-i mahfuza yazmıştır. Bütün eşyayı bildiğine ve yazdığına denk olarak takdir olunan zamanlarında yaratır. Bildiğinin, yazdığıнын tersi asla vaki olmaz. Böylece kaza ve kadere inanmak bütün mükelleflere farzdır. Kaderin hakikatini anlamaya mahlukun gücü yetmez. Kaderin sırlarını bilmeye çalışmak yasaktır. Günahları işleyip de “Kaderim böyleymiş.” demek, “Kader de ne varsa olacaktır.” diye sebeplere sarılmamak câiz değildir. Kadere iman insanı tembelliğe değil say ve gayrete sevk eder. Azmini kuvvetleştirir, âcizlikten saklar. Korkaklığa meydan vermez. Gerçi Cenâb-ı Hakk mukaddirdir, müdebbirdir. Kullanın her fiillerini yaratandır. Bununla beraber O'nun zorlaması ya da kullanın kendi kendilerinin fiillerini yaratması yoktur. Çünkü kulun lehinde veya aleyhinde vuku bulan takdir-i ezeli muhakkak kulun gelecekteki tedbiri, tercihi üzere cereyan eylemiş, onun hayır veya şerri beğeneceği, arzusu ile kabul edeceği şeyi yazmıştır. Allah takdirini kulunun tercihine tâbi kılmıştır.

“Akil isen sa'y-ü tedbirinde eksik eyleme / Çünkü noksan eyledin; takdire bühtan eyleme” (*Akıllı isen sebeplere sarılma konusunda*)

tembellik gösterme / Tembellik gösterdiğin zamanda kadere suç bulma)
bu güzel beyit hakikati ne güzel anlatmaktadır.

Âhiret gününe, kıyamet gününe inandım. Yani bir gün gelir İsrâfil aleyhisselâm'ın birinci sura üflemesiyle bütün ruh sahipleri ölür, Hakk'ın diledikleri kalır. Sırasıyla onların ruhları da alınır. Bu âlem harap olur. Kırk sene boşluk içinde kalır. Sonra ikinci sura üfürülme vaki olur. Ruhlar bedenlerine girer. Herkes kabrinden kalkar, mahşere gider. Günahları miktarı durur. İyilere-kötülere ettiklerinden sorulur. Amel defterleri iyilere sağından, günahkârlara solundan verilir. Kitaplarını herkes okur, yaptıklarına vâkıf olur. Genel manada hesap görülürse de iyilerden çokları hesapsız, sualsiz cennete sevk olunur. Hayırlarını şer ile karıştıranlar mizan başına getirilir. Ameller tartılır. Her mümin derecesine göre sırattan geçer. Kâfirler, münafıklar cehenneme dökülür. Mizanında günahları ve sevapları eşit gelenler bir müddet A'râf'ta kalır. Cennet ehli makamlarına yerleşirler, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği nimetlerle rızıklanırlar. Mekândan münezzeh olarak Mevlâlarını görürler. Ziyafetine hâzır olurlar, büyük lütuflara, ihsanlara mazhar olurlar. Ölüm görmezler. Uyumak bilmezler. Cennet ve cehennem ehli daimi, ebedî olarak yerlerinde kalırlar. Bunların hepsi hakdır. Cennet ve cehennem şu anda vardır. Mekânlarını bilmiyoruz.

Kıyametin küçük, büyük birçok alametleri vardır. Küçük alâmetlerin çoğu vaki olmuştur. Deccâlin, Ye'cuc ve Me'cuc'un, Dabbetül Arz'ın çıkmaları, İsa aleyhisselâm'ın inmesi, güneşin batıdan doğması, bir dumanın cihanı kaplaması, Yemen ikliminden bir ateşin zuhur etmesi gibi büyük alâmetlerin vukuları hakdır. Manen tevatür derecesine varmış hadis-i şeriflerle sabittir.

Efendimizin hicretten iki sene evvel bir gece Kudüs'e getirilip, oradan da göklere çıkarılması, melekût-u ilâhîyeyi seyretmesi hakdır, ayet ve meşhur hadislerle sabittir.

Kalbini pak edip, heva ve şehvetten geçip zikir ve fikre devam eden veliden, insan-ı kâminden havada uçmak, su üzerinde yürümek gibi kerametlerin görülmesi hakdır. Tevatür derecesinde vakidir. Veliler enbiya-i izam derecelerine ulaşamazlar. İnsanlar için ilâhî sorumluluğun ortadan kalkacağı bir mertebe yoktur. Küçük-büyük günahlar içinde kulu

imandan çıkararak küfürden başka bir günah yoktur. Geçmiş ve gelecek bütün velilerin, sahabenin efdalleri sıraları ile Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali radiyallâhu anhüm'dür. Bunlar sırasıyla peygamberimizin halifesidirler. Kitap ve Sünnet üzere yürüdüklerinden bunlara “*Hulefa-yı Raşidin*” denir.

Aişe validemize iftira eden ve iftirasından vazgeçmeyen kâfirdir. Mestler üzere mesh etmek ehl-i sünnet alametidir. Ayetleri reddetme, günahı helal sayma, hafife alma, şeriatla alay etme, kâhinleri tasdik etme, azab-ı ilâhîden korkmama ve rahmetten ümit kesmenin küfür olduklarında şüphemiz yoktur.

İyi-kötü her müminin arkasında namaz kılar, cenazelerinde dua ederiz. Ölülere karşı yapılan her hayrın faydalı ve meşru olduğuna inanırız. Cenâb-ı Hakk'ın küfürden başka her günahı affetmesi, küçük günahlar için de bazı kimselere azap etmesi câizdir. İnsanın faydalandığı her şey rızıktır. Haram-helâl herkes rızkını yemeden, faydalanmadan ölmez. Birinin diğerinin rızkını yemesi veya mani olması mümkün değildir.

Ecelsiz kimse ölmez. Yanan, denize düşen, kurşun vesaire ile vurulan vadeleri ile ölmüşlerdir. İlm-i ilâhîde mukadder olan ecel ve ömrün ileri-geri gitme ihtimâli yoktur. Ziyade veya noksanı kabul etmez. Ömrün ziyadelenmesini (*artmasını*) gösteren hadisler mahv ve isbat levhinde yazılan, meleklerle bildirilen ecel-i muallâk kısmına nazaran varid olmuşlardır.

Münker-Nekir adlı iki meleğin kabirde sualleri haklıdır. Kabirde rahat etmek ve kabirde azab görmek haklıdır. Peygamberlere, çocuklara, şehitlere, mecnunlara, fetret ehline¹⁰⁶, Cuma günü veya gecesinde ölenlere, her gece Mülk suresi okuyanlara, taun, ishal hastalıklarından ölenlere kabir sorgusu yoktur.

Peygamberler, veliler, salihler ve şehitler günahkâr olanlara şefaate edecektir. Cehennemden asileri kurtarmak için şefaate olduğu gibi cennette derecelerini yükselmesi için de şefaate vuku bulacaktır. Yalnız

---

¹⁰⁶ Fetret ehli; Din, iman ve peygamber ile ilgili konularda hiçbir bilgisi olmayan, duymayan ve bu şekilde yaşayıp dünyadan ayrılan kişiler.

hesabın başlaması ile ilgili olacak şefaati kübra ve Makam-ı Mahmud'a ulaşmak Efendimize hastır.

Ashab-ı Kiram'ın hepsini derecelerince sever, hayır ile anarız. Hiçbirine dil uzatmayız. Aralarında olan vaka ve muharebeleri üzüntü ile okur, haklıyı-haksızı ayırmaya, hüküm yürütmeye gitmeyiz. Mevlâya havale ederiz.

Buraya kadar zikrolunan akideleri, kalbin kabul edip inanmasına iman denir. Dil ile ikrar imanın fazladan bir şartıdır. Bu sebeple zorla inkâr ettirilen bir insanın kalbinde iman olduğu halde diliyle inkâr etmesi ile iman yok olmaz. Ehl-i sünnetten "Ameller imandan cüzdür." diyenler varsa da aslından değil imanın kemal derecesinden cüz sayılmıştır.

İmanın en üst mertebesi şuhudî, ortası istidlâli en alt mertebesi takliddir. Taklid edenin imanı sahih olup delili terk ettiği için günahkârdır.

İman bölünme kabul etmez. Ziyade ve noksanı olmaz. İmanın şartlarından birinde şüphe, kitabullahtan tek bir hükmü inkâr bile imandan eser bırakmaz. Küfür ile imanın bir kalpte toplanmalarına ihtimâl yoktur. Akıl sahiplerine ihsan buyrulan nimetlerin en büyüğü imandır. İmansız yapılan hayratın sevapları yoktur. İmansız kimse cennete giremez. Cennette ebedî olarak kalmak imanın mükâfatıdır. İmansızlar kadar dünyada bedbaht bir adam tasavvur edilemez.

"İman, din, millet, İslâm, şeriat" kelimeleri lügatte farklı manaları ifade etseler de dini ıstılahta manaları birdir. Efendimizin itikadda, amelde, ahlâkta bizlere tebliğ buyurduğu hükümlerin bütününe birden bu sayılan isimler verilir. Çünkü imanda kemâl, bu üçü bir araya getirmekle hâsıl olur.

Ya Rabb! Bizi bu itikad, amel ve ahlâkta; Peygamber-i Âlîşan'a uyan kâmillerden, iman-ı kâmil ile çene kapayan muhlislerden kıl. Âmin. Bi cahi habibikel Kerim seyyidina ve Resûlina Muhammedül Emin (*Efendimiz ve Resûlümüz kerem (cömertlik) sahibi olan Muhammed-ül Emin'in hatırı için*).

HATİME BÖLÜMÜ (Son Söz)

Kur'an'da adları yazılan peygamberler; “Âdem, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyub, Lut, Şuayb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, Yunus, İlyas, Elyesa, Zulkifl, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed Mustafa” salavatullahi ve selâmühü aleyhim ecmain hazeratıdır. “Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn” (aleyhimüsselâm) hazretleri ile ilgili bazıları nebi, bazıları da velîdir diye ihtilaf edilmiştir. Peygamberlerin içinde Muhammed Habibullah, İbrahim Halilullah, Musa Kelimullah, İsa Ruhullah, Nuh Neciyullah lakaplarıyla yâd olunurlar ki bu beş peygamber “Ulu'l-Azm” olarak bütün enbiyanın en faziletlisidirler. Bu beşin de birbirlerine nisbetle dereceleri yazılışları sırasınca sabit olmuştur. Şeyhü'l Enbiya Nuh (aleyhisselâm) zamanında tufan ile yeryüzü harap, insanlar helâk olup tekrar Nuh'un oğulları Ham, Sam, Yafes'den ürediklerinden Nuh (aleyhisselâm) insanlığın ikinci babası sayılmıştır.

Yakup aleyhisselâm'ın evlat ve torunlarına ben-i İsrail denilir. Bunlardan çok enbiya gelmiştir. İsa aleyhisselâm'a iman edenlere Nasara, Hristiyan denir. İman etmeyenlere Yahudi, Musevi isimleri verilir. İsa aleyhisselâm'ın dini iki yüz sene devam etmiş, sonra bozulup yetmiş iki fırka meydana gelmiştir. İtikat babında ehl-i İslâm da yetmiş üç fırka olmuştur. Bunların içinden ashab-ı kiramin itikatları üzere olanlara kitap ve sünnet üzere gidenlere “ehl-i sünnet ve'l-cemâat” denip “Fırka-i Naciye” ismi verilir. Elhamdulillah biz de bu fırkanın itikadı üzereyiz. Bu itikat haktır. Bundan başkası batıldır. Bu fırkalardan zamanımızda siyasi varlıkları bulunanlar şia ile ehl-i sünnettir.

Lehu'l-hamd ve'l-minne.

(Hamd ve ihsan Allah'a mahsustur.)

Ehl-i sünnete nisbetle şiaların sayısı çok azdır. Ehl-i sünnet itikatta Mâturidî ve Eş'arî isimleriyle iki fırka olmuşlarsa da bunlar asla dinin asli esaslarında ihtilâf etmediler. İhtilâfları diğer konularda olduğundan birbirlerini fisk veya dalâletle suçlayarak bir kavgada bulunmadılar. Bunların da tercüme-i halleri yukarıda anlatılmıştır.

Ehl-i sünnet ulemâsı kitap ve sünnette açık olarak bulamadıkları amelî meselelerde içtihat ettikleri için mezhepler çoğalmış ise de

sonraları Hanefî, Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî olmak üzere dört mezhepte karar kılınmıştır.

Bizim amelde imamımız İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'dir. İsmi Numan, babasının adı Sabit'tir. Hicri 80 senesinde dünyaya gelmiş, 150'de vefat etmiştir. Türbesi Bağdat şehrinde. Devamlı hocası Hammad rahimehullâh'tır. Ashab-ı Kiramdan dört zâta ulaşmış, ilim ve irfanda tâbiin hazeratının büyüklerinden olmuştur. İlimi, zekâsı, takvası herkes tarafından kabul edilmiştir. Bütün Müslümanların üçte ikisi kendisine tâbi olmuştur. Ahval ve evsafı bu kitaba sığmaz.

İmâm Mâlik ibni Enes, Hicri 95'te doğmuş Hicri 179'da Medine'de vefat eylemiştir. İmâm Şâfiî Muhammed bin İdris 150'de doğmuş 204'te Mısır'da vefat etmiştir. İmâm Ahmed bin Hanbel 164'te doğmuş, 241'de vefat edip 800.000 er, 600.000 kadın onun namazında bulunmuşlardır. Rahimehumallahu azze ve celle.

Müçtehitler itikatta, dinin asli esaslarında birlerdir. Fürû-u din ve amellerde içtihatları hasebiyle ihtilâf vaki olmuş, bu ihtilâf da bizim için rahmet ve saadet sayılmış, muamelelerimizde genişlik ve kolaylık meydana gelmiştir. İctihadında isabet edenlere on, hata edenlere bir sevap vardır. Çünkü hak birdir. Birden fazla olma ihtimali yoktur. Her mezhep mensubunun; *“Benim mezhebim haktır, hata olmak ihtimâli vardır. Diğer mezhepler hatadır. Hak olmak ihtimâli vardır.”* itikadında bulunması lâzımdır. Hak görüşün hangi mezhebe ait olduğu yakinen bilinmediğinden bir müçtehit diğerini fık ve dalâletle itham etmemiştir. Mezhep mensupları aralarında bazı vakit meydana gelen tartışmalar yersiz ve haksızdır. Eseri taassup ve ahmaklıktır.

İmâm-ı Âzam re'y-i sahihe itibar edip kıyası, kitap ve sünnet dışındaki diğer delillerin önüne geçirirdi. İmâm Mâlik nakil ve rivayeti kıyasa tercih ederdi. İmâm Şâfiî bu iki yöntemi birleştirip müstakil bir mezhep kılmış, İmâm Ahmet kıyas yöntemini almakla beraber hadis hafızı olduğu için hadislerin birbirlerini desteklemesini diğer delillere tercih eyleyerek dördüncü mezhebi tesis eylemiştir. İlim ehlinin çoğunluğu Hanefî mezhebinin hak ve doğru olduğuna karar vermiştir.

Şer'i deliller kitap, sünnet, icmâ-i ümmet, kıyas-ı fukaha diye dört gösterilirse de icmâ ile kıyas kitap ve sünnete bağlı olduklarından şer'i deliller Kur'an-ı Kerîm ile hadisi şerifeye münhasır kalır.

Beyan ettiğimiz imamlar şeriatta müçtehitler. Hiç kimseyi taklit etmediler. İmâm-ı Âzam efendimizin öğrencilerinden Hicri 110'da Kûfe'de doğup 182'de Bağdat'ta vefat eden İmâm Ebu Yusuf Yakup bin İbrahim, 132'de Vasıt'da doğup 189'da Rey şehrinde vefat eden İmâm Muhammed bin Hasan, 110'da doğup 159'da vefat eden İmâm Züfer ve emsalleri mezhepte müçtehitlerdir. Bunlar üstatlarına yalnız asli olmayan meselelerde muhalefet etmişlerdir. İmâm Tahavi rütbesinde olanlar da bazı konularda müçtehit olup temel ve diğer konularda imamlarına muhalefet edemezler.

Mukallid, başkaların sözünü delilsiz kabul edendir. İtikat babında taklid haramdır. İctihat mertebesine varmayanların amel babında imamlardan birini taklidi vâciptir. Bir imama uymayıp da cahilce kendi görüşüyle yürüyenler günahkâr olurlar. Vesselâm.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

(Subhâne Rabbike rabbi-l'izzeti ammâ yasifûn. Ve selâualelmurselîn.
Velhamdu lillâhi rabbi-l'âlemîn)

(Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rabb, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Peygamberlere selâm olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.)¹⁰⁷

¹⁰⁷ Saffat Sûresi, 180-182. Âyetler

KAYNAKÇA

1. Akaidi Nesefiye, Ömer Nesefi
2. Şerhî, Saadeddin
3. Nuniye Şerhî, Karsî
4. İrade Risalesi, Şeyh Halid
5. İrade Risalesi, Karsî
6. İrade Risalesi, Kütahyevî
7. Ecel Risalesi, İbn Kemal
8. İhya-ul Ulum, Gazali
9. El Camitüssağir, Suyutî
10. Mişkatül Mesabih, Beğavi
11. Şerhî, Aliyyül Kari
12. Müntehabü Kenzul Ummal, Ali Hindî
13. Husunu Hamidiye, Hasen Hayr
14. Risale-i Hamidiye, Hasen Hayr
15. Negr Risalesi, İmâm-ı Âzam
16. Müsned, İmâm Ahmed
17. Sahihi Buhari ve Şerhi, Kastalanî
18. Sahihi Müslim
19. Şifaül Alil, İbni Teymiye
20. Tarikatı Muhammediye, Birgivî
21. Berika, Hadimî
22. Milel ve Nihal, Şehristanî
23. Ramuz, Gümüştanevî
24. Levamiül Ukul, Gümüştanevî
25. Fıkhul Ekber Şerhi, Aliyyül Kari
26. Mülteka Şerhi, Şeyhzade Abdurrahman b. Muhammed
27. Tertilül Kuran, Hadimî
28. Şifa Şerhi, Aliyyül Kari
29. Mevdûi İlmi Kelam, Nasuhî
30. Kelam Dersleri, İsmail Hakkı
31. Tekellime tüt Tefrid, Müfti Eskişehir
32. Kifayetül Avam, Fedali
33. Metalibu Âlim, Fahrur Razi
34. Haşiyeyi Beydavî, Tebahzade